

Kenneth Løbø Aaker
Mariann Dingtorp

Masteroppgave
ved Handelshøyskolen BI

- Basel III -

Eksamenskode og navn:

GRA 19003 – Master Thesis

Innleveringsdato:

01.09.2012

Veileder:

Janicke Rasmussen

Stuedsted:

Handelshøyskolen BI Oslo

Studieprogram:

Master of Science in Business and Economic – Business law, tax and accounting

“This thesis is a part of the MSc programme at BI Norwegian Business School. The school takes no responsibility for the methods used, results found and conclusions drawn.”

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet ved Handelshøyskolen BI Oslo våren 2012 og inngår som en avsluttende del av masterstudiet Master of Science, med spesialisering i forretningsjus, regnskap og skatt. Vårt felles ønske var å skrive en masteroppgave med et dagsaktuelt tema, og derfor var valget å se på konsekvenser ved innføringen av Basel III veldig enkelt. I tillegg er banknæringen et spennende område, der vi både kan bruke tillært kunnskap i kombinasjon med ny og lærerik litteratur. Gjennom arbeidet med å skrive denne masteroppgaven har vi fått motivasjon til å gjøre en god oppgave, ved at vi hele tiden har tillært oss ny kunnskap om emnet. Det har vært spennende, gøy og lærerikt, men også krevende og til tider utfordrende. Siden dette er et nytt tema for mange med lite tilgjengelig litteratur, har vi brukt en del tid på å få en dyp forståelse i både hvordan den norske banknæringen er satt sammen, hvordan de tidligere regelverkene Basel I og Basel II var, hvordan det nye regelverket, Basel III, vil være og dens påvirkning på norske banker ved implementeringen i 2013 og fremover i tid.

Valget om å skrive sammen på denne masteroppgaven har gitt oss en god erfaring. Vi har lært mye av hverandre, gjennom både konstruktiv kritikk, ros, diskusjoner og analyser og vi føler at vi sammen har produsert en god masteroppgave som har gitt oss en bedre forståelse av viktigheten med en god og stabil banksektor.

Vi ønsker å rette en stor takk til vår veileder, Janicke Rasmussen, for god, nyttig og konkret veiledning. Videre vil takke Kaj-Martin Georgsen i DnB ASA, Kai-Harry Hansen i Sparebank 1 Oslo Akershus, Inga Baadshaug Eide i Finanstilsynet som ville stille til intervju og Are Jansrud i KPMG med verdifull litteratur og hjelp. De siste vi vil takke er de som har lest igjennom vår oppgave og som har kommet med innspill til fremstilling av språk og struktur til oppgaven. Avslutningsvis vil vi takke hverandre for et godt samarbeid.

Oslo, 30.08.2012

Kenneth Løbø Aaker

Mariann Dingtorp

Innholdsfortegnelse

FORORD.....	I
SAMMENDRAG.....	IV
1 INNLEDNING.....	1
1.1 TEMATISERING OG MOTIVASJON	1
1.3 PROBLEMSTILLING	4
2 DEN NORSKE BANKNÆRINGEN	5
2.1 INNLEDNING.....	5
2.2 DEN TRADISJONELLE BANKBALANSEN	5
2.2.1 Aktiva	6
2.2.2 Passiva	6
2.3 BALANSESTYRING.....	7
2.3.1 Verdssettelse av balanse	8
2.3.2 Likviditetsstyring.....	9
2.3.3 Styring av kapitaltilstrekkelighet.....	10
2.3.4 Risikostyring	12
<i>Kredittrisiko</i>	12
<i>Markedsrisiko</i>	13
<i>Systemrisiko</i>	14
<i>Likviditetsrisiko</i>	14
2.4 BANKMODELLER	17
2.5 FASTSETTELSE AV UTLÅNSRENTEN	18
3 BASEL-REGELVERKET	21
3.1 <i>Bank of International Settlement</i>	21
3.2 BASEL I	22
3.2.1 <i>Pilar 1: Ansvarlig kapital</i>	22
3.2.2 <i>Pilar 2: Risikovekting</i>	23
3.2.3 <i>Pilar 3: Kapitaldekningskravet</i>	24
3.2.4 <i>Pilar 4: Overgang- og implementering</i>	24
3.2.5 <i>Kritikk til Basel I</i>	24
3.3 BASEL II.....	26
3.3.1 <i>Pilar I: Minstekrav til ansvarlig kapital</i>	26
3.3.2 <i>Pilar II: Tilsynsmessig oppfølging</i>	30
3.3.3 <i>Pilar III: Markedsdisiplin og Offentliggjøring</i>	32
3.4 BASEL III	32
3.4.1 <i>Basel III: To konsultative dokumenter</i>	33
3.4.2 <i>Økte kapitalkrav</i>	33
3.4.3 <i>Økte kvalitetskrav til ansvarskapitalen</i>	34

3.4.4 Utvidet grunnlag og økte beregningssatser for risikodekning	36
3.4.5 Bevaringsbuffer mot prosykikalitet og motsyklisk kapitalbuffer	37
3.4.6 Likviditetskrav: to kvantitative minstekrav til likviditet	39
3.4.7 Liquidity Coverage Ratio (LCR)	41
3.4.8 Net Stable Funding Ratio (NSFR)	45
3.4.9 IMPLEMENTERING	46
4 METODEBESKRIVELSE	48
4.1 INNLEDNING	48
4.2 METODE	48
4.3 INDIVIDUELLE DYBDEINTERVJUER	49
4.4 INTERVJUOBJEKT	51
4.5 GJENNOMFØRING AV INTERVJU OG EVALUERING AV DATA	52
5 ANALYSE	54
5.1 INNLEDNING	54
5.2 PÅVIRKNING FOR NORSKE BANKER	55
5.2.1 Egenkapital	55
5.2.2 Likviditet	60
5.3 UTLÅNSRENTEN	64
6 KONKLUSJON	67
6.1 INNLEDNING	67
6.2 HOVEDFUNN	67
6.3 BEGRENSNINGER VED OPPGAVEN	68
6.4 FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	69
7 LITTERATURLISTE.....	70
VEDLEGG	74
VEDLEGG 1	74
VEDLEGG 2	77

Sammendrag

For at vi skal kunne ha en stabil og velfungerende økonomi er det viktig med finansiell stabilitet i banksektoren, ikke bare nasjonalt, men også på et internasjonalt nivå. Da vi opplevde den kraftige finanskrisen i 2007 og 2008, ble mange rammet, både i markedet og i det private. Finanskrisen resulterte med å vise at dagens regelverk ikke var entydig, men at flere viktige aktører tolket regelverket etter hva som passet dem best. Markedet inneholdt da banker og andre finansielle institusjoner som valgte egne veier og rutiner. Finanskrisen viste hvor sårbar og ustabil finansmarkedet var, og når Lehman Brothers gikk konkurs, var dette et bevis på lite tillit, dårlig likviditet i banksektoren, men også at kontrollen og tilsynet ikke var optimalt.

Responsen på den internasjonale krisen er at Basel-komiteen har utviklet et nytt regelverk, kalt Basel III. Basel III skal være et tiltak mot å bedre banksektoren, slik at sannsynligheten for og konsekvensene av nye finanskriser blir redusert. Det nye regelverket skal formes inn i det nasjonale regelverket og vil starte med implementering 1.1.2013 på et globalt nivå. Hovedmålet med Basel III er at bankene skal bli bedre rustet mot finansielle hendelser, kunne håndtere eventuelle kriser bedre, slik at smitteeffekten over på makroøkonomien ikke bli like stor og brutal som tidligere.

I denne oppgaven ønsker vi å se på hvordan Basel III vil påvirke store og mindre banker i Norge og hvordan de vil tilpasse seg de mer strenge kravene. Vi søker også å se på hva bankene mener om det nye regelverket sammenlignet med kontrollmyndighetenes retningslinjer (Finanstilsynet), som allerede nå signaliserer at det nye regelverket er nødvendig, mens bankene mener at de er for strenge. Vi ønsker også å se på om Basel III vil ha en påvirkning på utlånsrenten. Svarene vil være basert på svar fra intervju med to norske banker, deres årsrapporter og intervju med representanter fra Finanstilsynet.

Hovedkonklusjonen på oppgaven er at norske banker er, per i dag, godt rustet mot å møte de nye kapitalkravene. Den største utfordringen blir å tilfredsstille de nye likviditetskravene, samt at kravene ser ut til å ha en effekt på utlånsrenta. Påvirkningen av Basel III vil medføre både likheter og ulikheter ved en sammenligning av norske banker.

1 Innledning

1.1 Tematisering og motivasjon

Banksektoren har fått en større og større betydning for både nasjonal og internasjonal økonomi ettersom de er bindeleddet mellom aktører med tilgjengelig kapital og aktører med behov for kapital. Utvikling de siste tiårene har vært preget av stor teknologisk utvikling samt større grad av liberalisering innen aktiva og kredittmarkedet, noe som har ført til innvirkning på hvordan hver individuell bank har tilpasset seg de nye markedsforutsetningene. Tradisjonelt har bankene kun vært formidler av kapital mellom de som besitter overskuddskapital og de som har behov for kapital til investeringsformål. Bankenes fortjeneste har kommet fra rentedifferansen mellom det innskyterne mottar i rente og det låntakerne må betale. Derimot, i dagens bankmarked, er ikke bankene kun en leverandør av enkle tradisjonelle banktjenester som for eksempel opprettelse av en sparekonto eller innvilgelse av boliglån, men de vil nå kunne ses på som en totalleverandør av finansielle tjenester. Dagens banker leverer nå nye former for sparing, slikt som fonds- og aksjesparing, samtidig har creditsiden nå et større utvalg av kredittgivning, som for eksempel utstedelse av kredittkort og forbrukslån i den daglige driften.

Denne utviklingen sammen med økt risikoappetitt fra bankenes side, var i hovedsak grunnen til finanskrisen som utspant seg for drøyt fire år siden (Windheim 2008). Finanskrisen startet med at banker innvilget lån til aktører som ikke var betalingsdyktige. Resultatet av dette førte til svekket tillit til solvens- og likviditetssituasjonen til mange banker som hadde utstedt lån til kunder med svak soliditet. Verden erfarte under finanskrisen hvilke smitteeffekter et svekket bankvesen har på økonomien og viktigheten med et sterkt bankvesen, for å skape en stabil verdensøkonomi. For at ikke situasjonen skulle forverre seg ytterligere måtte offentlige myndigheter, med sentralbankene i spissen, tilføre likviditet og garantier gjennom tiltakspakker som overførte byrden fra bankene over til skattebetalerne (Baselkomiteen 2010).

Innføring av et bedre og mer robust regelverk rundt banksektoren så verdenslederne som helt essensielt for å unngå lignende økonomisk tilbakeslag. Basel III er forslaget til ny regulering som Basel-komiteen foreslo og vil med stor

sannsynlighet styrke bankene mot lignende kriser. Basel III har også sine ulemper i form av at kostnadene rundt finansieringen til bankene blir større og som til slutt vil ramme aktørene som er avhengig av bankene for å kunne finansiere sine investeringer.

På bakgrunn av finanskrisen og konsekvensene et nytt regelverk vil få for bankene, ikke minst oss som brukere av det finansielle systemet, ble vi interessert i å se nærmere på forslaget til nye egenkapital- og likviditetskrav og hvilke implikasjoner dette ville få for bankene og aktørene som benytter bankenes tjenester.

1.2 Nytteverdi av oppgaven

Et lands økonomi er avhengig av en velfungerende banksektor, der banksektoren skaper økonomisk og finansiell stabilitet. Finanskrisen som traff verden i 2007 viste oss hvor ustabil og skjør banksektoren faktisk var. Da USA opplevde Subprime-krisen i 2007 ble dette starten på et fokus som fikk frem at banksektoren ikke bare hadde ugunstige praksiser, men også at det var store mangler på offentlig tilsyn og reguleringer (Wiig 2010). Når i tillegg Lehman Brothers gikk konkurs i 2008 (Valebrokk 2012) kom det enda tydeligere frem hvor sårbar likviditeten i bankene var og hvor liten tillit det var i banksektoren.

Finanskrisen i 2007 ble også sett på som en «krise for regulering og tilsyn», der vi så at kapitalkravene ikke ble brukt til å dekke viktige risikoeksponeringer, kvaliteten på egenkapitalen var lav og bankene tok ikke likviditetsrisikoene like alvorlig. Videre viste det seg at det var dårlig koordinering og overvåkning av beslutninger om finansiell stabilitet og usikker verdisetting av finansielle instrumenter førte til ustabilitet og finanskrisen ble et faktum (Aamo 2010).

Som et resultat av manglende overvåkning og reguleringer, er det nå blitt iverksatt tiltak får både å hindre og å redusere omfanget og konsekvensene ved finansielle kriser. Et av de viktigste tiltakene som ble iverksatt, var utarbeidelsene av strengere og mer konkrete krav for likviditetsreguleringer og kapitaldekning fra Basel-komiteen. Selv om Basel-komiteen utarbeidet sitt første utkast av Basel III i 2010, har de etter dette kommet med flere reviderte forslag og endringer etter omfattende analyser av konsekvensene av finanskrisen i 2007 (Jansrud 2010). De

nye forslagene om kapital- og likviditetsstandardene for bankene vil starte sin implementering i 2013 og er derfor veldig dagsaktuelt.

Diskusjonene rundt de nye kravene er allerede i gang og vi ser en ulik oppfatning mellom hva bankene og Finanstilsynet mener om viktigheten og nivået på de nye kravene. Ved presentasjon av Basel III-regelverket mener bankene at kravene ikke gjenspeiler dagens faktiske situasjon og at kravene er strengere enn nødvendig, mens Finanstilsynet har en annen oppfatning, og mener Basel III-regelverket er viktig og ikke minst nødvendig for å hindre at vi ikke opplever like kraftig finanskriser som i 2007. En grundigere analyse av Basel III vil gi oss et bedre innblikk i hvordan bankene vil forberede seg mot de nye bankreguleringene og hvordan dette vil påvirke bankene innad, samfunnet som helhet og oss som kunder. Det er allerede nå klare signaler om at flere aktører i markedet vil bli påvirket av de nye kravene. Det er derfor viktig med en analyse og gjennomgang av utformingen av Basel III for å kunne se på eventuelle følger av implementering av kravene i det nye regelverket.

Som nevnt tidligere, er ikke utarbeidelsen av Basel III-regelverket ferdig og implementeringen av kravene vil ikke skje før 1.1.2013. Det er derfor lite forskning rundt dette temaet. Forskning som er offentlig publisert i dag, omhandler i hovedsak bare om generelle beskrivelser av Basel III-regelverket. Siden Basel III-regelverket er en forbedring av både Basel I og Basel II, vil man per i dag, finne flere forskningsrapporter om disse med både kritikk og forbedringer. Dette er noe vi vil gå nærmere inn på senere i oppgaven. Den eneste «store» rapporten med kvantitativ analyse av Basel III kom fra Basel-komiteen i 2010 (Baselkomiteen 2010) Denne forskningsrapporten har navnet «Strengthening the resilience of the banking sector» og omhandler en konsekvensanalyse med utgangspunkt i data fra flere tilsynsmyndigheter og banker. Vår masteroppgave vil, med bakgrunn i dette, være et nyttig supplement til videre forskning.

1.3 Problemstilling

Med utgangspunkt i innledningen ønsker vi å se på hvilke virkninger Basel III vil få for norske banker. Vi vil ha som hovedfokus å se på om konsekvensene av Basel III vil være forskjellig med tanke på størrelse og/eller ulik bankmodell i Norge. Dette gjøres ved å sammenligne sekundære data fra forskjellige aktører, samt å intervju representanter fra de respektive bankene. Dette vil vi gjøre for å få til en grundigere analyse av problemstillingen vår. Vi vil også intervju representanter fra Finanstilsynet, slik at vi kan få innblikk fra kontrollmyndighetene side og hvilke tanker de har rundt Basel III. Siden det allerede nå er liten tvil om implementering av Basel III-regelverket også vil ha konsekvenser for andre aktører i markedet, har vi valgt å ha en underproblemstilling. Denne vil være å se på om kravene vil ha påvirkning på utlånsrenten til bankenes kunder i årene fremover.

Vi har, med dette, definert følgende problemstilling med en underproblemstilling:

«Vil Basel III påvirke norske banker i forhold til ulike størrelser og/eller bankmodeller?»

1. Vil innføringen av Basel III ha effekt på utlånsrenten og hvordan vil den slå ut i det enkelte marked?

Med ordene «ulike størrelser» mener vi med denne oppgaven vil være basert på bankenes størrelse på forvaltningskapital og vi vil i vår analyse bruke to banker med ulik forvaltningskapital. Dette vil bli grundigere gjennomgått i metodekapittelet senere i oppgaven. Videre har vi definert bankmodeller som enten forretningsbank eller sparebank og en mer detaljert gjennomgang av forskjellene på modellene vil bli redegjort for i kapittel 2.

2 Den norske banknæringen

2.1 Innledning

Basel er et omfattende regelverk og for å kunne forstå regelverket og dens formål, kreves det at en har en god forståelse om norske bankers struktur. I dette kapitlet vil vi beskrive hvordan bankenes balanse er bygget opp og hvordan norske banker styrer sine forpliktelser, risiko, likviditet og eiendeler. Gjennomgangen legger grunnlaget for teorien i de påfølgende kapitlene som inneholder reguleringer av bankene og hvorfor bankene er underlagt strengere kapitalkrav og reguleringer i forhold til hva andre foretak er. Dette kapitlet vil være en introduksjon til videre gjennomgang av Basel-regelverket, fra Basel I til Basel III.

2.2 Den tradisjonelle bankbalansen

Bankenes balanse har ulik oppbygging i forhold til andre typer bedrifter ved at de har en lav andel egenkapital og med stor andel innlån fra kunder, sentralbanker og andre finansielle institusjoner til å finansiere sin virksomhet. Banker har på sin aktivaside av balansen en stor grad av utlån i motsetning til bedrifter som ofte har andre former for varige driftsmidler. Overskuddet banken oppnår er i stor grad forbundet med marginen de oppnår mellom deres innlån og utlån. Under tider med stor usikkerhet vil ofte kostnaden ved innlån til banken øke og dermed presse marginen og lønnsomheten banken oppnår, gitt at de ikke øker utlånsrenten.

Balansen rangeres ut ifra hvor likvide aktivaklassene er, fra tabellen under ser man hvilke som anses for å være fra mest likvide (den øverste) til mindre likvide.

Eiendeler	Egenkapital og gjeld
Kontanter og innskudd	Kundeinnskudd
Verdipapirer (omløpsmidler)	Innskudd/lån fra kredittinstitusjon
Utlån til publikum	Innskudd/lån fra Norges Bank
Andre utlån	Sertifikatgjeld
Anleggsmidler og øvrige fordringer	Obligasjonsgjeld
	Ansvarlig lånekapital
	Egenkapital
Sum Eiendeler	Sum egenkapital og gjeld

Kilde: *Norges Bank (NorgesBank 2011)*

2.2.1 Aktiva

Aktivasiden i bankenes balanse viser bruken av kapitalen som bankene besitter, dette er den kapitalen bankene forvalter og er ofte benevnt som bankenes forvaltningskapital. Utlån er å anse som lite likvide, grunnen for det, er at utlån ofte er veldig risikable under perioder ved finansiell uro, og dermed blir utlån illikvide i forhold til ved en normal situasjon (Finansdepartementet 2001). Verdien av markedsporteføljen vil i slike situasjoner synke da stor usikkerhet fører til at investorer påtar seg mindre risiko og det blir vanskeligere å omsette utlånene de har i annenhåndsmarkedet.

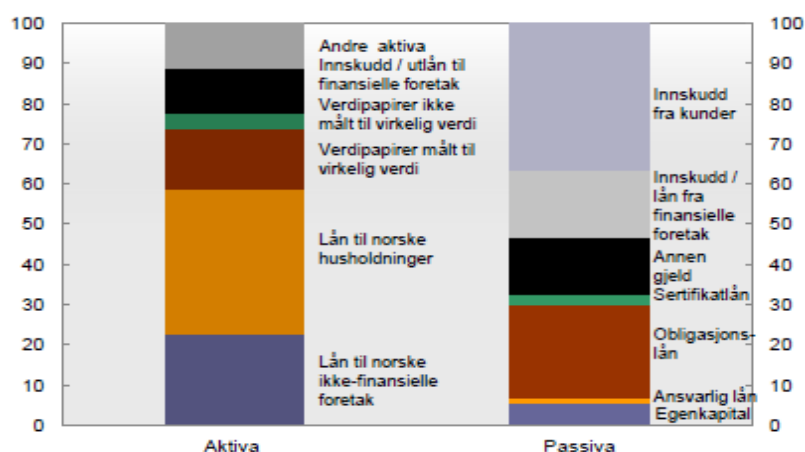
2.2.2 Passiva

Hovedelementene av passivaklassene i bankenes balanse består hovedsakelig av langsiktige og kortsiktige innlån. Langsiktig finansiering kommer i stor grad fra innskudd og obligasjonslån som bankene har utstedt. Interbanklån og sertifikater står for bankenes kortsiktige finansiering. Innskudd ses på fra bankenes side som en forpliktelse, da kunden har mulighet til å trekke ut innskuddet når de til enhver tid skulle ønske det, men av den grunn vil kundene gi avkall på noe avkastning for å ha den muligheten. Dette fører til at innskudd er bankenes billigste finansiering, men i urolige tider, kan et stort uttakspress ved for eksempel konkursrykter rundt bankene føre til likviditetsproblemer. Dette har vi sett eksempler på i den senere tid hvor lange køer har dannet seg foran minibankene for å ta ut kontanter, når rykter om en banks finansielle stilling er under press i media. Noe av denne risikoen ved innskudd kan elimineres ved at kundene setter innskuddet inn på en bundet konto hvor kunden får en høyere avkastning, men har videre da ikke adgang til uttak i den bindende tidsperioden (Mishkin og Eakins 2012, 440).

Kapitalen i bankene er todelt, hvorav den ene delen er kjernekapital (egenkapital) og den andre er tilleggskapital. Videre i oppgaven vil ordet kapital benyttes som en felles betegnelse på begge formene for kapital om ikke annet nevnes. Egenkapital er eiendeler fratrukket gjeld. Egenkapital deles inn i to elementer, et av elementene er aksjekapital, dette er innskudd fra aksjonærene som har tegnet seg for aksjer eller egenkapitalbevis og hvor aksjonærene ønsker avkastning på sitt innskudd. Selskapet og aksjonærene kan velge å la overskuddet forbli i

selskapet av ulike grunner og vil dermed være klassifisert som opptjent egenkapital som er det andre elementet i bankenes kjernekapital. Aksje- og allmennaksjeloven kapittel 8, legger begrensninger på hva egenkapitalen kan anvendes til. Ifølge aksje-/allmennaksjeloven kapital 8 kan egenkapitalen kun anvendes ved dekning av underskudd og til utbetaling av utbytte.

Figuren under er en oppstilling på hvordan norske banker er finansiert og bruken av deres tilgjengelige utlånsmidler. Tabellen er utarbeidet av Norges Bank på bakgrunn av tall fra 3. kvartal 2011.

Kilde: Norges bank 2011 (Hoff 2011a)

2.3 Balansestyring

I likhet med alle andre foretak ønsker bankene og drive mest mulig lønnsomt, men samtidig å operere med lavest mulig risiko. Det å finne den beste balansen mellom høyest mulig inntjening og lavest mulig risiko, er en konstant prosess og krever gode rutiner og styringsmekanismer fra bankenes side. Denne styringsmekanismen for balansestyring, også kalt "asset-liability management" har til hensikt å maksimere marginen mellom innlånte og utlånte midler som bankene kontrollerer og som kjennetegnes som bankenes kjernevirksomhet. Med innføring av Basel III kreves det at bankene innehar en god balansestyring og en fremleggelse av bankenes balanse- og risikostyring betraktes som grunnleggende for forståelsen til de strenge reguleringene bankene må følge.

2.3.1 Verdssettelse av balanse

Norske banker og andre internasjonale institusjoner følger IFRS reglene som forutsetter at finansielle eiendeler blir verdsatt til amortisert kost eller virkelig verdi (DnbNor 2010b). Amortisert kost er det beløp som eiendelen ble registrert med i regnskapet første gang, med fradrag for forskjellen mellom pålydende, kostpris og nedskrivning. Dette verdivurderingsprinsippet er det mest benyttet prinsippet hos bankene, og benyttes for eksempel ved utlån til kunder (SparebankenVest 2010). Med virkelig verdi menes det beløp en eiendel kan omsettes for i et marked, det en forpliktelse kan gjøres opp i eller transaksjoner mellom andre uavhengige parter. Eiendeler som er klassifisert som finansielle eiendeler vurdert til virkelig verdi kan være investeringer i sertifikat, obligasjoner og derivater. Under finanskrisen førte dette til store problemer for bankene da mange av markedene for omsettelige finansielle instrumenter ble mindre likvide, enkelte eiendeler ble nesten umulige å få omsatt og dermed ikke mulig å finne en observerbar pris. Dette var produkter som blant annet livsforsikring og boliglånsobligasjoner. Ved bruk av en virkelig verditilnærming ved verdssettelse vil det i krisetider med illikvide markeder føre til store nedskrivninger og dermed gi bankene svakere resultat.

Etter press fra amerikanske myndigheter innførte Financial Accounting Standards Board (FASB) nye retningslinjer for verdssettelse av eiendeler som i krisetider ble rammet av markeder med lite eller ingen likviditet. De nye retningslinjene, også kalt "Mark-to-Market", ga bankene en mulighet til å verdsette de illikvide eiendelene ved bruk av skjønn (Orol 2009). For eksempel kan eiendeler med en kontantstrøm, som kan kalkuleres, benyttes til bruk av verdssettelse av de illikvide eiendelene. For DnB ASA medførte denne endringen en justering på i underkant av 1,4 milliarder kroner i tredje kvartal (Bjerke og Næss 2011). Dette viser hvor store innvirkninger de nye retningslinjene har for finanssektoren som helhet og for hver enkelt banks verdssettelse og resultat, når de velger å bruke metoden "Mark-to-Market" fremfor å bruke en metode som benytter observerbar pris.

2.3.2 Likviditetsstyring

Ledelsen i bankene har fire primærproblemstillinger innenfor likviditetsstyring. Deres første bekymring er at bankene til enhver tid må ha tilstrekkelig med kontanter til å kunne utbetale innskyterne når de ønsker innskuddet utbetalt. For å kunne unngå problemet med å ha for lite kontanter, kreves det at bankene har god likviditetsstyring. Likviditetsstyring går ut på erverv av tilstrekkelige likvide eiendeler til å møte bankenes forpliktelser overfor innskytere (Mishkin og Eakins 2012, 445), og dette er vesentlig for at det norske bankvesenet skal fungere ideelt. Både en langsiktig og kortsiktig tilnærming til tilstrekkelig beholdning av kontanter er nødvendig og Basel-komiteen, har med bakgrunn i dette, foreslått to måltall for å unngå alvorlige likviditetsproblemer. Disse måltallene er Liquidity Cover Ratio (LCR) og Net Stable Funding Ratio (NSFR). Den første av disse er det kortsiktige likviditetskravet, mens NSFR er krav til langsiktig finansiering. Vi vil gi en dypere gjennomgang av dette i kapittelet om Basel III.

Bankene har gode interne systemer for daglig kontroll over deres forpliktelser, systemene baserer seg på historiske og fremtidige prognoser i form av fremtidig finansieringsbehov. Slik som markedet er i dag kan det forekomme uforutsette forpliktelser gjerne under uroligheter i markedet og uforutsette hendelser som kan skille seg ut fra de fremtidige prognosene. Det er gjerne dette bankene må ha dekning for løpende, ved å ha en likviditetsbuffer i form av likvider og likvide eiendeler (Mishkin og Eakins 2012, 446). Inkorporert i bankenes prognosesystemer er estimer for fremtidige inn- og utbetalinger for en definert periode. Oppnår banken overskuddslikviditet vil bankene oppleve at innbetalingene vil være større enn utbetalingene, de vil da ha et behov for å plassere disse midlene for å oppnå en positiv avkastning. I motsatt tilfelle vil det oppstå underskuddslikviditet som fører til at bankene har behov for finansiering. I begge tilfellene skaper det en ubalanse hos bankene og dette kan løses på følgende to måter (Greuning og Brajovic Bratanovic 2009, 196):

Aktivstyring: alternativet som benyttes ved underskuddslikviditet, når dette forekommer vil bankene selge eiendeler med høy likviditet for å dekke underskuddet.

Passivstyring: alternativet som benyttes ved overskuddslikviditet, når dette forekommer, kan bankene enten å øke kapitalen, øke kortsiktige innskuddsforpliktelsene eller øke kortsiktig innlåning gjennom interbankmarkedet eller pengemarkedet. Ved en overskuddslikviditet har bankene mulighet til å bygge opp likviditetsbuffer som kan benyttes ved eventuell fremtidig underskuddslikviditet.

2.3.3 Styring av kapitaltilstrekkelighet

Egenkapitalen i bankene fungerer som en buffer ved eventuelle tap de måtte pådra seg og dermed fungere som et sikkerhetsnett for den risikoen de operer med. Tilliten til en bank med god kapitaldekning vil også være sterkere og de vil få lettere tilgang til billigere finansiering, enn en bank med svakere kapitaldekning. Kapitalen setter en begrensning for hvor mye utlån bankene kan gi ved at balansen ikke kan overstige andelen som er fastlagt av myndighetene. Bankenes eiendeler har et maksimumsnivå som tilsvarer minstekravene til kapital som er på 8 % (Karlsen og Øverli 2011). Frederic S. Mishkin og Stanley G. Eakins (2012, 450-453) nevner tre grunner til hvorfor bankene må ta hensyn til kapitalandelen:

Som nevnt tidligere kan ikke kapitalen benyttes fritt, men er underlagt strenge begrensninger, dette gjøres for å beskytte kreditorer mot at selskaper driver på kreditors regning. Det er derimot viktig å få frem at bankene kan bruke kapitalen for å unngå konkurs. Ved eventuelle underskudd kan bankene benytte seg av oppspart egenkapital og aksjekapital til å dekke tapet de har blitt påført, og det er av den grunn at man ønsker at denne formen for kapital skal være tapsbærende.

Videre kan avkastningen som aksjonærene mottar fra bankene bli påvirket av kapitalkravet. Årsaken til det, er at man ved de strengere egenkapitalkravene kanskje må innhente ny egenkapital gjennom emisjoner og man vil da få en utvanningseffekt av eksisterende aksjeposter. En større del av overskuddet vil nå måtte fordeles på et større antall aksjer og i tillegg vil en mindre andel av overskuddet (avkastning fratrukket lånekostnad på gjeld) komme fra gjeldssiden av balanse. I eksempelet under vises hvordan en mindre andel av overskuddet er fra gjeldsposter, i tillegg gir hver aksje et lavere utbytte, underforutsetning av at

resultatet forholder seg likt i begge tilfeller. Tallene er fiktive og ikke basert på et virkelig scenario.

Før emisjon		Etter emisjon	
Eiendeler	EK/gjeld	Eiendeler	EK/gjeld
100 %	10 %	100 %	15 %
	90 %		85 %
100 %	100 %	100 %	100 %
Overskudd	100	Overskudd	100
Andel av overskuddet fra EK	10	Andel av overskuddet fra EK	15
Andel av overskuddet fra gjeld	90	Andel av overskuddet fra gjeld	85
Antall aksjer	100	Antall aksjer	150
Utbytte per aksjer	1	Utbytte per aksjer	0,67

På grunn av denne utvanningseffekten og at overskuddet deles på flere aksjer, vil eierne ønske at en så lav andel som mulig av finansieringen, skal komme fra egenkapitalen og i større grad heller komme fra gjeldssiden. Eierne av et foretak er generelt interessert i å vite hvor mye foretaket generer av overskudd på deres investering. Et godt måltall for dette er ”return on equity” som viser hvor mye foretaket tjener for hver enkelt aksje/andel. Det blir en avveining i hvor stor grad bankene skal bruke kapital eller gjeld som finansiering. Kapitalen kan ses på som en sikkerhet for aksjonærene, men det må veies opp mot kostnaden ved at investeringen vil gi en lavere avkastning som følge av økt kapitalandel.

En siste årsak til at bankene er underlagt en betydelig regulering, er grunnet deres iverende lave egenkapitalandel. Dette er av bekymring fordi egenkapitalen er en form for buffer i tider hvor bankene går med tap. Med deres viktige betydning for nasjonale og internasjonale økonomier har myndighetene innført krav til kapitalandelen av risikovektede eiendeler gjennom Basel-direktivet (Greuning og Brajovic Bratanovic 2009, 123). Et av kravene som er innført er for eksempel at banker må ha minst 8 % kapitaldekning. Et slikt krav finner vi ikke i annen næring.

2.3.4 Risikostyring

Bankenes balanse inneholder i stor grad av eiendeler forbundet med risiko, både når det gjelder aktiva- og passivasiden. Bankene må dermed drive god risikostyring for å ha kontroll over risikoene. Ulike typer risiko er knyttet til bankenes forvaltning av kapital og det er derfor viktig å presentere disse. Hver dag blir bankene utsatt for risiko gjennom sine ulike valg, de strenge reguleringene som kommer både fra Basel-komiteen og nasjonale myndigheter er derfor nødvendig, for å holde risikoene nede på et akseptabelt nivå.

Kredittrisiko

Kredittrisiko defineres som: «*risikoen for at en kunde eller annen motpart ikke er i stand til å overholde sine forpliktelser i henhold til avtaler og at stilte sikkerheter ikke dekker utestående fordringer*» (Statoil 2011).

Bankene påløper seg alltid en kredittrisiko eller motpartsrisiko ved utstedelse av lån og finansielt instrument, dermed er det viktig at bankene kontrollerer betalingsdyktigheten til motparten før utstedelse av lånet, slik at de unngår tap av kontantstrømmer og mislighold av låneforpliktelsene. Ifølge Henni van Greuning og Sonja Brajovic Bratanovic (2009, 161) består bankenes balanse av 70 % utlånsaktiviteter, som i stor grad er forbundet med kredittrisiko. Bakgrunnen til finanskrisen i 2007 var en økende grad av mislighold av de såkalte ”subprime” lånene bankene hadde utstedt til boliglånskunder som ikke var betalingsdyktige. Kredittrisikoen ved slike lån er svært høye på grunn av stor sannsynlighet for mislighold. Ved eventuelle mislighold vil bankenes evne til å kunne utbetale innskuddene som innskyterne ønsker utbetalt bli redusert og som videre vil svekke bankenes lønnsomhet og finansielle stilling.

Greuning og Bratanovic (2009) nevner tre målstyringer av kredittrisiko hvorav den første av disse er ved redusering og/eller begrensninger av kredittrisiko, DnB ASA gjør dette ved å unngå større risikokonsentrasjoner ved ikke å inngå store avtaler med enkeltkunder eller kundegrupper innenfor risikoklasser som er forbundet med høy risikoklasser slik som ”subprime” lån (DnbNor 2010b). Dette

er i overensstemmelse med deres ønske om diversifisering og å holde en lav risikoprofil.

Den andre målstyringen er en evaluering av mulighetene for innkreving av fordringer eller en klassifisering av eiendelene. Riktig klassifisering av de ulike kredittrisikoen har stor betydning. Slike klassifiseringer vil vise hvor sannsynlig det er for innkreving av en fordring når det er mistanke om mulig mislighold. Her kan bankene utvikle ulike modeller der de kan kartlegge kvalitet av utlånsporteføljene og beregner utlånet blir tilbakebetalt.

Den siste fremgangsmåten går ut på å være rustet mot mulige tap, ved at bankene setter av midler. Hvor mye som må settes av til mulige tap må baseres på en vurdering av sannsynligheten for fremtidige tap (misligholdsfrekvens) og eksponeringen banken har under de ulike risikoklassene (DnbNor 2010b).

Markedsrisiko

Markedsrisiko kan defineres som: «risiko for tap i markedsverdier knyttet til porteføljer av finansielle instrumenter som følge av svingninger i aksjekurser, valutakurser, renter og råvarepriser» (Statoil 2011).

Markedsrisiko oppstår når bankene innehar en portefølje som inneholder finansielle instrumenter som er utsatt for volatile svingninger enten det går i bankenes favør eller ufavør. Markedsrisiko omfatter dermed alle omsettelige finansielle instrumenter som er nevnt i vphl. § 2-2, noen av disse er omsettelige verdipapirer, pengemarkedsinstrumenter og derivater. Enhver eksponering mot markedet kan påføre bankene tap og dermed utsetter bankene for markedsrisiko.

Spekulative posisjoner eller i tilfeller hvor banken stiller som «market maker» påtar bankene seg i stor grad markedsrisiko og muligheter for tap. Under og i etterkant av finanskrisen har volatiliteten generelt i markedet økt betraktelig og påført bankene en større eksponering mot markedsrisiko. For at banker skal kunne håndtere markedsrisiko er det viktig med god diversifisering og porteføljestruktur. For at banker ikke skal påta seg for stor risiko, har samtlige nasjonale myndigheter innført ulike reguleringer for banker og finansinstitusjoner. Reguleringer skjer gjennom krav for hvor stor risiko og hva slags risiko bankene

kan ta gjennom krav til egenkapitalens størrelse og risikoen de har i sin portefølje (Gjedre 2004, 29).

Systemrisiko

Systemrisiko kan omtales som: «*risikoen for forstyringer i tilbudet av finansielle tjenester på bakgrunn av problemer i hele eller deler av finanssystemet, som kan ha alvorlige negative virkninger i realøkonomien*» (Finansdepartementet 2010).

Bankene har i den senere tid, blitt mer internasjonalt tilknyttet gjennom økt globalisering. Dersom en stor bankaktør får problemer med å overholde sine forpliktelser eller i verste fall går konkurs, vil dette ramme banksystemet globalt og ikke bare være avgrenset til det nasjonale bankvesenet. Dette har ført til at systemrisiko internt i banksystemet har økt, fordi bankene i større grad låner penger av hverandre. Et godt eksempel på dette var da Lehman Brother's gikk konkurs 15.9.2008 (Valebrokk 2012) og det globale finansmarkedet fikk problemer. Ettersom usikkerheten rundt banker seg imellom omhandlet om hvorvidt de greide å overholde sine forpliktelser, ble bankene mer tilbakeholden med å låne ut penger til andre finansinstitusjoner. Denne smitteeffekten gikk over til realøkonomien, og bedrifter og husholdninger fikk vanskeligheter for å få lån og rentekostnadene økte. Flere bedrifter gikk konkurs og flere personer misligholdt sine lån. Lønnsomhet i bankene gikk dermed ytterligere ned og ringvirkningene økte. Det er på bakgrunn av denne virkningen at man med de nye reguleringene vil ha tilleggskrav for de som anses som systemviktige banker og som vil ha stor realøkonomisk effekt hvis en slik bank skulle gå konkurs.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko brukes ofte som: «*betegnelse på risiko knyttet til forskjell i løpetid mellom bankers aktiva og passiva. Typisk har bankene brukt innskudd som kunden disponerer uten oppsigelsestid, som grunnlag for lån med lengre løpetid*» (NorgesBank 2010).

Bankene er som nevnt i stor grad finansiert av innskudd fra innskyttere som bankene står fritt til å disponere, men med uklar forfallstid, derimot har som oftest investeringene bankene foretar en bestemt forfallsdato. Denne uoverensstemmelsen mellom finansieringen og investeringens forfallsdato er det man betegner som likviditetsrisiko. Dersom bankenes andel av finansiering i stor

grad består av kortsiktig finansiering, vil dette medføre større likviditetsrisiko, sammenlignet om bankene var sikret en større andel langsiktig finansiering siden dette gir større forutsigbarhet. Bankenes finansiering består nå i større grad av kortsiktig finansiering gjerne i form av valutalån, dette er i en normalsituasjon ikke forbundet med stor risiko da valutakursene er mindre volatile og interbankmarkedet er velfungerende. Derimot vil for sent betalinger og spesielt ved store valutatransaksjoner føre til likviditetsproblemet for bankene. Ved slike uforutsette situasjoner vil bankene muligens stå overfor likviditetsproblemer og må selge eiendeler med tap for å kunne tilegne seg tilstrekkelig med likviditet i stressende perioder. Det er derfor viktig at det finnes reguleringer rundt bankers ansvarlige kapital og finansieringssituasjon, slik at de kan til enhver tid har nødvendig finansiering for å dekke eventuelle tap.

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko defineres som: *«risiko for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser»* (Finansdepartementet 2005-2006).

Hva operasjonell risiko inneholder avhenger i stor grad av hvilken type risiko det tas hensyn til. De viktigste typene risiko som nevnes i Basel-direktivet er svikt i internkontroll, eierstyring og selskapsledelse. Sammenbrudd av en slik art kan påføre bankene store tap gjennom feil, bedrageri eller svikt til å utføre oppgaver på en riktig måte. Videre kan også bankenes interessenter blir påført tap på andre måter, som for eksempel fra sine utlånstillitsvalgte eller andre ansatte som går utover sin myndighet, eller driver forretninger på en uetisk eller risikabel måte. Banker har blitt mer avhengig av IT-systemer for deres daglige drift og svikt i disse systemene er også et aspekt ved bankers operasjonelle risiko (Basel 1998). Som et eksempel på dette har Sparebank 1 Gruppen AS har opprettet egne forskrifter for internkontroll, «Forskrift for risikostyring og internkontroll», som vil eliminere noe av risikoen som er forbundet med operasjonell risiko. I tillegg har de lagd tiltaksplaner for eventuelle avvik i hver av enhetene gruppen er sammensatt av. Både forskriftene og tiltaksplanene blir årlig oppdatert for eventuelle justeringer (SpareBank1 Gruppen 2010)

Basel-komiteen har utarbeidet tre kapitalkrav for hvordan operasjonell risiko skal beregnes (Finansdepartementet 2005-2006), disse metodene blir mer detaljert forklart under Basel-kapittelet:

- *Basic Indicator Approach*: er en basismetode der kapitalkravet baserer seg på institusjonens inntekt.
- *Standardised Approach*: er en sjablongmessig metode der kapitalkravet er differensiert etter institusjonens ulike virksomhetsområder.
- *Advanced Measurement Approach*: er en avansert metode der institusjonen kan benytte sine egne systemer for å identifisere ulike former for operasjonell risiko.

Banker ønsker i størst mulig grad å minimere sin operasjonelle risiko. Dette byr på store utfordringer for bankene, fordi tapene som blir påført som følge av svikt i operasjonelle drift kan være komplekse og sammensatte av flere elementer. Økt bruk av komplekse IT-systemer og outsourcing av enkelte tjenester har i tillegg økt bankenes eksponering mot operasjonell risiko. Selv under en rekke utfordringer rundt denne formen for risiko er det viktig for bankene å kontinuerlig jobbe med å forebygge tap påført av en slik form for risiko. Overvåkning og rapportering vil kunne identifisere og kartlegge kilder for operasjonell risiko, på basis av tidligere erfarte tap og søke etter fremtidige risikoutsatte operasjonelle elementer (Greuning og Brajovic Bratanovic 2009, 297-298).

I følge årsrapporten 2011 uttaler styret i DnB ASA at de ønsker å holde en samlet lav risikoprofil, med andre ord vil de at de ulike formene for risiko sett under ett, skal inneholde en lav grad av risiko. Dette vil dermed medføre en lavere kapitaldekning enn de ville fått ved ønske om en høyere samlet risikoprofil (Dnb-Konsernet 2011). Til sammenligning ønsker styret i Sparebank 1 Gruppen AS å holde en moderat risikoprofil. Alt annet likt vil dermed Sparebank 1 Gruppen AS måtte holde en høyere andel kapital ettersom de innehar større risiko i sin forvaltingsportefølje (SpareBank1GruppenAS 2010).

2.4 Bankmodeller

Tradisjonelt sett har norske banker vært delt i to, sparebanker og forretningsbanker. Ifølge Store Norske Leksikon (2004) «*har sparebanker til formål å fremme sparing ved å ta imot innskudd fra en ubestemt krets av innskytere og å forvalte de midler foretaket rår over, uten at stifterne eller andre har rett til utbytte av virksomheten utover eventuell forrentning av grunnfondsbevis*» (Meinich 2004). For å kunne opprette og drive en Sparebank må de være tilknyttet et banksikringsfond og er underlagt kontrollmyndighet av Finanstilsynet. Per 01.01.12 er det i Norge totalt 112 sparebanker (Sparebankforeningen 2012). Terra-gruppen er den største gruppen i Norge med totalt 76 sparebanker. Den andre gruppen er sparebank alliansen som består av 15 sparebanker. I tillegg er det 20 sparebanker som ikke tilhører noen gruppe eller allianse.

Hovedgrunnen til opprettelser av sparebanker var for å gi personer med begrenset kapital mulighet til å låne midler. Ved stiftelsen av en sparebank var det påkrevd at stifter selv innbetalte grunnfondsbeviset eller på annen måte kunne skaffe seg midler til å dekke grunnfondsbeviset som er definert som sparebankenes egenkapital. Det var ikke adgang til å øke grunnfondsbeviset ved noen form for nytegning, men ved en lovendring i 1987 ble grunnfondsbevis gjort omsettelige i likhet med aksjer. Denne regelen ble igjen endret i 2009 slik at grunnfondsbevis ble erstattet med egenkapitalbevis. Dette førte til at skille mellom sparebanker og forretningsbanker ble mindre ved at egenkapitalbeviset ble mer likt aksjer og dette igjen gjorde sparebankene mer ettertraktet av investorer. Tradisjonelt sett har sparebankene finansiert seg i stor grad av innskudd fra kunder, men har og i den senere tid også mottatt finansiering ved innskudd og lån fra Norges Bank. Etter lovendringen i 1987 har sparebankene også fått mulighet til å utstede nye grunnfondsbevis, disse kan omsettes på det åpne markedet noe som gir sparebankene mulighet for finansiering. En tredje form for finansiering sparebankene har muligheten til i dag, er ved å utstede obligasjoner, banksertifikater og ansvarlig lånekapital.

Sammenlignet med utenlandske sparebanker, har norske sparebanker en mer aktiv utlånsvirksomhet (Meinich 2004). En av faktorene for dette var at de norske forretningsbankene utviklet seg senere enn sparebankene. Sparebankene er ofte

lokalt forankret og at de gjennom sin utlånsvirksomhet tar hensyn til distriktets midler og næringsliv.

Videre har Det Store Norske Leksikon (2011) definert forretningsbanker som «bank som drives som aksjeselskap, og som skaffer seg midler til sin virksomhet ved å ta imot innskudd fra en ubestemt krets av innskyttere» (Meinich og Munthe 2011). Etter lov er det krav om at forretningsbanker må ha konsesjon for å drive bankvirksomhet og for å utvide aksjekapitalen, i tillegg må forretningsbanker ha en aksjekapital som tilsvarer minst fem millioner Euro (Altinn 2011).

Forretningsbanker opererer med en lav egenkapital i forhold til deres totale forvaltningskapital, hvor egenkapitalen i hovedsak består av innskuddskapital fra aksjonærer eller tilbakeholdt overskudd. I likhet med Sparebanker er norske forretningsbanker underlagt kontrollmyndighet av Finanstilsynet, og de må være tilknyttet et banksikringsfond. Utlån utgjør en stor del av forretningsbankenes aktiva, hvorav store deler går til større bedrifter med oljevirksomhet og skipsfart, i motsetning til Sparebanker som ofte utsteder lån til lokal bedrifter.

Vi har i den senere tid sett at en større del av utlånene går til privatpersoner (DnbNor 2010b). En stor andel av forretningsbankenes forvaltning består av innskudd fra private kunder, mens sertifikater og obligasjonslån står for en mindre del av forvaltningskapitalen. I sammenligning med sparebanker, har de en større andel av innskudd fra privatkunder enn det forretningsbanker har, hvilke som vil ha betydning ved beregning av de foreslåtte likviditetsindikatorerne ved Basel III som vi vil komme tilbake til senere i oppgaven.

2.5 Fastsettelse av utlånsrenten

Utlånsrenten blir fastsatt av hver enkelt bank basert på flere ulike parametere, de viktigste av disse er styringsrenten, pengemarkedsrenten, fundingskostnader og rentemargin. Sammenhengen og vektingen av de ulike parameterne vil være avgjørende når utlånsrenten fastsettes. For å kunne låne ut penger trenger bankene finansiering, og kostnaden ved bankenes finansiering avhenger av hvilken form for finansiering de benytter. I tillegg har bankene andre fundingskostnader i form av administrasjonskostnader og påslag som fortjeneste- og risikopåslag (Sparebank1 2008).

Den enkleste og mest stabile av parameterne ved beregning av utlånsrenten er administrasjonskostnader. Den forholder seg relativt stabil og endres kun over en lengre tidsperiode. Dette medfører at administrasjonskostnaden har liten påvirkning på bevegelsene ved utlånsrenten.

Fortjenestepåslaget bankene velger avhenger i stor grad av konkurransesituasjonen i markedet, desto høyere konkurranse bankene har jo lavere vil dette påslaget bli for kunden. Ved et velfungerende marked, slik som vi opplever i dag, vil fortjenestepåslaget ha liten betydning for svingningene i utlånsrenten. Dette fordi fortjenestepåslaget blir presset ned til egenkapitalavkastningen for de ulike typene lån.

I tillegg til fortjenestepåslaget må bankene legge til risikopåslaget. Risikopåslaget er en veid sannsynlighet for mislighold av lånet fra kundenes side. Risikopåslaget kommer ikke til anvendelse ved lån til bolig når bankene har en sikkerhet på rundt 75 % av boligens verdi. Derimot kan det pålegges et betydelig risikopåslag ved kreditt til varekjøp. I en normal situasjon vil ikke risikopåslaget ha den store innvirkningen på bevegelsene i utlånsrenten, men i tider med mange konkurser vil bankene øke risikopåslaget for kunder med dårlig sikkerhet.

Den største prisbevegelsen på utlånsrenten kommer fra kostnaden bankene har ved sin finansiering. Bankene har flere måter å finansiere sin utlånsvirksomhet på, og lånekostnadene ved de ulike finansieringsalternativene vil variere, basert på flere faktorer. Kostnaden ved bankenes finansiering, særlig når det kommer til markedsfinansiering som kan variere dramatisk, vil få store utslag på utlånsrenten bankene krever av sine kunder. Markedsfinansiering defineres som tradisjonelle kortsiktige lån fra andre banker med løpetid på et år (Hoff 2011b).

Prisen som bankene må betale for sine lån i markedet er fordelt på to elementer. Det første elementet er referanserenten som er basert på 3 MND Norwegian Interbank Offered Rate (NIBOR). Dette er en samlebetegnelse på norsk pengemarkedsrente med 3 måneders løpetid (Finansnæringens Fellesorganisasjon 2011). Referanserenten, også kalt den norske pengemarkedsrenten, blir fastsatt etter vanlig markeds mekanisme hvor tilbud/etterspørsel avgjør om prisen stiger eller synker fra dag til dag. I tillegg opereres det med en differanse, som er en kostnad for de som skal låne penger og anses som en risikopremie fra utlåners

side. Differansen mellom kjøp og salg vil avhenge av hvor stor likviditet og hvor mye usikkerhet det er i markedet. Det andre elementet er styringsrenten som blir fastsatt av Norges Bank hver sjette uke. Styringsrenten er den renten Norges Bank er villig til å betale for innskudd, mens utlånsrenten fra Norges Bank pleier ligge noe over styringsrenten. Styringsrenten er viktig for fastsettelsen av utlånsrenten, den gir markedet en veiledning til hva Norges Bank er villig til å betale for innskudd, og av den grunn påvirkes pengemarkedsrenten til en hvis grad av hva Norges Bank setter styringsrenten til.

3 Basel-regelverket

3.1 Bank of International Settlement

Bank of International Settlement (BIS) ble opprettet i 1930 og var verdens første finansinstitusjon. Bank of International Settlements er sentralbankenes egen oppgjørsbank, og spiller en viktig rolle innenfor det internasjonale samarbeidet mellom sentralbankene ved å tjene som et diskusjonsforum (BIS 2012).

Basel-komiteen er en underkomité av BIS og ble opprettet i 1974, etter krav fra G10 landene, på bakgrunn av en rekke konkurser innenfor banksektoren. Medlemmene i komiteen består av representanter fra tilsynsmyndigheter og sentralbanker fra 11 medlemsland. De største landene som er representert, er Frankrike, Tyskland, Sveits, Storbritannia, Japan, Kina og USA. De fikk i oppdrag å utarbeide et regelverk og et sett med standarder for å unngå lignende konkurser. Basel-komiteen står nå bak de standarder som ligger til grunn for reguleringen av banker og øvrige kredittinstitusjoner verden over. Komiteen besitter ingen overnasjonal tilsynsmyndighet og deres forslag til reguleringer har ingen rettskraft i det enkelte land. Snarer er den kun ment til å være en bred formulering av tilsynsstandarder og retningslinjer, det er således opp til det enkelte lands myndighet om valget av implementering av standardene og retningslinjene skal skje (BIS 2010b). En nasjonal implementering av standardene nært opp til de som er foreslått av komiteen vil føre til en konvergens mot en felles standard mellom medlemslandene. Den første utgaven av kapitaldekningsregelverk (Basel I capital accord) ble innført i 1988, på bakgrunn av en serie bankkonkurser i perioden 1965 til 1981 (Zaher 2007). Etter en tiårs periode med bruken av Basel I, innså Baselkomiteen behovet for en mer detaljert rammeverk. Dette rammeverket skulle nå være basert på tre pilarer, minimumskrav til soliditet (Pilar I), krav til risikostyring og internkontroll (Pilar II) og krav til offentliggjøring av informasjon (Pilar III) (BIS 2010b). Etter dialog og flere tester med medlemslandene ble Basel II innført juni 2004. I 2008 viste det seg at regelverket ikke var godt nok til å unngå finanskrisen vi opplevde, og man innså at ytterligere regulering var nødvendig. Basel-komiteen fremla i slutten av 2010 en ny utgave av regelverket som skulle gjøre bankene mer rustet for kriser som man hadde opplevd. Basel I, II og III vil i de påfølgende delkapitlene få en

grundigere gjennomgang og som vil gi oss et bedre grunnlag til å analysere og problemstillingen vår.

3.2 Basel I

Hovedmålet med Basel I var todelt, det første delmålet var å styrke det internasjonale banksystemet som viste seg å være for svakt i tiden før innføringen av Basel I. I tillegg ønsket komiteen å redusere ulikheter mellom internasjonale bankers konkurranseevne ved å oppfordre til en felles standard og regulering for finanssektoren. Bakgrunnen for ønske om en felles regulering var internasjonale bankaktørers oppfordring til myndighetene om et regulatorisk kappløp mot bunnen, med press om å flytte til land med svakere reguleringer (Balin 2008). Med disse to kravene ønsket komiteen å styrke banksektoren til å kunne tåle svingninger i realøkonomien. I 1993 kom Basel-komiteen med en videreutvikling av gjeldende rammeverk, med retningslinjer for kapitaldekningskrav som hadde til hensikt å være en dekning av tap ved markedsrisiko. Basel I er delt opp i fire pilarer (Balin 2008)

3.2.1 Pilar 1: Ansvarlig kapital

Den første pilaren omhandler ulike typer ansvarlig kapital. Basel I deler ansvarlig kapital inn i to «Tiers». Den første inndelingen av kapital kalles kjernekapital (Tier 1), her inngår aksjekapital, akkumulert overskudd og ulike fond, og disse faktorene blir ofte benevnt som fri egenkapital. Bankene har også ulike typer innovative hybridinstrumenter som kan inntas som bankenes kjernekapital, gitt at de oppfyller en rekke krav som blir stilt for at de skal kunne bli ansett som kjernekapital. Et eksempel på hybridinstrumenter er fondsobligasjoner, men disse kan ikke overstige 15 % av den totale kjernekapitalen (Basel 1998)

Den andre inndelingen benevnes som tilleggskapital (Tier 2) og består av reserver for å dekke blant annet potensielle tap på utlån og hybridgjeld. Hybridkapital er en kombinasjon av gjeld og egenkapital. Denne formen for ansvarlig lånekapital er lån som har en lavere prioritet enn øvrig gjeld. Ved en eventuell konkurs vil dermed denne formen for gjeld først bli tilbakebetalt etter at øvrige kreditorer har

fått dekket sin gjeld, men vil bli tilbakebetalt før eventuelle utbetalinger til eierne. Samtidig har denne formen for kapital den egenskap at utdeling av utbytte eller utbetaling av renter kan utsettes dersom banken har behov for kapital. Tilleggskapitalen har prioritet før kjernekapitalen, dette betyr at tap først skal dekkes av kjernekapitalen (Finansdepartementet 2008).

3.2.2 Pilar 2: Risikovekting

Som nevnt tidligere i oppgaven står kredittrisikoen for den største formen for risiko en bank innehar. Dette er bakgrunnen for at Basel-komiteen hadde et stort fokus nettopp på dette området (Balin 2008). Kravet oppfordret dermed bankene til å ha fokus på utøvelse av god risikostyring, identifisere betalingsverdige kunder og å være konservativ med tanke på kredittvurderinger fra eksterne byråer.

Eiendeler som inngår i balansen, men som også er utenfor balansen blir risikovektet ved beregningsgrunnlaget for den samlede avsetningen bankene må gjøre i forhold til deres kredittrisiko. Eksponeringen blir multiplisert med en gitt risikovekting som er basert på låntakers kredittverdighet. Risikovektingen er i Basel I inndelt i fem ulike risikoklasser, hvor klassifiseringen går fra risikofri til høy risiko. Den laveste vektete klassen (risikofri) vektet med 0 % i beregningen i pilar II, mens den høyeste vektete klassen (høy risiko) vektet med 100 %.

Risikovekt	Eiendelsklasse
0 %	Kontanter, statsobligasjonen innenfor OECD land holdt i innlands valuta
20 %	Krav til OECD banker, verdipapirer utstedt av Amerikanske myndigheter
50 %	Hushodnings lån
100 %	Alle andre krav slik som, selskapsobligasjoner osv.

Tabell: Oversikt over ulike eiendelsklassers vekting (Zaher 2007)

3.2.3 Pilar 3: Kapitaldekningskravet

Den tredje pilaren er en sammenslåing av de to foregående pilarene. Denne pilaren gir en universell standard der tier 1 og tier 2 skal dekke bankenes risikovektede eiendeler. Ifølge Basel I bør den samlede kapitalen dekke 8 % av risikovektede eiendeler. Under ser vi formel for beregning av minstekrav til kapital (Karlsen og Øverli 2011).

$$\frac{\text{Ansvarlig kapital}}{\text{Beregningsgrunnlag (kredittrisiko + markedsrisiko)}} \geq 8\%$$

3.2.4 Pilar 4: Overgang- og implementering

Den fjerde og siste pilaren går på gjennomføringen og håndhevelsen av implementering av Basel I kravene, der sentralbankene står for implementering og overvåkning av disse. Ved utgangen av 1992 hadde alle medlemslandene innført Basel I med unntak av Japan, som sent på 1980-tallet opplevde en bankkrise som førte til store utfordringer i deres banksektor (Balin 2008). Overgangen til det nye regelverket var en av kritikkene som ble rettet mot det Basel I og som vi vil komme nærmere innpå i det påfølgende kapittelet.

3.2.5 Kritikk til Basel I

Bryan J. Balin (2008) nevner fire former for kritikk mot Basel I. Den første formen for kritikk var at den i for stor grad var snevret inn mot G10 landene og ikke var godt egnet til å stabilisere det internasjonale bankvesenet. G10 landene har banker som opererer i et velutviklet marked noe som medførte et rammeverk som var tilpasset denne formen for markeder, og i liten grad tilpasset banker som opererte i fremvoksende økonomier. Fremvoksende markeder har ikke de samme utfordringene og risikoene som et utviklet marked har, noe som medførte at Basel I ikke var optimal for banker i dette markedet.

Måten Basel I ble publisert, førte til problemer når nasjonale myndigheter skulle overføre kravene til nasjonale lover. En av faktorene for dette var at myndighetene hadde manglende kunnskaper om Basel I-regelverket og hva regelverket var ment til å forhindre. Et annet element var at de hadde et stort ønske om at

implementeringen skulle skje raskt, fordi ønsket var å forhindre en ny bankkrise og nye runder med konkurser. Resultatet ble en stor grad av generalisering i de nasjonale lovverkene, fordi tiden til å sette seg grundig inn i rammeverket og betydningen den hadde var for knapp.

Feiljusterte insentiver var også en av kritikkene som ble rettet mot Basel I. På grunn av få muligheter til justering av risiko fant banker måter å «flytte rundt» på risikoen de hadde i sine låneporteføljer, noe som ikke var hensikten med Basel I fra Basel-komiteen sin side. Bankene benyttet to strategier for denne formen for justeringer av risiko. Den første strategien blir kalt «cherry picking», dette gikk ut på at bankene opprettet Special Purpose Entity (SPE). En SPE er et selskap som er opprettet utelukkende for en spesiell finansiell transaksjon eller en serie transaksjoner (Pietersz 2005-2012). Transaksjonene gikk ut på å overføre eiendeler med høy risiko fra bankens balanse over til SPE, noe som førte til at den totale risikoen i banken ble redusert fra balansen, men i virkeligheten var bankens risikoprofil like høy som før transaksjonen. En annen strategi bankene benyttet var å handle i kortsiktige ikke-OECD bank gjeld. Grunnen til dette var at gjeld med lengre løpetid hadde større sannsynlighet for mislighold, siden fremvoksende økonomier har en tendens til å være volatil. Dette medførte at vektingen av langsiktig gjeld fikk en 100 % vekting, mens kortsiktig gjeld kun ble vektet med 20 % i Basel I-regelverket. Ved å benytte bytteavtaler (swapkontrakter) mellom langsiktige og kortsiktige gjeldspapirer beholdt bankene risikoen forbundet med langsiktige gjeldspapirer, men samtidig ble bankenes risikovekting redusert.

Den fjerde og siste typen av kritikk som er rettet mot Basel I var påvirkning den hadde mot fremvoksende økonomier. Selv om Basel I ikke var ment for fremvoksende økonomier, fikk den innvirkning på deres banksektor på grunn av en globalisert økonomi som igjen førte til skjevheter i den internasjonale banksektoren. Basel I ga i stor grad spillerom i synet på innenlandsk valuta og gjeld, hvor de blir ansett som den mest pålitelige og gunstige av aktiva instrumenter. Som nevnt tidligere er fremvoksende økonomier svært volatile, der deres valutakurser svinger tilsvarende og har en høy grad av mislighold. Basel I gjorde utlån til ikke OECD-landene ennå mer risikable ved at de oppmuntret til overføring av bank- og statsgjeld fra OECD kilder til innenlandske kilder. Under de svake reguleringene var det uklart hvilke eiendeler som falt under

risikovektede eiendeler. Dette medførte at myndighetene i fremvoksende økonomier undervurderte kredittrisikoen for bankenes eiendeler i innenlandsmarkedet. Dette førte i sin tur til stor grad av mislighold når det ble klart at kredittrisikoen var mye høyere enn det man hadde vært klar over.

Grunnet kritikken som var mot Basel I og bankkrisene som utspant seg på 90-tallet, bestemte Basel-komiteen seg for å komme med et nytt forslag til et mer omfattende kapitaldekningskrav. Dette forslaget ble kjent som Basel II og implementeringen startet i 2004 og skulle være fullt implementert innen 2015 (Investopedia 2012). Basel II kan ses på som en oppdatert versjon av Basel I hvor man beholdt oppbyggingen med tanke på ulike pilarer, men forbedret kritikken som kom fra Basel I. Basel II reduserte antall pilarer fra fire til tre.

3.3 Basel II

Bankenes regnskap for 2011 er basert på Basel II-regelverket. Disse kravene vil være gjeldende frem til implementeringen av Basel III som skal starte 1.1.2013. I årene fremover vil vi derfor kunne se at bankene starter med å ta hensyn Basel III i sine regnskap. I Basel II er kravene definert i tre pilarer: minstekrav til ansvarlig kapital, tilsynsmessig oppfølging og markedsdisiplin og offentliggjøring (Johansen 2006). For å kunne forstå hvorfor Basel III er utviklet slik som den er nå, er det viktig med en gjennomgang av vesentlige deler i Basel II. Dette er fordi mange av disse elementene er videreutviklet og overført inn i Basel III-regelverket og at vi trenger et grunnlag til å forstå hvor viktig det er for dagens banksektor med oppdaterte reguleringer.

3.3.1 Pilar I: Minstekrav til ansvarlig kapital

I respons til Basel I's kritikk skaper Basel II en mer sensitiv måling av bankenes risikovektede eiendeler gjennom den første pilaren, dette er en utvidelse av Basel I. Man ønsket med denne utvidelsen å eliminere svakhetene, som ble oppdaget i ettertid i Basel I, og den økende teknologiske utviklingen innenfor banknæringen (Balin 2008). Utvidelsen ble gjort gjennom en innføring av operasjonell risiko i beregningsgrunnlaget av minstekrav til kapital. Dette førte til krav om

kapitaldekning for kredittrisiko, operasjonell risiko og markedsrisiko for bankene (Basel 1996). Under ser vi formel for beregning av minstekrav til ansvarlig kapital (Karlsen og Øverli 2011).

$$\frac{\text{Ansvarlig kapital}}{\text{Kredittrisiko} + \text{markedsrisiko} + \text{operasjonell risiko}} \geq 8\%$$

Bankene har ulike måter å beregne deres kredittrisiko på. En av metodene som kan benyttes, er ved bruk av rangering fra autoriserte rangeringsbyråer slik som, Fitch, Standard & Poors og Moody's. Deres rangering går fra topprangering (AAA og AAA-) som gir den laveste vektingen i beregningen, til bunnrangering (B-) som gir en høy vekting. Denne metoden kalles «den standardiserte metoden» grunnet en ekstern aktørs vurdering av gjelden. Tabellen under viser hva de ulike kredittvurderingene tilsier med sannsynligheten for mislighold.

Risikoklasser	Sannsynlighet for mislighold innenfor et år (%)		Ekstern rating	
	Fra og med	Til	Moody's	Standard & Poor's
1	0,01	0,10	Aaa - A3	AAA- A-
2	0,10	0,25	Baa1 - Baa2	BBB+ - BBB
3	0,25	0,50	Baa3	BBB-
4	0,50	0,75	Ba1	BB+
5	0,75	1,25	Ba2	BB
6	1,25	2,00		
7	2,00	3,00	Ba3	BB-
8	3,00	5,00	B1	B+
9	5,00	8,00	B2	B
10	8,00	nedskrevet	B3, Caa/C	B-, CCC/C

Kilde: DnB's årsrapport 2011

DnB ASA's strategi er å holde en innlånsportefølje på langsiktige ordinære innlån med et rangeringsnivå på AA-nivå (Dnb-Konsernet 2011). DnB ASA ønsker dermed at deres langsiktige ordinære innlån skal ha en sannsynlighet for mislighold på mellom 0,01 – 0,1 %. Sparebank 1 Gruppen AS ønsker ifølge deres årsrapport 2010 å holde renteinvesteringer med høy kredittverdighet (AAA-BB+) og vil dermed inneha en lav til moderat kredittrisiko (SpareBank1 Gruppen 2010).

Bankene kan, som en alternativ tilnærming til beregning av risiko, opprette interne modeller. Bankene selv kan gjennom disse modellene beregne sannsynlighet for

mislighold med/uten godkjenning av regulatorer (Balin 2008). Denne metoden heter «Internal rating based»- tilnærmingen (IRB). DnB ASA benytter en blanding av standardmetoden og IRB ved beregning av risikovektet volum. Ved å benytte en blanding av disse to, er beregningsgrunnlaget for kapitaldekning økt med 13 % i forhold til en full IRB metode ved utgangen av 2011. Dette medfører at DnB ASA må holde mer kapital ved å benytte en kombinasjon av disse to metodene, i forhold til ved bruk av full IRB.

Som nevnt tidligere i oppgaven er det tre beregningsmetoder for vurderingen av og beskyttelsen mot operasjonell risiko. Metodene er gjensidig utelukkende, med andre ord, må bankene velge hvilken av metode de ønsker å benytte. Den første av metodene, Basic Indicator Approach, anbefaler at bankene holder kapital tilsvarende 15 % av gjennomsnittlige bruttoinntekten de siste tre årene. Alternativt kan bankene dele opp deres virksomhet inn i ulike forretningsområder, for deretter å beregne mengden kapital som kreves for å dekke den operasjonelle risikoen bankene innehar. Dette blir gjort ved at bankene beregner kapitalkravet for hver forretningsområde og finner totalen ut ifra en samlet vurdering av de ulike forretningsområdene. Forretningsområdene blir vektet i forhold til sin relative størrelse i selskapet for å kunne finne andelen av egenkapitalen bankene må besitte for å dekke opp under sin operasjonelle risiko. Kapitalbeholdningen som kreves for mindre risikable virksomhetslinjer, som detaljhandelsmegling og kapitalforvaltning, har lavere kapitalkrav enn divisjoner som bedriftsmarkedet som er av mer risikabel art. Denne metoden for beregning av kapitalkrav rundt operasjonell risiko heter «Standard Approach».

Den siste metoden bankene kan benytte er «Advanced Measurement Approach» (AMA). Denne metoden er mer krevende enn de to foregående metodene for både myndighetene og bankene. Årsaken til dette er at bankene ved bruk av denne metoden må opprette egne modeller for beregning av kapital ved operasjonell risiko. Tilsynsmyndighetene må deretter godkjenne modellene for at de skal kunne benyttes av bankene. Denne tilnærmingen har mange likheter som IRB, som beskrives nærmere litt senere i dette kapitlet, der begge modellene prøver å bringe mer disiplin og selvstendig overvåking innad i banklovgivningen og redusere slingringsmonnet som et regelverk ofte har, fordi de ofte er basert på generell fremstilling.

Den siste risikoen Pilar I prøver å kvantifisere, er egenkapitalen på bakgrunn av deres markedsrisiko. Ved vurdering av markedsrisiko, skiller Basel II mellom fast inntekt og andre produkter som egenkapital og valutamarkedene. Det er svært mange ulike områder for markedsrisiko, men de to største risikoene banker står overfor er renter og volatilitetsrisiko. Ved beregning av kapitalkrav for beskyttelse mot rente- og volatilitetsrisiko for rentebærende eiendeler (statsgjeld, obligasjoner, osv) benyttes «Value at Risk» (VAR). Denne har likhetstrekk med AMA og IRB med at det i alle tre metodene må utvikles egne interne modeller fra bankenes side og som må kontrolleres av kontrollmyndighetene.

For banker som ikke kan eller har mulighet til å lage egne modeller for beregning for risikoen ved rentebærende aktiva, legger Basel II opp til en vurdering ut ifra når rentepapiret forfaller. Vektingen vil være basert på hvor langt frem i tid forfallet vil forekomme. Et renteinstrument med forfall på under en måned vil ikke vektes, eller ha svært lav vekting, da man anser risikoen for verdifall og svingninger i disse papirene for å være svært lave. Med andre ord, kan bankene tilegne seg ubegrenset antall med rentepapirer med svært kort forfallsdato, uten å måtte holde kapital for å dekke opp for renterisikoen ved slike papirer.

Rentepapirer som forfaller om 20 år eller mer har en større risiko, fordi mislighold og svingninger i rentene vil kunne være betydelige. Vektingen på slike papirer vil være betydelig større enn i det forrige tilfellet med kort løpetid (Balin 2008).

Den totale egenkapitalen bankene må holde for å være beskyttet mot den risikoen bankene innehar, kan svinge fra bank til bank selv med lik risikoprofil.

Bakgrunnen for dette er at Basel II introduserte et bredere spekter av metoder bankene kan bruke i sine vurderinger. Bankene ønsker lavest mulig krav til kapitaldekning, på sine eiendeler som er forbundet med risiko, siden dette anses som en kostnad for deres aksjonærer. Grunnen til at banker ønsker lavest mulig krav til kapital, er for å unngå mulige emisjoner der aksjonærene må skyte inn mer kapital og dermed påfører aksjonærene en ekstra kostand. På grunn av dette ønske, er det viktig at tilsynsmyndighetene følger opp de gjeldende krav, som er satt av Basel-komiteen og egne nasjonale regler, slik at kravene blir overholdt.

3.3.2 Pilar II: Tilsynsmessig oppfølging

De to påfølgende pilarene er mindre komplekse og omfattende enn den foregående, men som nevnt over, er av stor viktighet. Pilar II har ifølge seniorrådgiver Erik Lind Iversen (Iversen 2005) fire hovedprinsipper. Disse hovedprinsippene består av Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP), Supervisory Review Evaluations Process (SREP), myndighetenes oppgaver og krav ved forbedringer.

Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) handler om at hvis bankene skal kunne opprettholde sitt kapitalnivå, kreves det at alle har en strategi og en prosess for å vurdere sitt kapitalbehov i forhold til risikoprofilen. DnB ASA skal ifølge deres årsrapport holde en lav risikoprofil, og banken vil til enhver tid ha systemer og rutiner for å vurdere om banken har tilstrekkelig med kapital, hvis deres risikoprofil skulle endres (Dnb-Konsernet 2011). Som nevnt tidligere i kapittelet om operasjonell risiko, har Sparebank 1 Gruppen AS i sin gjennomføring av deres ICAAP-beregning, opprettet egne modeller for beregning av kapitalbehovet. De har i tillegg modeller for beregning av andre former for risiko som banken innehar (SpareBank1 Gruppen 2010). Styrene i hver enkelt bank, har krav til å sørge for at retningslinjene bankene har oppført i deres ICAAP følges.

Supervisory Review Evaluation Process (SREP) omhandler tilsynsmyndighetenes oppgave i å kontrollere og vurdere bankenes prosesser. Ved mulige svakheter/mangler skal tilsynsmyndighetene iverksette tiltak for utbedring. Finanstilsynet gjennomgår årlig bankenes interne kapitalvurderingsprosess (ICAAP), for å påse at bankene både følger de retningslinjer som bankene har og at retningslinjene i seg selv er tilstrekkelige.

Myndighetene har som oppgave å påse at banker opprettholder minstekapitalkravet og de har hjemmel til å pålegge individuelle kapitaldekningskrav. De individuelle påleggene kan ha ulik begrunnelse, men en begrunnelse kan være at bankene er av en sånn størrelse, at det vil ha stor samfunnsøkonomisk konsekvens om en slik bank skulle få problemer. Som et eksempel på dette kan vi lese en artikkel fra E24 (Skaug 2011) at banker som blir ansett som systemviktige finansinstitusjoner vil måtte tilfredsstille tøffere

kapitalkrav for å unngå konkurs og skade landets økonomi. I artikkelen er det nevnt 29 banker som anses å være «too big to fail» og disse er tvunget til å holde ytterligere buffere på mellom 1 og 2,5 prosentpoeng. Dette siste kravet vil først gjelde ved innføring av Basel III, som en videreføring av påleggene de største bankene fikk gjennom Basel II.

Etter en evaluering av bankenes risiko- og kapitaldekningsprosess, risikonivå og kvaliteten på styringen og kontrollrutinene bankene besitter, skal det avdekkes om det finnes svakheter/mangler som må rettes opp i. Hvis det blir avdekket feil vil det siste prinsippet komme til anvendelse og hvor det da kreves at myndighetene griper inn på et tidlig tidspunkt, dette for å unngå finansielle kriser og raskt redusere konsekvensene. Hvordan myndighetene kan gripe inn, blir behandlet i avsnitt under.

Pilar II forutsetter at tilsynsmyndighetene kan bruke fem ulike virkemidler hvis bankene ikke oppfyller disse fire hovedprinsippene. Disse virkemidlene er ifølge Finanstilsynet (Bunæs og Kleven 2007):

- 1. Endringer i organisering, styring og kontroll av virksomheten og i strategier, prosesser, retningslinjer og rutiner som virksomheten drives etter.*
- 2. Høyere kapitalkrav som følge av institusjonens tapsavsetningspraksis eller behandling av eiendeler.*
- 3. Endring eller begrensninger i virksomhet.*
- 4. Reduksjon av risiko knyttet til virksomheten, herunder produkter og systemer.*
- 5. Krav til høyere ansvarlig kapital enn de lovbestemte minstekrav.*

Hvilke av virkemidlene myndighetene velger å benytte, avhenger hvor svikten ligger i den enkelte bank. Ved en dårlig styring fra ledelsen, vil Finanstilsynet mest sannsynlig benytte seg av det første tiltaket, fordi organisasjonen må endres. En endring i kapitalkravet i seg selv, ikke vil være hensiktsmessig ettersom det ikke er kapitalen som er problemet. Det må også legges til grunn i vurderingen, hvor alvorlig svikten/mangelen er og analysere hvorfor situasjonen oppstod, før tiltakene velges.

3.3.3 Pilar III: Markedsdisiplin og Offentliggjøring

Den siste pilaren i Basel II går ut på større åpenhet rundt bankers finansielle posisjon med hensyn til minstekapitalkravet, i pilar I. Ved denne pilaren skal både kapitalkrav og tilsyn virkeliggjøres overfor markedet (Sjåberg 2007). Gjennom offentliggjøring bidrar pilar III til økt åpenhet rundt bankers finansielle stilling, dette vil komme markedet til gode, fordi den offentlige informasjonen vil gjøre det lettere for markedet å vurdere bankenes kapitalisering og risikoprofil.

Basel II rettet opp en del av svakhetene som ble klargjort i Basel I, som bankenes vurdering av kredit og skjevhet i markedet. Derimot ble ikke kritikken som var rettet mot Basel I angående skjevhetene den skapte i forhold til fremvoksende økonomier forbedret. Med skjevhet menes, at hovedfokuset ligger på de store internasjonale bankene i G10 landene. Ifølge Balin (2008) er det et fåtall av bankene i de landene hvor Basel II er implementert som er i den størrelse og kapasitet med tanke på ressurser til å opprette interne risikovurderingsenheter. Dette fører til stor bruk av standardiserte kredittrangeringsvurderinger, men som igjen hadde sin ulempe ved at det oppstod for stor grad av generalisering som ikke førte til den mest optimale løsningen. På bakgrunn av dette og finanskrisen i 2007 og 2008, har Basel-komiteen kommet med forslag til nye reguleringer med navnet Basel III.

3.4 Basel III

Den tredje utgaven fra Basel-komiteen om hvordan ansvarlig kapital og banknæringen skal reguleres har navnet Basel III og skal starte sin implementering fra og med 1.1.2013. Basel III vil også være basert på de samme tre pilarene som Basel II. Arbeidet med å utforme de nye retningslinjene kom som et resultat av at Basel II, ikke klarte å forhindre finanskrisen vi opplevde i 2007-2008. Basel III blir dermed en videreutvikling av de tre pilarene. Basel III skal ha som hovedformål å gjøre banknæringen bedre rustet mot sjokk og uforutsette hendelser, som stammer fra økonomiske og finansielle stress. Ved å implementere de nye retningslinjene, vil Basel-komiteen at banksektoren skal kunne håndtere de økonomiske sjokkene på en bedre måte enn tidligere, slik at de

kan forhindre at de økonomiske sjokkene videreføres ut i markedet og at realøkonomien får følger av dette.

Da de nye retningslinjene for Basel III ble behandlet, så Basel-komiteen på årsaker til hvorfor krisen inntraff verden i 2007 og omgjorde disse til å utforme et nytt regelverk, som skal hindre at nye kriser rammer verden så kraftig som den forrige gjorde. Hovedfokuset hos Basel-komiteen er nå å forbedre risikoovervåkingen og risikostyringen, samt å styrke åpenheten hos bankene (Baselkomiteen 2010). For at bankene skal bli mer åpne og gjennomsiktige vil Basel-komiteen, med de nye kravene, at bankene skal være mer imøtekomende til markedet enn tidligere. Dette skal gjøres ved at bankene nå skal være mer åpne om virksomheten de driver med, samtidig som at det er viktig at de rapporterer oftere og mer detaljert enn tidligere.

3.4.1 Basel III: To konsultative dokumenter

Basel III regelverket består av to konsultative dokumenter, hvorav det første dokumentet tar for seg kapitaldekningsregelverket, «A global regulatory framework for more resilient banks» der ønsket er å styrke banksektoren, ved økte krav og kvalitet til kapitalen som bankene holder. Dette dokumentet består av fire hovedelementer som vil bli nærmere beskrevet i de neste fire delkapitlene. Det andre dokumentet i Basel III er «International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring», som dekker de kvalitative likviditetskravene bankene må føye seg etter. De økte kvalitetskravene skulle komplettere «principles for sound liquidity risk management and supervision», som ble utgitt i september 2008, etter finanskrisen, fordi man innså at likviditetsstyringen ikke var tilstrekkelig fra bankenes side (BIS 2008).

3.4.2 Økte kapitalkrav

Basel-komiteen ønsket gjennom det nye regelverket, ytterligere å øke robustheten til bankene ved en videreføring av de tre pilarene som Basel II var bygget opp under. Reformene styrker både kvaliteten, kvantiteten av kapitalgrunnlaget og økte risikodekning i kapitalrammeverket. En av svakhetene som ble oppdaget under finanskrisen var at tap og nedskrivninger ble dekket av opptjent

egenkapital, dette er å anse som bankenes varige egenkapitalbase (Tier 1).

Problemer med dette oppstår når opptjent egenkapital er tapt og ikke lengre kan opptre som en buffer mot fremtidige tap. Konkurs kan deretter være nært forestående, hvis ikke styret foretar seg nødvendige tiltak, for å rette opp i en tapt eller svak egenkapitalbase. En tilstrekkelig kapitaldekning er således viktig for bankene, ikke bare med tanke på solvenssituasjonen, men også som en tillitsfaktor for bankenes innskyttere. En tilstrekkelig kapitaldekning blir dermed en viktig faktor for bankene for å klare å beholde sine innskudd og videre klare å finansiere sine eiendeler og opprettholde sine inntjeninger. Løsningen på dette problemet er at Basel III krever en høyere grad av ren kjernekapital, denne økes fra minst 2 % til 4,5 % og total kjernekapital økes fra 4 % til 6 % (Jansrud 2010), mens kapitaldekningen er uendret på 8 %.

Figur: Konsekvensene for Basel III (Jansrud 2011)

3.4.3 Økte kvalitetskrav til ansvarskapitalen

Det ble avdekket ulike måter å definere kapital på tvers av et lands lovgivere, noe som gjorde det vanskelig for markedet å vurdere og sammenligne kvaliteten på kapital. Flere lands tilsynsmyndighet tillot kjernekapital, som viste seg for ikke å være tapsbærende, og gikk derfor i mot kjernekapitalens hensikt. Det nye rammeverket ønsket å eliminere denne uklarheten ved å definere de to ulike formene for kapital (Tier 1 og Tier 2) ennå tydeligere enn i sin forgjenger.

«Common shares issued by the bank [...] (or the equivalent for non-joint stock companies)» (Basel 2010) er formuleringen som Basel III bruker ved definisjonen av Tier 1. Det er noe uklart hva Basel-komiteen mener med «... or the equivalent

for non-joint stock companies», og hvorvidt egenkapitalbevis, som Sparebanker benytter, faller inn under denne formuleringen. Konsekvensen, dersom det ikke skulle falle inn under formuleringen, kan bli av stor betydning. Eventuelle konsekvenser ved dette vil vi gå nærmere inn på i analysen.

Som nevnt tidligere er kravet til kjernekapital skjerpet, men kvaliteten på kjernekapital er også blitt skjerpet og gjort klarere. Dette er blitt gjort for at bankene ikke skal komme opp i lignende situasjoner, hvor deler av kjernekapitalen ikke viser seg for å være tapsbærende. Andelen av den ordinære egenkapitalen av kjernekapitalen, er også økt under det nye kapitalregelverket, og den resterende delen av kjernekapitalen er underlagt strengere krav til å være tapsbærende. Dette medfører at deler av kapitalen som bankene tidligere har ansett som kapital, nå faller utenfor det som er regnet som kapital, dermed reduseres kapitalen i forhold til før innføring av de nye reguleringene. I tillegg til at kjernekapital tillegges strengere krav til tapsabsorbering vil også hybridinstrumenter (Tier 2), underlegges vesentlig strengere krav til tapsabsorbering under Basel III, enn dagens regulering (Basel II). For at kapitalen skal anses som tapsbærende må den være underordnet aksjonærer eller være i form av gjeld som ikke har noen forfallsdato eller insentiver til innløsning (Baselkomiteen 2010).

Minoritetsinteresser og de mest innovative hybridinstrumentene som under Basel II regelverket har hatt en maksimumsvektning på 15 % av total kjernekapital, vil i det nye kapitalregelverket bli helt utelukket fra kjernekapitalen (Tier 1). Begrunnelsen for denne utelukkelsen av minoritetsinteresser, er at den støtter risikoen i datterselskapene, men de kan likevel ikke anses for å være risikobærende i konsernet samlet sett. Hybridkapitalen på sin side, har vært av lavere kvalitet enn resten av kapitalen, og har dermed redusert den totale kvaliteten på kjernekapitalen (Miu, Ozdemir og Giesinger 2010).

Tilleggskapitalen (Tier 2) består i all hovedsak av bankenes hybridkapital og ansvarlig lånekapital. Denne delen av bankenes kapital vil bli vesentlig forenklet, ved at det kun vil være et sett med kriterier for tilfredsstillelse av kravet til tilleggskapital. Dette medfører at store deler av kapitalen ikke lenger vil tilfredsstille kravene for kapital og dermed ikke anses for å være kapital, i det nye

regelverket. Videre, vil ansvarligkapital, i tillegg til å få nye kvalitetskrav, bli supplementert med krav til markedsdisiplin (Pilar 3). I det gjeldende regelverket er det krav til at kapitalinstrumentene blir publisert, dette videreføres i det nye regelverket, men komiteen har foreslått mer åpenhet. Åpenheten går ut på en utvidelse til en fullstendig redegjørelse for alle egenskapene og betingelsene som ligger til grunn for instrumentet rundt den ansvarlige kapitalen.

3.4.4 Utvidet grunnlag og økte beregningssatser for risikodekning

Basel-komiteen identifiserte flere problemer rundt motpartens kredittrisiko (counterparty credit risk, CCR) under finanskrisen. CCR er risiko for at motparten ved en transaksjon skal kunne misligholde sin forpliktelse før det endelige oppgjøret for transaksjonen skjer (Baselkomiteen 2010). Det økonomiske tapet ved misligholdet forutsetter at transaksjonen eller porteføljen av transaksjonen, har en positiv økonomisk verdi, ved tidspunktet for mislighold. I motsetning til kredittrisiko rettet mot selskaper ved eksponering gjennom et lån og hvor eksponeringen er ensidig, er det kun utlånsbanken som løper noen form for kredittrisiko. CCR derimot er en tosidig eksponering mot tap, med dette menes at verdien på transaksjonen kan enten være positiv eller negativ for begge parter, markedsverdien kan være usikker og variere med de markedsmessige forholdene. CCR kan oppstå ved for eksempel derivat- og valutakontrakter (Dnb-Konsernet 2011). Et problem som ble observert under finanskrisen var at mislighold og forringelse av kredittverdigheten til handelsmotparten oppstod på samme tidspunkt, som da volatiliteten i markedet var på sitt høyeste, noe som medførte en høyere motpartsrisiko enn ellers. I tillegg så man at omtrent to-tredjedeler av CCR tapet skyldtes «Credit Valuation Adjustment (CVA)» og at de resterende en-tredjedelene skyldtes faktiske mislighold. Årsaken til dette var at bankene fikk mulighet til å benytte mark-to-market ved verdsettelsen av bankenes balanse rundt CCR, men hvor eventuelle tap ved CVA ikke ble balanseført. Dagens regelverk (Basel II) adresserer misligholdet, men tar ikke fullt ut hensyn til markedsmessig tap på kort sikt, noe som mark-to-market prøvde å ta hensyn til.

Basel-komiteen har foreslått en rekke endringer i Basel III-regelverket for å styrke kapitalkravet til CCR og forslagene er forankret i det som ble finanskrisen. CVA-tillegget er et av forslagene komiteen har fremlagt for å bedre sikre bankene mot

motpartsrisiko, for eksempel IRB metoden som omtalt tidligere i oppgaven.

Tillegget fra CVA kommer som en tilføyelse til eksisterende kapitaliseringskrav ved motpartsrisiko. CVA- tillegget skal opptre som en form for buffer mot mark-to-market-tap ved motpartsrisiko, men hvor beregningen av hvor stort dette tillegget må være, avhenger av hvilke metoder bankene bruker ved kapitalberegning av markedsrisiko og motpartsrisiko. Bankene har mulighet til å opprette egne interne modeller ved slik beregning. Forslaget kan få relativt stor innvirkning på bankenes kapitalkrav i forhold til deres derivatposisjoner, ettersom tillegget kan bli betydelig i forhold til den posisjonen banken har tatt med sine derivater.

3.4.5 Bevaringsbuffer mot prosykikalitet og motsyklisk kapitalbuffer

Et annet element som ble tillagt i Basel III's kapitalrammeverk i forhold til sin forgjenger, er en rekke makrojusterende elementer, som skal begrense systematisk risiko som oppstår under prosykikalitet og avhengighet mellom finansielle institusjoner. For å motvirke prosykikalitet kommer Basel-komiteen med to buffere, disse heter bevarings- og motsyklisk buffer (Jansrud 2010). Hensikten med denne lovgivningen er at banker skal kunne bruke gode tider til å bygge opp kapitalbuffere, slik at i dårlige tider, skal bankene kunne bruke oppsparte midler til å unngå de store effektene vi så under finanskrisen.

Etter en grundig gjennomgang av finanskrisen, kom Basel-komiteen med en rapport der de viste flere kanaler og områder der prosykikaliteten hadde sin påvirkning (Basel 2010). I denne rapporten kommer de opp med eksempler som opp- og nedbygging av gjeld mellom konsumenter, selskaper og finansinstitusjoner, men også bruken av regnskapsstandarder for lån som holdes til forfall, samt markedsprising av eiendeler. Innføringen av kapitalbufferne er dermed tiltak Basel-komiteen har kommet med, for at bankene skal kunne håndtere disse og redusere prosykikaliten i markedet. Med disse tiltakene kan bankene dempe sjokk og økonomisk stress som kan oppstå og håndtere disse, i istedenfor at problemene blir ført videre inn realøkonomien og det finansielle systemet.

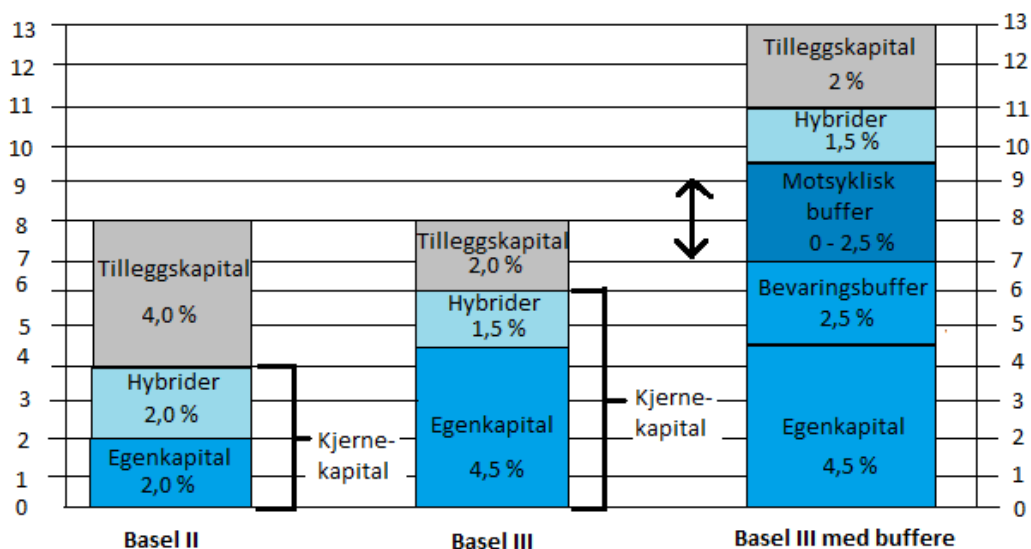
Kravet til kapitalbevaringsbuffer er satt til 2,5 % ren kjernekapital. Dersom denne ikke oppfylles vil bankene måtte forholde seg til restriksjoner som begrenser bankenes mulighet til fritt å kunne disponere sitt resultat, som omhandler utdeling av utbytte og bonuser. Formålet med dette er at bankene må i dårlige tider holde igjen en større andel av resultatet, slik at disse midlene kan sikre at bankenes daglige virksomhet fortsetter økonomisk i tidene fremover. Jo lenger unna dette kravet på 2,5 % kjernekapital en bank er, desto mer av resultatet må bankene avsette til egenkapital. Figuren under er hentet fra KPMG (Jansrud 2010) og viser forslaget fra Basel-komiteen om hvordan resultatet vil bli påvirket, hvis det oppstår et mislighold av krav til bevaringsbuffer. Figuren gir en oversikt over hvor stor andel av resultatet en bank må holde tilbake, hvis ikke kjernekapitaldekningskravet er oppfylt.

Kjernekapitaldekning	Andel av resultat som må holdes tilbake
4,5% - 5,125 %	100 %
5,125% - 5,75%	80 %
5,75% - 6,375%	60 %
6,375% - 7,0%	40 %
Over 7,0%	0 %

Kilde: *Andel av resultat som må holdes tilbake (Jansrud 2010)*

Myndigheter i hvert enkelt land kan i tillegg bestemme seg for om bankene, i tider med sterk kredittvekst, må opparbeide seg en motsyklisk buffer. Bakgrunnen for denne bufferen kommer fra dagens regelverk, Basel II, som gjør det lettere å oppfylle kapitalkravet i oppgangstider, sammenlignet med nedgangstider. Det viser seg at dette kravet virker mer styrkende i konjunktursvingningene, enn det som er mest realøkonomisk optimalt. Kapitalkravet fører til for rask utlånsvekst i gode perioder, men i dårlige tider er for lav utlånsvekst. Motsyklisk buffer vil gjennom Basel III komme som et tilleggskrav til kjernekapitalen, hvis det viser seg at systemrisikoen øker i bankenes økonomi. I likhet med bevaringsbufferen vil denne bufferen ha en størrelse som vil varieres fra 0 % til 2,5 % ren kjernekapital. Denne bufferen vil komme som et tillegg og ikke som en erstatning for verken minimumskravet for ren kjernekapital eller bevaringsbufferen. Konsekvensene ved mislighold på dette kravet vil være, i likhet som ved bevaringsbufferen, at

bankene vil måtte tilbakeholde sitt resultat (Jansrud 2010). Ved innføringen av Basel III, vil de samlede kapitalkravene med kapitalbufferne bli slik:

Kilde: *Gamle og nye krav til kapitaldekning og krav til kapital buffere* (Jansrud 2010)

Slik figuren viser vil det nye regelverket (Basel III) i fremtiden føre til situasjoner der det er høykonjunktur i markedet, vil kravet på kjernekapital og ansvarlig kapital være på henholdsvis 11 % og 13 %, basert på om myndighetene velger å bruke motsyklisk buffer eller ikke.

3.4.6 Likviditetskrav: to kvantitative minstekrav til likviditet

I dagens regelverk (Basel II) og Basel I-regelverket lå fokuset på at minstekravene til kapital var det som skulle til for å kunne opprettholde en stabil banksektor. Finanskrisen viste at, det ikke var tilstrekkelig å bare ha fokus på kapitalområdet, men at likviditetsproblemene som oppsto, var et minst like stort problem for bankene, som insolvens. Årsaken til likviditetsproblemet lå i svak likviditetsstyring fra bankenes side, hvor de hadde tatt for lite hensyn til forskjellen på løpetid mellom aktiva og passiva, som nevnt i kapital om likviditetsstyring. Innskudd som bankene anså som sikker finansiering viste seg ikke å være en like trygg finansiering, når kundene følte seg usikre rundt bankenes evne til å utbetale deres innskudd og rykter om konkurs gikk i mediene. Svekket tillitt til interbankmarkedet var også et vesentlig element i den reduserte tilgangen

på likviditet til den enkelte bank (BIS 2010a). Interbankmarkedet er et internt marked, hvor banker kan skaffe tilveie likviditet og finansiering ved behov.

Verdensøkonomien, før finanskrisen brøt ut, var forbundet med optimisme og banksektoren hadde et tilsvarende syn om at markedet var preget av billig og lett tilgang på finansiering. Den raske reverseringen i markedsforholdene under finanskrisen, illustrerte hvor raskt likviditeten i markedet forsvant og at illikviditet kan vare i lengre perioder. Dette viste hvor sårbart markedet var for uforutsette hendelser, og at tryggheten til markedet ble ikke opprettet før en rekke tiltak fra myndighetene og sentralbanker verden over, hadde tilført markedet likviditet gjennom ulike tiltakspakker. Den mest omfattende tiltakspakken (QE2) kom fra USA's sentralbank (Federal Reserve, FED), som gikk ut på at FED kjøpte langsiktige statsobligasjoner. Sentralbanken ville med dette øke tilbudet på statsobligasjoner, noe som førte til økte priser og lavere renter. Denne svekkelsen av renten på lange statspapirer ville deretter kunne smitte over på en lavere rente på private utlånspapirer (Isachsen 2010).

Den grunnleggende årsaken til problemet vi stod overfor under finanskrisen var forsømmelsen av en god likviditetsstyring, noe som er spesielt viktig for banker som utfører store løpetidstransformasjoner. En ubalanse mellom egenkapital og gjeld er ikke årsaken til at bankene får problemer med likviditeten og kan dermed ikke avverges med krav om økt egenkapital. Kapitalen er ment som en buffer mot fremtidige tap, men dersom bankene ikke har likvider til å dekke sine forpliktelser har egenkapitalen ingen verdi.

Dagens regelverk har ingen internasjonale standarder for krav til likviditet. På bakgrunn av dette fremla Basel-komiteen «Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision» i 2008. Prinsippene var en detaljert veiledning om risikostyring og tilsyn med likviditetsrisikoen, noe som bør bidra til å fremme en bedre risikostyring på kritiske områder for bankene. Basel-komiteen ønsker i Basel III å videreføre dette prinsippet ved å innføre to kvalitative likviditetskrav. Komiteen foreslår både et kortsiktig krav til likviditetsdekning, Liquidity Coverage Ratio (LCR) og et til langsiktig stabil finansiering, Net Stable Funding Ratio (NSFR). Begge disse to skal henholdsvis implementeres 1.1.2015 og 1.1.2018 (Jansrud 2010). I tillegg er det fremlagt retningslinjer som skal hjelpe

tilsynsmyndighetene med overvåkningen og kontrollen av bankenes styring av likviditet og finansiering. I de to påfølgende delkapitlene vil LCR og NSFR bli presentert.

Det foreligger fortsatt en del usikkerhet rundt den endelige utformingen av detaljene for likviditetskravene. Det er av den grunn lagt opp til en observasjonsperiode for å kunne utelukke eventuelle utilsiktede konsekvenser som standarden vil kunne medføre. Basel-komiteen ønsker å redusere usikkerheten i markedet rundt likviditetskravene, ved at de kommer til å annonsere presiseringer og justeringer knyttet til LCR i løpet av 2012. I forhold til NSFR er det ikke anslått en dato for når slik annonsering vil bli offentliggjort, men komiteen har dialog med banknæringen for å oppdage mulige utilsiktede konsekvenser (Dnb-Konsernet 2011).

3.4.7 Liquidity Coverage Ratio (LCR)

Retningslinjene Basel III har fremlagt rundt bankenes kortsiktige finansiering, setter krav til hvor mye likvide eiendeler bankene må ha for å kunne klare seg gjennom en presset periode på 30 dager og i tilfeller hvor bankene vil oppleve problemer med finansiering. Under viser vi hvordan LCR skal beregnes (Jansrud 2011):

$$LCR = \frac{\text{Beholdning av likvide aktiva med høy kvalitet}}{\text{Netto kontantstrømmer over 30 dager}} \geq 100\%$$

Beholdningen av bankenes likviditetsreserver med høyeste kvalitet, må overstige netto utbetalinger bankene har over en 30-dagers stressperiode. Basel III definerer stressperiode som en kombinasjon av mange av de sjökkene vi observerte under finanskrisen, deriblant hendelser som nedgradering av kredittinstitusjoner og kraftig økning i uttak fra innskytere (BIS 2010a). Den 30-dagers tidshorisonen som er anbefalt av komiteen, er begrunnet med at man antar at nødvendige tiltak er iverksatt av myndigheter og/eller bankenes ledelse inn 30 dager, for å komme seg ut av den stressende situasjonen.

Likvider med høyeste kvalitet – brøkens teller

Eiendeler som anses for å være av høy kvalitet er «*eiendeler som enkelt og umiddelbart kan bli omgjort til kontanter ved lite eller ingen form for tap av verdi under en stressperiode uten å forårsake brannsalg med dramatisk fall i verdier*»(BIS 2010a). Brannsalg oppstår i situasjoner hvor bankene har behov for likviditet i et urolig marked og hvor markedet er illikvid. Dette kan medføre at bankene må selge sine eiendeler med betydelig rabatt og dermed få svekket likviditet. Likevel er det visse eiendeler som er mer sannsynlig enn andre til å generere midler uten store rabatter, på grunn av brannsalg, selv i tider med stress. For å kunne klassifisere om en eiendel kan anses for å være av høy kvalitet, krever Basel-komiteen at spesifikke fundamentale og markedsrelaterte krav er oppfylt (BIS 2010a). Under ser vi en oversikt over hva disse elementene består av:

Fundamentale elementer:

Lavkreditt- og markedsrisiko: eiendeler som anses for å inneha en lav risikoprofil har en tendens til å ha høy likviditet, et eksempel på dette er amerikanske statsobligasjoner, som anses for å være noe det sikreste man kan investere i, samtidig som store volumer omsettes, skal være lett omsettelige selv i urolige tider. Amerikanske statsobligasjoner har i tillegg en høy kredittverdighet grunnet lav risiko. Under kravet til markedsrisiko vil lav durasjon (prissensitiviteten til en obligasjon med hensyn til renteendring), inflasjon, volatilitet og valutarisiko øke eiendelens likviditet.

Enkelhet og pålitelighet rundt verdsettelsen: Ved konsensus rundt en verdsettelse av en eiendel vil dette medføre økt likviditet, dette forutsetter at beregningen er gjort, basert på en enkel kalkulasjon og på den tilgjengelige informasjonen som er i markedet og ikke er basert på sterke forutsetninger. I tillegg må prissetningsvariablene være offentlig tilgjengelig, noe som vil føre til en utelukkelse av strukturerte og eksotiske, produkter fordi de i svært få tilfeller oppfyller dette kravet og kan dermed ikke anses for å være klassifisert som høy kvalitetseiendel.

Lav korrelasjon med risikable eiendeler: Høy kvalitetseiendeler bør ikke være gjenstand for høy korrelasjon mot andre risikable eiendeler. Et eksempel på dette

kan være finansielle instrumenter, utstedt av en finansinstitusjon, som har en større grad av sannsynlighet for å være illikvid når banksektoren er under stress.

Notert på en anerkjent børs: når en eiendel er notert på en børs vil dette føre til økt grad av gjennomsiktighet og dermed være lettere å verdsette, enn aktivum som er unotert.

Markedsrelaterte elementer:

Aktivt marked og av betydning: Eiendelen bør handles i et marked som er av en viss størrelse, slik at man har mulighet til å komme seg ut av den posisjonen man innehar. Med andre ord at det er et betydelig volum som handles daglig og en rekke aktører som opererer i det aktuelle markedet. Basel III krever at det bør foreligge historiske bevis for markedets bredde (prispåvirkningen hver enhet har på likviditeten) og dybden i markedet (antall eiendeler som kan handles for en gitt prispåvirkning).

Tilstedeværelse av prissettere "market makers": på visse regulerte markeder opererer prissettere "market makers", disse stiller med pris på både kjøper- og selgersiden i det aktuelle markedet/aktivumet, dette medfører økt likviditet i forhold til et marked hvor man ikke har prissettere.

Lav markedskonsentrasjon: ved en lav markedskonsentrasjon er det mange aktører som opererer i det aktuelle markedet, dette medfører økt likviditet i forhold til et marked hvor man kun har et fåtall store aktører. Økt likviditet kommer når et større antall aktører vil endre sin posisjon oftere enn ved et fåtall aktører.

Flukt til kvalitet: historisk kan man observere at aktører ofte flytter til "trygge havner" under urolige tider. Med trygg havn menes her med markedet/finansielle instrumenter som historisk anses for å ha lav volatilitet og høyt handelsvolum, slik som amerikansk og sveitsisk valuta og amerikanske statsobligasjoner.

Både de fundamentale og markedsrelaterte elementene viser at høykvalitetsaktivaene vil være likvide selv i perioder med økonomiske kriser og markedet er i en dårlig periode. I økonomiske kriser vil bankene ha en trygghet og

fordel med å besitte slike høykvalitetsaktiva, dette er fordi investorer vil ofte, i slike perioder, trekke oppmerksomheten og sine investeringer mot trygge havner. Når dette skjer vil høykvalitetsaktivaene blir hyppigere handlet enn i periode der markedet er mer stabilt og man ikke er inne i en økonomisk krise (BIS 2010a). Motsatt, viser det seg at hvis en bank faktisk prøver å selge vekk lavkvalitetsaktiva i tider med uroligheter og økonomiske kriser vil investorene trekke seg mer unna grunnet at risikoen ved å holde lavkvalitetsaktiva er større. For å gjøre det mulig å selge unna lavkvalitetsaktiva, som oftest skjer når en bank virkelig har blitt hard rammet av en økonomisk krise og trenger å selge unna lavkvalitetsaktiva for å komme seg igjennom krisen, er å gi rabattert pris på aktivaene. Slike rabatter fører ofte til, det som kalles brannsalg som gir en billigere pris på lavkvalitetsaktivaene som en kompensasjon til kjøper siden kjøper nå tar en høyere markedsrisiko.

Ulempene med at en bank selger unna lavkvalitetsaktiva med brannsalg fører til at tilliten til banken blir kraftig svekket. Dette er et tegn på at bankene ikke har nok likviditet, videre vil også andre banker som sitter med lignede aktiva oppleve at deres lavkvalitets synker i verdi. Når dette først har skjedd, kan bankene oppleve at ballen fortsetter å rulle, flere banker utfører brannsalg og prisen synker, samt at likviditeten for aktivaene minsker ytterligere. Dette eksempelet viser at under økonomiske kriser vil lavkvalitetsaktiva bli hardest rammet, prisene vil synke rask og bankene bør unngå det, fordi lavkvalitetsaktiva ofte selges med stor rabatt.

Med implementering av Basel III viser Liquidity Coverage Ratio at høykvalitetsaktiva bør inkluderes i beregningene siden det er bare høykvalitetsaktivaene som kan omsettes, på en forhånd gitt pris. For å gi et eksempel på hva som kan være høykvalitetsaktiva, har vi amerikanske statspapirer. Disse vil kunne tilføre bankene nødvendig likviditet ved forfall på kortsiktige forpliktelser.

Netto kontantstrøm – brøkens nevner

Formålet med Liquidity Cover Ratio, er som nevnt, ment for å kunne gi banker tilstrekkelig med likviditet i en stressperiode på 30 dager. Netto kontantstrøm/utbetalinger kan bli definert som: *«forventede utbetalinger minus*

forventede innbetalinger i en periode med økonomisk stress på en tidsperiode på 30 kalenderdager» (BIS 2010a). Videre i rapporten fra Basel komiteen (BIS 2010a) kan vi lese at forventede utbetalinger skal beregnes ved, at bankene skal multiplisere utestående balanse for de forskjellige kategoriene av forpliktelse, med samme satser, etter hvor raskt disse forventes å bli nedskrevet. For å beregne forventede innbetalinger for den samme 30-dagers perioden som ved forventede utbetalinger, skal utestående balanse for de ulike kategoriene av kontraktsbindende fordringer, multipliseres med satser som tilhører den grad man forventer at disse fordringene skal bli realisert. Videre innfører Basel III-regelverket at de forventede innbetalingene skal ha en maks grense hvor innbetalingene maksimalt kan utgjøre 75 % av forventede utbetalinger (BIS 2010a).

3.4.8 Net Stable Funding Ratio (NSFR)

Den neste av de to standardene Basel-komiteen nevner er NSFR som omhandler kravet til stabil langsiktig finansiering. Formålet med standarden er å styrke likviditeten til mindre likvide og langsiktige eiendeler. Man ønsker med dette å fremme en stabil finansiering på mellomlang og lang sikt, og dermed unngå kortsiktig finansiering av lange utlån, slik bankene var finansiert før og under finanskrisen (BIS 2010a). Stabil finansiering er definert som den andelen av egenkapital- og gjeldsfinansiering som kan anses som pålitelig under en et års periode forbundet med mye usikkerhet i markedet (BIS 2010a). På denne måten ville bankene ha tilstrekkelig med finansiering i et år, hvor tilgangen til finansiering er begrenset og et betydelig uttak av kundeinnskudd. Usikkerheten i markedet kan medføre svekket resultat eller solvensproblemer for bankene ettersom man vil kunne se økt kreditt-, markeds- eller operasjonellrisiko og/eller nedgradering av kredittverdigheten som følge av de svekkede utsiktene for bankenes finansielle situasjon.

Bankenes stabile finansiering er institusjonens samlede finansiering med resterende løpetid på over et år, og innskudd uten en fastsatt løpetid som antas ikke å bli trukket ut i en stressituasjon. Beregningen av stabil finansiering er basert på verdien av bankenes egenkapital, og gjelden blir underlagt fem ulike likviditetskategorier. Vektingen av de ulike kategoriene blir multiplisert med en

tilhørende faktor. Den totale stabile finansieringen blir således en sum av de vektete beløpene (BIS 2010a). Høy vekting svarer til en finansiering som anses for å være mer stabil enn kategori med svakere vekting. Kundeinnskudd avkortes med 15 % - 30 %, med vekting på mellom 70% - 85 % i utregningen under Basel III-regelverket, grunnet kundeinnskuddenes usikkerhet. Under ser vi hvordan NSFR skal beregnes (Jansrud 2011):

$$NSFR = \frac{\text{Tilgjengelig stabil finansiering}}{\text{Netto stabil finansiering}} \geq 100\%$$

Tilgjengelig stabil finansiering bør overstige 100 % av nødvendig finansiering, beregnet over en rullerende 12 måneders periode. Beregningen av nødvendig stabil finansiering innebærer krav om langsiktig finansiering for eiendeler som anses for å være mindre likvide og med en løpe tid på over et år. Den nødvendige stabile finansieringen er summen av verdien til eiendelene som er finansiert av bankene, multiplisert med en faktor av de likvide aktivaene. I likhet med tilgjengelig stabil finansiering vil summen av de vektete beløpene gi den totale nødvendige stabile finansieringen. Under stressperioder vil eiendeler som anses for å være mer likvide gi en lavere faktor og dermed kreve mindre stabil finansiering enn i motsatt tilfelle, hvor eiendelen er mindre likvid (DnBNor 2010a).

Basel-komiteen ønsket gjennom denne standarden at bankene hadde tilstrekkelig tilgjengelig finansiering gjennom et år i en stressperiode. Noe av kritikken som har blitt rettet mot denne standarden er at den vil strupe tilgangen til kreditt, ved at bankene må holde mer tilbake på sitt utlån (Brander 2011). Dette ville medføre større vanskeligheter for bedrifter og privatpersoner med å få lån, noe som igjen ville kunne påvirke aktiviteten i økonomien som helhet.

3.4.9 Implementering

Implementeringen av kapitalkravene vil være de første som inntreffer fra Basel III, og dette vil skje som nevnt tidligere, 1.1.2013. Deretter vil bankene ha en gradvis implementering av de to likviditetsindikatorerne. Grunnen til at man vil ha en lang implementeringsprosess er for at bankene skal kunne tilpasse de nye kravene gradvis og at det ikke skal skje en for brå overgang fra Basel II til Basel III som

kan føre til negative konsekvenser for markedet og banksektoren. Selv om Basel III inneholder mange av de samme elementene som i Basel II, er disse nå blitt strengere og videreutviklet slik at de skal passe en fremtidig økonomi. Bankene har i dag klart å tilpasse seg kravene i Basel II, men det betyr ikke at de er klare for Basel III. Det kreves ny kompetanse og ressurser og slike ting er både kostandkrevende og tar lang tid. Uansett om man ser mye likheter i Basel II og Basel III trenger bankene og kontrollmyndighetene å bruke de neste årene på å observere og rapportere hva som fungerer og ikke fungerer. Ved å ha denne muligheten kan Basel III om noen år fått forandringer fra slik den er i dag og mest sannsynlig være enda bedre tilpasset fremtidens økonomi og banksektor.

4 Metodebeskrivelse

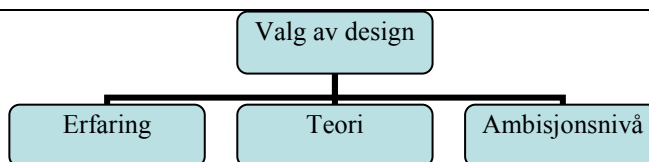
4.1 Innledning

I dette kapittelet vil vi forklare det metodiske grunnlaget for oppgaven og gi en begrunnelse for valgene vi har gjort ved bestemmelse av metode. Valget av metodebruk er basert på en grundig vurdering av hva som ville gi det beste resultatet i forhold til Basel III, forskningsspørsmålet vårt og tilgjengeligheten av informasjon som allerede foreligger på dette området. Vår oppgave er et resultat av at vi ønsker å besvare forskningsspørsmålet vårt: «Vil Basel III påvirke norske banker i forhold til ulike størrelser og/eller bankmodeller?» og vi vil avslutningsvis evaluere innhentet data med tanke på validitet og reliabilitet.

4.2 Metode

Metoden vi har ønsket å bruke og som vi anså som den best egnede for å kunne besvare vår problemstilling var kvalitativ forskningsdesign. Vi har valgt kvalitativ forskningsdesign fordi vi ønsket å forstå faktumet, ikke måle det. Denne typen design deles inn i tre ulike begreper - eksplorativt, deskriptivt og kausalt design. Ved valg av hvilken design vi ønsket å benytte, var det tre faktorer vi vurderte for å kunne treffe riktig valg av design (Gripsrud, Olsson og Silkoset 2004). De tre faktorene var:

1. *Hvor mye vi kunne om Basel III før vi startet med masteroppgaven.* Vår kunnskap om Basel III var ikke stor, men vi visste hva Basel III handlet om og formålet med Basel III. I tillegg hadde vi noe mer kunnskap om de to tidligere regelverkene, Basel I og Basel II.
2. *Kjennskap til tidligere forskning på relevante områder.* Vi kan per dags dato, ikke se at det foreligger noen tidligere forskning på lignende problemstilling som vi har valgt i denne oppgaven.
3. *Ambisjonsnivået med hensyn til å identifisere sammenhenger mellom de ulike variablene.* Ut ifra vår problemstilling vil vi anse ambisjonsnivået for å være høyt ettersom vi ønsker å sammenligne konsekvensene av Basel III mellom ulik størrelse og modell ved norske banker.

Figur: *Faktorer ved valg av design (Gripsrud, Olsson og Silkoset 2004)*

I oppstartsfasen av oppgaven hadde vi lite kunnskap om teamet. Vi valgte først et eksplorativt design, fordi det bygger på utforskning av teamet og hvor vi ikke hadde noen klare oppfatninger av hvilke sammenhenger som kunne eksistere ut ifra problemstillingen vår. Etterhvert som den eksplorative undersøkelsen skred frem, og vi tilegnet oss mer kunnskap gjennom litteraturgjennomgangen av sekundærdata, fikk vi en viss oppfatning av relevante områder og mulige sammenhenger i forhold til vår problemstilling. Vi så det derfor som mer hensiktsmessig å gå over til en deskriptiv design, også kalt beskrivende design. Ved at vi valgte deskriptiv design, ønsket vi å få svar på hva, hvem, hvilke, hvordan og/eller hvorfor (Sander 2004), og hvor vi ønsket å finne svar på sammenhengen mellom en eller flere variabler. Begrunnelsen for vår bruk av en deskriptiv design, bygger på at det foreligger svært lite informasjon til å kunne besvare vår problemstilling, men hvor vi brukte dybdeintervjuer med spørsmål, som resulterte i at intervjuobjektene kom med forklarende svar til vår problemstilling. Når vi analyserte innhentet data, tok vi høyde for at Basel III-regelverket vil bli implementert, slik den er presentert i dag. For å kunne komme frem til eventuelle påvirkninger av det nye regelverket i banksektoren, har vi studert tilgjengelig litteratur og informasjon. Vi har studert litteraturen systematisk rundt påvirkningene av Basel III, gjort en kritisk vurdering av kildenes kunnskap og satt dette sammen i en analyse av påvirkningene.

4.3 Individuelle dybdeintervjuer

Siden vi var svært avhengig av innhenting av primærdata for å kunne besvare vår problemstilling, bestemte vi oss for å benytte dybdeintervjuer. Til vårt formål, så vi at et strukturert intervju var det mest egnede for å kunne utføre en analyse. Vi ville da ha like spørsmål og som igjen, ville gjøre det lettere for oss å sammenligne svar. Under våre intervjuer kunne vi berøre sensitive temaer som var av konfidensiell og/eller kurssensitiv art. Vi så derfor at det ikke var hensiktsmessig å benytte spørreundersøkelse eller fokusgrupper. Bakgrunnen for

denne vurderingen, er at vårt forskningsspørsmål var avhengig av å få detaljert informasjon, og hvor en spørreundersøkelse ikke vil kunne gi nok detaljer. Fokusgrupper anså vi som problematisk ettersom våre potensielle intervjuobjekter er opptatte personer og det å få alle samlet, til en samtale, ikke var mulig å gjennomføre.

I det strukturerte intervjuet hadde vi på forhånd fastlagt både tema og spørsmål. Vi tok utgangspunkt i intervjuguiden hvor tema og spørsmål var gitt. Vi brukte lang tid på å lage intervjuguiden, dette fordi vi trengte gode spørsmål som ville gi oss utfyllende svar. Da vi skulle lage spørsmålene brukte vi litteraturen vi allerede hadde studert og brukte dette som grunnlag til å få spørsmål som vil gi betydningsfulle svar på vår problemstilling. Alle spørsmålene var faste og skulle besvares, men rekkefølgen kunne variere fra intervjuobjekt til intervjuobjekt alt etter hvordan intervjuene utspant seg. Ved at vi lot intervjuobjektet selv velge rekkefølgen, følte vi at vi fikk mer utfyllende svar. Vi valgte å lage intervjuguiden i fem deler (innledning, egenkapital, likviditet, utlånsrente og konkurranse) med spørsmål innenfor hvert område, for at det da skulle være lettere for oss å analysere svarene senere og ta for oss et emne om gangen. Spørsmålene vi ønsket å stille var forholdsvis åpne slik at intervjuobjektet kunne svare fritt, men med den begrensning at vi fikk den informasjonen vi var ute etter.

Kvalitetstesting av spørsmålene i forhold til våre forskningsspørsmål var av stor viktighet, slik at vi fikk svar på det vi trengte, for å kunne besvare forskningsspørsmålene. Vi fikk ikke mulighet til å gjennomføre noen form for pre-tester på grunn av tidsperspektivet og at personene vi intervjuet har mye å gjøre. Vi fikk derimot mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål både under selve intervjuet, men også i etterkant om det skulle bli nødvendig. Dette valgte vi å gjøre for å kunne eliminere eventuelle misforståelser intervjuobjektene skulle ha rundt spørsmålene som ble stilt, i stedet for å bruke tid på en pilot-test som har til hensikt å gjøre det samme. Da intervjuguiden var ferdig ble spørsmålene sendt til Are Jansrud i KPMG for å kvalitetssikre det teoretiske grunnlaget i spørsmålene, slik at vi var sikre på at spørsmålene dekket de viktige områdene for å kunne besvare forskningsspørsmålene.

4.4 Intervjuobjekt

Vi anså tre intervjuobjekter som tilstrekkelig for å kunne ha et godt sammenligningsgrunnlag til vår analyse. Disse intervjuobjektene var to banker og Finanstilsynet. Begge bankene vi valgte å intervjuer var forretningsbanker, men med ulik størrelse i forhold til forvaltningskapitalen, der DnB ASA hadde en forvaltningskapital på 2200 milliarder kr i 2011 (Dnb-Konsernet 2011) og Sparebank 1 Oslo Akershus AS' forvaltningskapital var 28,2 milliarder kr samme år (Sparebank1 2011). Ved å intervjuer disse to bankene, dekket vi 56,4 % av den totale forvaltningskapitalen norske banker hadde til sammen i 2011 (Statistisk Sentralbyrå 2012). Vi startet oppgaven med en problemstilling der vi ville se om det er forskjellige konsekvenser ved innføring av Basel III mellom en forretningsbank og sparebank, men vi fikk tidlig i prosessen opplysninger om at de store forskjellene ikke ligger i bankmodellene, men i større grad på størrelsen på de ulike bankenes forvaltningskapital. Vi valgte derfor å gjøre om på problemstillingen vår, der vi heller ville se på forskjellige konsekvenser både ved ulike størrelser og bankmodeller. Valget vi tok ved å intervjuer to forretningsbanker med ulik størrelse på forvaltningskapital, var for å finne eventuelle forskjeller med tanke på størrelsen, siden det var her vi ville finne de største ulikhetene ved innføringen, fremfor å intervjuer en bank fra hver modell. Videre ville vi ved å intervjuer Finanstilsynet få en annen vinkling av Basel III, samt at de kunne bidra med forskjellene fra en forretningsbank og sparebank.

Begrensningen til to bankintervjuer, gjorde vi på bakgrunn av at arbeidsmengden ville bli veldig stor ved å øke dette antallet. Siden vi klarer å dekke 56,4 % av den totale forvaltningskapitalen for 2011 gjennom disse to intervjuene, fikk vi godt nok grunnlag til å analysere forskningsspørsmålet vårt. I tillegg til disse to intervjuene ønsket vi, som nevnt før, å intervjuer Finanstilsynet. Valget ved å intervjuer Finanstilsynet tok vi, fordi vi ønsket og få kontrollmyndighetens meninger og forventinger til hvordan Basel III vil påvirke norske banker. De har en samfunnsmessig vinkling på problemstillingen, og vi antok at de ville ha et strengere syn på de nye Basel III-kravene, enn det bankene har, for å beskytte økonomien mot eventuelle bankkonkurser. Bankene ønsker ikke krav som er strengere enn nødvendig, for å kunne ha et velfungerende bankvesen, ettersom økte krav både til likviditet og egenkapital vil svekke bankenes lønnsomhet og dermed svekket avkastning til deres aksjonærer. Vi ønsket med

forskningsspørsmålet vårt å vise denne diskusjonen og få frem begge parters syn på Basel III. Siden oppgaven vår er kvalitativ, ønsket vi å gå i dybden i problemstillingen, fremfor å fokusere på et stort antall banker og generalisere resultatene.

I likhet med antall intervjuobjekter måtte vi avveie hvor lang tid hvert enkelt intervju skulle vare og hvor mye informasjon vi ville få ut av hvert intervju. Tidsangivelse i forhold til hvor lang tid vi beregnet et intervju vil ta, var viktig, på grunn av intervjuobjektens begrensede tid. Vi satte av en time til hvert intervju, dette på bakgrunn av en avveining mellom tilstrekkelig informasjon til en grundig analyse og villigheten fra intervjuobjektene, til å stille opp til et intervju.

4.5 Gjennomføring av intervju og evaluering av data

Det første vi gjorde, etter at vi hadde valgt å bruke strukturert dybdeintervju, valgt intervjuobjekter og kvalitetssikret intervjuguiden, kontaktet vi de vi ønsket å intervju. Vi sendte deretter intervjuguidene til intervjuobjektene, slik at de kunne få se spørsmålene og forberede seg, før intervjuet. Dette valgte vi å gjøre slik at ingen av spørsmålene kom overraskende på og at vi kunne få mest mulig utfyllende svar av intervjuobjektene. På denne måten gjorde vi det mulig for intervjuobjektene å kontakte oss, før selve intervjuet ved eventuelle misforståelser.

Selve intervjuene foregikk i deres lokaler og tok ca. 45 minutter hver. Som nevnt tidligere, lot vi intervjuobjektene velge rekkefølgen på spørsmålene selv, slik at de kunne gi oss svar på den måten de selv syntes var best. Vi valgte å bruke diktafon under intervjuene, slik at vi var sikre på å få med oss alt som ble sagt. Dette verktøyet muliggjorde at vi kunne spille av intervjuet i ettertid og dermed sikre de riktige resultatene i analysen. Etter at vi var ferdig med alle tre intervjuene og innhenting av dataene jobbet vi igjennom svarene for å få en oversikt over hvor gode dataene var og om det var eventuelle svakheter på det vi hadde fått. Disse referatene sendte vi tilbake til intervjuobjektene, slik at de kunne godkjenne at referatet var riktig. Dette bestemte vi å gjøre, fordi det var svært viktig for oss å få en klarhet i svakheter allerede her, slik at dette ikke ville svekke vår analyse og oppgavens troverdighet.

Ved gjennomgangen av innhentet data, var det vesentlig for oss å se på om datagrunnlaget var valid. Validitet omhandler gyldigheten av datagrunnlaget i forhold til den konkrete problemstillingen som er oppstilt (Grønmo 2012). Validitet uttrykker dermed i hvilken grad det innsamlede datagrunnlaget var relevant i forhold til problemstillingen vår. Ettersom vi, i våre intervju spørsmål, har tatt for oss de største områdene innenfor Basel III, føler vi at oppgaven er forholdsvis valid, med hensyn til vår problemstilling. Vi stilte også avslutningsvis intervjuobjektet et oppsummeringsspørsmål, for å forsikre oss om at vi hadde dekket de viktigste områdene og for at vi ville ha mulighet til oppfølgingsspørsmål for ytterligere å øke validiteten til oppgaven.

Etter som vi har hatt et individuelt intervju med hver av bankene har vi vært kritiske til informasjonen som har kommet frem, dette er fordi vi har vært klar over at de vil komme med en subjektiv oppfatning på svarene de gir. For å kunne forsikre oss om at informasjonen har vært pålitelig, måtte vi ha hatt en ekstern ekspertvurdering. Dette har ikke latt seg gjøre fordi kompetansen i stor grad ligger hos bankene, som alle vil ha en subjektiv vikling. Det er også derfor vi har valgt å intervjuer Finanstilsynet, slik at de til en viss grad kunne bygge opp under svarene bankene kom med, og på den måten føre til økt pålitelighet for oppgaven. Feil som fremkom av intervjuobjektets feiltolkning av spørsmålene var lav, siden vi hadde mulighet til å korrigere dem om vi merket at de hadde forstått spørsmålet på en annen måte enn tiltenkt. Siden vi, som nevnt tidligere, sendte referatene til intervjuobjektene og de godkjente at det de hadde sagt stemte, gjorde dette at vi var mer sikre på at dataene vi hadde hentet inn, var pålitelig. Etter å ha studert og gjennomgått all data, mener vi at utvalget vårt og våre intervjuer var tilfredsstillende til å kunne analysere og besvare vårt forskningsspørsmål.

Siden vi mener vår datainnhenting var reliabel i form av at vi kunne stole på de resultater vi hadde fått og at det var relevant i forhold til vår problemstilling, kunne vi starte med å arbeide med analyseprosessen. I analyseprosessen tok vi for oss et og et spørsmål for så å trekke ut de sitater og meninger som ville understøtte vår analyse og gi svar på vår problemstilling. Til slutt ble alle vesentlige elementer satt sammen til deskriptive utsagn og som ble grunnlaget i vår analyse.

5 Analyse

5.1 innledning

Gjennom analysene kommer det frem at bankene virker generelt sett positive til de nye kravene i Basel III, fordi det vil føre til en større harmonisering og mer like vilkår for den internasjonale banksektoren. Inntrykket vårt er at norske banker også er godt kapitalisert i forhold til det internasjonale bankmarkedet. Analysene viser at Norge på generell basis har praktisert Basel-regelverkene strengere enn andre europeiske land. Dette blir bekreftet av representant fra Finanstilsynet (2012) ved at «...vi i Norge har hatt strengere kapitalkrav enn de internasjonale minstekravene». Som følge av at Norge har operert med strengere kapitalkrav enn andre land, ble ikke norske banker like hardt rammet under finanskrisen som andre internasjonale banker. Når det er sagt, viser analysene at kravene vil medføre tilpasninger for norske banker også. Veien til oppfyllelse av kravene er allikevel ikke like lang, sammenlignet med mange av de internasjonale bankene, som er svakere kapitalisert. Med de nye Basel III-kravene, i følge representant fra DnB ASA (2012) «... vil internasjonale banker opp på det nivået som nordiske banker har vært». Dette ser norske banker på som positivt, fordi man da kan begynne å drive bank på samme vilkår.

Et av formålene med Basel III er å skape en større grad av harmonisering, som vil medføre økt finansiell stabilitet og tillit til banksektoren som helhet. Finanskrisen som vi opplevde for fire år siden, så vi at tilliten rundt banksektoren ble svekket. Analysen avdekket at Finanstilsynet er noe kritisk til full harmonisering mellom EØS-landene, grunnet ønske om muligheten til selv å kunne sette et høyere kapitalkrav enn hva EU vil komme til å gjøre. Finanstilsynet mener at en fullharmonisering vil kunne medføre svekkede muligheter for dem til å sette et krav som er tilpasset norske banker og ikke europeiske banker. Europeiske banker har andre forutsetninger og markeder enn hva de norske bankene har og en fullharmonisering vil dermed ikke være optimalt for EØS-landene. 12.januar i år sendte EØS-landene brev til EU-kommisjonen hvor de uttrykker sitt syn på dette:

The EEA EFTA States are, of the opinion that each EEA Member State must retain the necessary competence to set higher capital requirements that the minimum capital requirements where this is appropriate based on financial stability concerns (Representant Finanstilsynet 2012).

Med dette viser analysene at EØS-landene jobber mot å kunne tilpasse kravene etter hva som vil være mer optimalt for EØS-markedene.

Generelt i analysene, virker det som om norske banker, uansett størrelse eller bankmodell, er godt rustet i forhold til de nye kravene. Likevel vil visse tilpasninger og elementer rundt de nye reguleringene være nødvendige for at norske banker skal oppfylle kravene. Dette gjelder spesielt rundt likviditetskravene, slik som de foreligger i det siste utkastet fra Basel-komiteen.

5.2 Påvirkning for norske banker

5.2.1 Egenkapital

Deler av Basel-komiteens forslag er lite spesifikke og detaljerte slik at usikkerheten er forholdsvis stor rundt tolkningen av ulike elementer. Eksempel på dette er tolkning av hva som anses som ansvarlig kapital. Bakgrunnen for de lite detaljerte formuleringene, er nasjonale myndigheters mulighet for å kunne tilpasse regelverket til det nasjonale bankvesenet. Siden Norge er en del av EØS, kreves det at norske myndigheter innfører direktiver fra EU, slik at norske banker må følge det europeiske regelverket som blir innført. Deres tolkning av forslaget fra Basel-komiteen kan i så henseende påføre bankene store utfordringer og kostnader. Noen av utfordringene vil gjelde hele den norske banksektoren, mens andre er spesifikke i forhold til modell og størrelse.

Som nevnt tidligere har tilsynspraksisen og reguleringene i Norge vært strengere enn i mange andre land, mye på grunn av bankkrisen vi opplevde på slutten av 90-tallet (Torsvik 1999). Analysene viser derfor at norske banker i stor grad oppfyller egenkapitalkravene allerede i dag, dette blir også bekreftet av norske tilsynsmyndigheter:

De norske bankene har gjennomgående nok ren kjernekapital til å møte minstekravene, men ikke nødvendigvis nok til å dekke bufferkravene, myndighetenes og markedets forventning om kapitaldekning er godt over minstekravet. De må derfor belage seg på å hente inn mer kapital framover (Representant Finanstilsynet 2012).

Fremtidsutsiktene Finanstilsynet har, med tanke på kapitalinnhenting, er ulikt fra inntrykket bankene ga under intervjuene. Analysen viser at ingen fremtidige kapitalinnhentinger er forventet fra bankenes side. Hvorvidt bankene ser for seg en lengre tidshorison, med tanke på oppfyllelse av buffer- og systemtillegg, enn hva Finanstilsynet gjør er noe uvisst. En lengre tidshorison vil gi bankene større mulighet til å tilegne seg kapital gjennom tilbakeholdelse av overskudd. Det er derimot klart at det per dags dato er få banker som greier og oppfylle bufferkravene og eventuelt systemtillegget, totalt 13 % egenkapital i henhold til figuren i kapittel 3.4.5.

Allerede fra 30. juni 2012 har tilsynsmyndighetene i Norge og det Europeiske banktilsynet fremlagt krav om at norske og europeiske banker må holde en ren kjernekapital på 9 %. 9 % -kravet kommer et halvt år tidligere enn hva som er foreslått i Basel III-kravene. Dette ses på som et steg på rett vei mot oppfyllelse av både kravene som først inntreer internasjonalt i 2013, men også krav som inntreer på et senere tidspunkt. Analysene viser videre at det ville kunne oppstå utfordringer og detaljer i Basel III, som kan medføre usikkerhet.

En av disse utfordringene som kommer tydelig frem i analysene, og som også blir kommentert i kapittel 3.4.3, er formuleringen rundt Tier 1. Tier 1 blir i Basel III definert som «*Common shares issued by the bank [...] (or the equivalent for non-joint stock companies)*» (Basel 2010). Utfordringen er usikkerheten om hvorvidt egenkapitalbevis vil kunne falle inne under «equivalent». Vil den ikke gjøre det, vil ikke egenkapitalbevis bli sett på som ansvarlig kapital. Som et eksempel har SpareBank 1 SMN egenkapitalbevis på drøye 2,3 milliarder noe som er 28 % av bankens totale egenkapital (Sparebank1SMN 2011). Dette viser hvilken utfordring de norske Sparebankene kommer opp i, dersom det skulle vise seg at egenkapitalbevis ikke anses som ansvarlig kapital. I følge Finanstilsynet, er også de klar over denne problematikken:

Dersom egenkapitalbevis ikke kvalifiserer som ansvarlig kapital, vil regelverket ha store konsekvenser for sparebanksektoren (Representant Finanstilsynet 2012).

Ut ifra måten definisjonene er formulert, kan det virke som de viser til at «equivalent» skal være noe som er tilsvarende aksjekapital og være tapsbærende.

Med en slik argumentasjon vil det kunne være vanskelig å utelukke at egenkapitalbevis ikke skulle kunne falle inn under «equivalent» og være en del av Sparebankenes Tier 1 kapital. En slik vurdering anses som riktig i forhold til at Basel III ønsker å øke kvalitetskravene på kapitalen og i det faktum at egenkapitalbevis er av høy kvalitet. I tillegg må kapitalen være underordnet aksjonærene. Basel III ønsker en felles forståelse av kapital på et internasjonalt nivå, slik at investorer lettere kan vurdere soliditeten til banker som opererer over ulike landegrenser. Norske egenkapitalbevis er lite internasjonalt kjent, på grunn av at det er et lite antall bevis som handles daglig. Dette medfører at internasjonale investorer har lite kjennskap til egenskapene rundt norske egenkapitalbevis. Dette er et motargument for at egenkapitalbevis, skal falle inn under «equivalent». Løsningen på denne problemstillingen ligger mest sannsynlig i Pilar III, rundt opplysningsplikten til markedet hvor Sparebankene kan klargjøre egenskapene egenkapitalbevisene innehar. Dette er derimot detaljer som klargjøres på nasjonalt nivå. Både Finanstilsynet og bankene er i dialog med EU for at slike detaljer skal oppklares, for å unngå problemene som vil kunne oppstå, ved at man ikke inkluderer egenkapitalbevis under betegnelsen Tier 1.

Kvaliteten til kapitalen medfører sine problemer, spesielt for Sparebanker, på grunn av detaljnivået Basel III opererer med. Det økte beregningsgrunnlaget, som Basel III legger til grunn, medfører økte krav til kapital og tilpasninger. Dette gjelder ikke bare for Sparebanker, men for hele det norske bankvesenet. Analysene viser at utfordringen rundt CVA-tillegget, kan spesielt påvirke bankenes posisjoner ekstra hardt. Konsekvensen av en slik innføring, vil være at bankene må trekke seg ut av noen av de engasjementene som påfører dem uforholdsmessig mye krav til kapital, i forhold til posisjonen de disponerer. Problemet blir, hvis mange banker på samme tidspunkt, ser seg nødt til å selge engasjementer, som igjen vil medføre press på prisene på den aktuelle eiendelen. Konsekvensen vil få en snøballeffekt fordi andre aktører må trekke seg ut av posisjonene, på grunn av risikoøkning. Detaljene rundt CVA-tillegget er ferdig utformet og bankene har allerede nå, begynt å tilpasse seg denne reguleringen, som gjelder kapitalkravet for motpartsrisiko. Analysen viser at norske banker vil øke bruken av kredittderivater, dersom bankene ser at konsekvensen av CVA-tillegget blir betydelig, i forhold til engasjementets størrelse. Ved økt bruk av kredittderivater vil hele eller deler av kredittrisikoen overføres gjennom

finansielle kontrakter til tredjepart, uten å måtte selge engasjementet. SpareBank 1 Oslo Akershus bekrefter at de vil benytte kredittderivater, hvis effekten rundt CVA blir vesentlig. Begge bankene ser viktigheten av et slikt tillegg, men er også enige i kritikken, som nevnt tidligere, mot CVA-tillegget, ved at denne vil føre til uforholdsmessig høye kapitalkrav i forhold til posisjonene de innehar. Blant annet vil:

Innføringen av CVA-tillegget kunne få relativt stor betydning for fremtidige kapitalkrav relatert til bankens derivatposisjoner, hvor økningen i kapitalkravet i stor grad avhenger av løpetid og rating (Representant SpareBank 1 Oslo Akershus).

Den kanskje mest diskuterte og kontroversielle delen ved de nye egenkapitalkravene, er retningslinjene for de nye kapitalbufferne (pro- og motsyklisk). Noe av utformingen, spesielt den motsykliske bufferen, er ennå uklart, i forhold til når denne skal være av eller på, vil avhenge av hvordan kredittveksten og andre forhold i økonomien forløper seg. Elementene rundt denne bufferen er nå ute på høring fra Finansdepartementet. I følge DnB ASA jobber de for at denne bufferen skal slås av, når det ikke er grunnlag for annet. Analysen indikerer at bufferkravene vil være den største utfordringen, ved de nye egenkapitalreglene, både for små og store banker. Selv om dette ikke er et krav bankene må følge, vil de få store konsekvenser, dersom de ikke oppfylles som nevnt i kapittel 3.4.5. I tillegg vil det fra markedets side ses på som negativt dersom banken ikke ønsker eller greier å oppfylle de to bufferne som er foreslått. På bakgrunn av dette er det mest nærliggende å anta at norske banker, vil i størst mulig grad prøve å oppfylle begge bufferkravene, noe som fremkommer av intervjuene av begge bankene. I tillegg er insentivordningen ved oppfyllelsen av dem, vesentlige fra bankenes side, fordi at de da kan utbetale utbytte og bonuser.

Videre kan store nasjonale banker få et såkalt systemviktig tilleggskrav (to big to fail), men hvor man ennå ikke vet hvem eller hvor stort dette tillegget vil bli. Siden DnB ASA er Norges største bank, anser de det som sikkert at de vil få et systemviktig påslag. Det kom også frem i intervjuet at kriteriene for hvem som er å anse som nasjonalt systemviktige banker, ligger på hver enkelt nasjonal myndighet, men må godkjennes av EU. Dette er ikke fastsatt ennå, men diskuteres i EU. Sånn det ligger an, på nåværende tidspunkt og i forhold til våre analyser,

kan det virke som kriteriene blir endret, slik at flere banker vil bli ansett som systemviktige og vil få et påslag på kapitalkravene.

Ut ifra analysene ser det ut som Sparebankene har vært noe svakere kapitalisert, enn hva markedet og tilsynsmyndighetene forventer. Bakgrunnen for dette er at to Sparebanker (SpareBank 1 SMN og SpareBank SR-Bank) har planer om å gjennomføre en emisjon i løpet av 2012. Ifølge prospektet, som er blitt lagt frem fra SpareBank 1 SMN, er bakgrunnen for emisjonen de kommende kapitalkravene og ønske om en kjernekapital på 11 % (Haugan 2012). SpareBank 1 SMN har ønske om å gjennomføre en emisjon på inntil en milliard, hvorav 740 millioner, rettes mot eksisterende egenkapitalbevis-eiere. Hvorvidt det vil komme flere emisjoner i nær fremtid som følge av Basel III, og at disse to dermed er enkelttilfeller, er uvisst. Det er derimot rimelig å tro at Sparebankene må finne alternative måter å kapitalisere seg på, dersom egenkapitalbevis ikke lengre er ansett som ansvarlig kapital, som nevnt tidligere.

I 2012 godkjente generalforsamlingen i DnB ASA, styrets forslag til å utdele en mindre del av overskuddet som utbytte til aksjonærene, enn hva de har gjort i tidligere år. En reduksjon fra 50 % utdeling av overskuddet til kun å dele ut 25 %, ble bestemt på bakgrunn av ønske om en sterkere kapitalbase, i tillegg til at de skal klare å oppfylle de nye Basel III-kravene. Videre er det forventet både i markedet og fra tilsynsmyndighetenes side, at banken oppnår en viss kapitaldekning som kan ligge over hva kravet i Basel III foreslår. Ved å holde igjen mer av overskuddet, vil det bli lettere å oppfylle kravet og dermed unngå å måtte gjennomføre emisjoner, for å realisere de nye kravene. Per i dag, viser analysen at DnB ASA, ikke har problemer med å oppfylle de respektive egenkapitalkravene, som er fremlagt av Basel-komiteen. På bakgrunn av dette har banken ikke behov, på nåværende tidspunkt å gjennomføre noen emisjoner. Dette bekrefter synet, om at store norske banker virker godt kapitalisert, både med tanke på Basel III-kravene, men også i forhold til forventningene fra markedet og tilsynsmyndighetene.

Videre i analysene ser vi at SpareBank 1 Oslo Akershus også oppfyller kravene til egenkapital i dag:

Banken gjennomfører regelmessig både utbytte og kapitaliseringsdiskusjoner med eierne/styret, og hvor banken har fått tillatelse til å benytte egengenerert kapital til videre vekst og til å øke bankens kapitaldekning (Representant SpareBank 1 Oslo Akershus).

Tilbakeholdelse av overskudd er å foretrekke fremfor tilføring av ny kapital gjennom egenkapitalemisjoner, fordi:

kapitalanskaffelse er en krevende øvelse i dagens marked, hvor bankene blant våre eiere opplever lave pris/bok-verdier når de henter kapital i markedet (Representant SpareBank 1 Oslo Akershus).

I tillegg gjennomfører SpareBank 1 Oslo Akershus, framskrivninger av resultat, balanse og kapitalbehov, for en periode på minimum 3 år, med utgangspunkt i ulike forutsetninger som for eksempel vekst, migrasjon, tap, marginer osv. Slike framskrivninger anskueliggjør bankens egentilførsel av kapital, gitt vedtatte strategier («normalcase»). Videre gjøres en vurdering av mulige negative fremtidsscenarioer, knyttet til både konjunkturer og mer spesifikke porteføljeforhold. Det analyseres deretter, hvordan disse scenarioene vil slå ut, både på bankens resultatutvikling, risikosituasjon, kapitalbehov og kapitaldekning.

5.2.2 Likviditet

Gjennom Basel III har Basel-komiteen introdusert de nye likviditetsindikatorene, LCR og NSFR. Likviditetsstyring har ikke tidligere vært regulert internasjonalt, før forslaget til de to indikatorene ble foreslått, men det foreligger fortsatt mye usikkerhet rundt utformingen av de to indikatorene. Analysene avdekker at Finanstilsynet har i flere år benyttet seg av likviditetsindikator 1 og 2. Disse er to velkjente måltall fra økonomien, ved beregning av likviditetssituasjonen for norske banker og som måler den finansieringen etter henholdsvis et år og en måned. Tilsynet har dermed til en viss grad hatt oversikt over hvor god likviditetssituasjonen, hver enkelt norsk bank har. Likviditetsindikator 1 har mange likhetstrekk med NSFR og av den grunn er mange norske banker forberedt på de nye likviditetskravene som er stilt i Basel III-forslaget. I følge Finanstilsynet

(2012) har banker som har operert med en lav indikator, blitt kontaktet av tilsynet og blitt bedt om å forbedre deres likviditet.

Innskuddsdekningen er essensiell i beregningen av de to indikatorene, men innskuddene er noe usikre, som nevnt tidligere. Ut i fra analysene ser vi at sparebankene har generelt sett, en høyere innskuddsdekning, noe som fører til at de har en fordel i forhold til Forretningsbanker. Det forutsettes at Sparebankene greier å gjøre slike innskudd mindre usikre og dermed får en bedre behandling og vekting i de to indikatorene. Opprettelse av høyrentekonto med bindingstid, med noe høyere rente, er et eksempel på dette og er ment til å stimulere til langsiktig sparing. Som en direkte konsekvens av NSFR, har man i den senere tid sett en rekke opprettelser av slike kontoer. Dette ble også bekreftet under begge intervjuene, og hvor representanten fra DnB ASA nevnte at bare noen dager etter intervjuet, ville de lansere et nytt spareprodukt, «Superspar» (Dnb-Konsernet 2012b). Med «Superspar» vil DnB ASA tilby sine kunder en sparekonto, uten bindingstid og høy rente, mot at kunden sparer et fast beløp hver måned. Denne type konto vil da friste kunden til å åpne en slik konto på grunn av høy rente, i tillegg til at DnB ASA, vil ha en garanti på at det kommer inn faste beløp hver måned. Lignende tiltak gjøres også av andre banker for lettere å kunne oppfylle NSFR. I følge representant fra SpareBank 1 Oslo Akershus (2012) har de i tillegg inngått avtaler med flere av sine viktigste innskytere, hvor man har overført deler av innskuddet fra brukskonto til en plasseringskonto med bindingstid på over en måned. Dette har blitt gjort for å kunne gi banken en fordel, i forhold til beregning av likviditetsindikatorene.

Norske banker har et godt internasjonalt renommé, fordi de anses som solide og veldrevet, i forhold til banker i mange andre land, noe som gir norske banker mulighet til å hente finansiering internasjonalt. Selve finansieringssituasjonen og oppfyllelsen av de to likviditetsindikatorene i Basel III, viser analysen at ingen av bankene har problem med å oppfylle dette kravet. Det store spørsmålet er heller, til hvilken kostnad denne finansieringen, vil medføre. Slik som markedsforholdene er, med tanke på uroen rundt statsgjeldene og europeiske bankers soliditet, har ført til økte kostnader for finansieringen. Fra 1. kvartalsrapporten til DnB ASA i 2012 vises det at så langt i år har banken hentet inn 82 milliarder i ny finansiering, med løpetid på 7,5 år, til en rente som er 100

punkter over NIBOR. I sammenligning med 2010 hentet de inn 106 milliarder, med løpetid på 7 år, hvor marginen i forhold til NIBOR var på 59 punkter (Dnb-Konsernet 2012a). DnB ASA aksjen falt betydelig, etter fremleggelsen, bakgrunnen var at markedet mente de hadde investert for mye i langsiktig finansiering til en for høy kostnad. DnB ASA begrunner strategien med den økte finansieringen i 2012 med:

... behov for refinansiering, men også strategien om en linear tilnærming til NSFR i 2018 (Representant DnB ASA 2012).

Videre i analysene kommer det frem at SpareBank 1 Oslo Akershus har en noe lignende tilnærming, til de nye indikatorene som DnB ASA, ved at banken ikke ønsker å oppfylle de respektive kravene på nåværende tidspunkt:

Dette er en kost/nytte diskusjon, hvor det vil være en betydelig kostnad ved å tilpasse seg for tidlig, samtidig som nytten er begrenset. I tillegg er ikke reglene helt klare på nåværende tidspunkt (Representant SpareBank 1 Oslo Akershus).

Begrunnelsene de kommer med er at kostnadene ved oppfyllelse er større enn fordelene de oppnår, ved å gjennomføre de nødvendige tiltakene, for å tilfredsstillende tilstrekkelig finansiering både på lang og kort sikt. SpareBank 1 Oslo Akershus følger markedet gjennom benchmark-analyser, ved at de ønsker å ligge på samme nivå som de andre SpareBank 1-bankene. I følge representant fra Sparebank 1 Oslo Akershus (2012):

Gjennomfører vi benchmark-analyser for å treffe markedet og dets forventninger.

Selv om begge bankene har en forholdvis lik tilnærming av likviditetsindikatorene, er ikke SpareBank 1 Oslo Akershus like velkjent internasjonalt som DnB ASA. Dette vil kunne vanskeliggjøre deres mulighet til å hente finansiering i like stor grad som DnB ASA. På den andre siden trenger ikke SpareBank 1 Oslo Akershus like mye finansiering, som DnB ASA har behov for.

I følge Finanstilsynet (2012) må alle norske banker rapportere inn de nye likviditetsindikatorene (LCR og NSFR) til dem. Disse rapportene er ikke offentlige, men er mer en dialog med Finanstilsynet, der de forventer at norske

banker hele tiden forbedrer sin langsiktige finansieringsposisjon. Denne kontrollen med bankenes finansieringssituasjon ble også bekreftet av DnB ASA:

Hvis vi faller ned på vår finansieringssituasjon, vil de spørre hva vi holder på med, og sette spørsmål på om vi tar for stor risiko? (Representant DnB ASA 2012).

Det er på bakgrunn av dette, at DnB ASA har valgt å følge kravene og tilpasse seg lineært til de nye indikatorene som nevnt tidligere. Innhentingen av så betydelig finansiering i 1. kvartal kan rettferdiggjøres dersom markedet skulle bli nervøst og føre til dyrere eller vanskeligere tilgang på finansiering. Representanten fra DnB ASA (2012) forsvarer denne tankegangen med at: «DnB ASA har som mål å innhente mer finansiering i år enn i fjor».

Analysene belyser også forskjellen mellom en stor og en liten bank, når det kommer til forberedelsene av likviditetsindikatorene. I følge representant av DnB ASA (2012) har de en forholdsvis konservativ tilpasning «...ved at vi er litt føre var og som sagt at vi tilpasser oss langsiktig til det vi tror kan komme». DnB ASA ønsker også en ovenfra-ned tilpasning, med andre ord, de vil ha mer finansiering enn den lineære tilnærmingen skulle tilsi, slik at hvis det skulle bli endringer i kravene, så vil de være bedre forberedt. I motsetning ønsker SpareBank 1 Oslo Akershus å følge med på markedsforholdene og ligge midt på treet i forhold til resten av markedet.

En gjennomgang av innhentet data, har vi sett utfordringer som gjelder for alle banker i Norge, uansett størrelse eller bankmodell. Utfordringene er det lite likvide og lave volumet i det norske statsobligasjonsmarkedet. Statspapirer teller, som nevnt tidligere, gunstig i likviditetsindikatorene, noe som fører til en spesiell utfordring for norske banker og vanskeliggjør oppfyllelsen av likviditetsindikatorene. En løsning for land som Norge, bør her komme i at norske banker vil få mulighet til å investere i andre markeder, hvor man har et tilstrekkelig volum. Representanten fra DnB ASA (2012) bekreftet også dette under intervjuet:

Helst ser vi at det kommer andre løsninger for land som Norge som ikke statspapirer, ved at man kan gå inn i andre papirer og andre valutaer.

Konsekvensen dersom det ikke skulle kunne komme en slik løsning, vil medføre store ulemper for norske banker ved oppfyllelse av spesielt LCR, men også NSFR grunnet statspapirers gunstige vektning i indikatorene. Også denne problemstillingen, er både norske banker og Finanstilsynet i dialog med EU, slik at reguleringene også skal være tilpasset banker i land, med lite statsgjeld.

5.3 Utlånsrenten

Rente på lån er en betydelig kostnad både for privatkunder og bedriftskunder, noe som fører til stor interesse for rentemøtene til Norges Bank. Kritikken har vært stor overfor bankene som ikke setter ned renten når Norges Bank har redusert sin styringsrente. Bankene har argumentert med økte påslag i pengemarkedsrenten, som følge av markedssituasjonene som grunnlag for uendret rente. Som nevnt i kapittelet rundt utlånsrenten, er det flere elementer som inngår i bankenes vurderinger ved fastsettelse av utlånsrenter, hvorav reguleringer, slik som Basel III har både en direkte og indirekte konsekvens på utlånsrenten.

Mye av reguleringen rundt Basel III-kravene, spesielt rundt likviditetsindikatorene, er svært kostnadsdrivende for bankene, fordi de krever mer finansiering, enn hva bankene har blitt pålagt tidligere, jf. forrige kapittel. Videre viser analysene at kundeprioriteten vil bli strengere, fra bankenes side, fordi de må maksimere avkastningen på den tilgjengelige kapitalen. Det vil med denne forutsetningen bli strengere krav til innvilgelse av lån, fra bankenes side. Det er foretatt flere kostnadsestimater, hvorav et er av, Are Jansrud fra revisjonsselskapet KPMG (Jansrud 2011). Deres estimer, basert på de nye kapitalkravene (unntatt bufferkravene), med dagens rentenivå, vil slå ut på utlånsmarginen på mellom 0,01 og 0,25-rentepunkter, avhengig av risikoprofilen på lånet. Av diskusjonene tidligere i analysene, er det nærliggende å anta at bankene vil oppfylle bufferkravene som er foreslått av Basel III. KPMGs anslag, inkludert bufferkravene, vil medføre et påslag på utlånsmarginen på mellom 0,65 og 0,7-rentepunkter. Anslaget viser hvor kapitalkrevende og ikke minst hvor hardt disse bufferne slår ut på utlånsrenten, for at bankene skal opprettholde sin egenkapitalavkastning. Bakgrunnen for påslaget på utlånsrentene er således i hovedsak som en direkte konsekvens av soliditetskravene i Basel III, fordi bankene vil kreve mer forsiktighet, med tanke på risiko og økte kapitalkrav for de

enkelte utlånene. Med analysene våre har vi kommet vi frem til at likviditetsindikatorerne, ikke vil påvirke de enkelte utlånene bankene utsteder og skal dermed ikke anses å kunne påvirke utlånsrentene i betydelig grad. Det må derimot nevnes at kostnadene bankene blir påført, som følge av indikatorerne enten må tas av kundene eller av bankene selv. Med analysene våre er det ikke mulig å kunne estimere utslagene på utlånsrenten, siden det er mye uklarerheter rundt utformingen av indikatorerne og den reelle kostnaden ved bankenes finansiering.

Soliditetskravene, vil som nevnt, kunne medfører strengere kundeprioritet og redusere bankenes utlånskapasitet. Dette bekreftes også, under intervjuet, ved at representanten fra DnB ASA (2012) sa:

Det er først og fremst soliditetskravene som påvirker utlånskapasiteten gitt at bankene ikke får for store finansieringsproblemer i tiden som kommer.

Sett fra en samfunnsøkonomisk vinkling, med lavere utlånskapasitet samt en etterspørsel på dagens nivå, har vi gjennom våre analyser antatt at en redusert utlånskapasitet, medfører økte utlånsrenter. Utslagene som følge av redusert utlånskapasitet vil være vanskelig å anslå, men det vil være et element som vil ha effekt på den fremtidige utlånsrenten. Hvorvidt utslagene vil bli store, avhenger av flere faktorer, hvorav konkurransesituasjonene i de enkelte markedene er av stor betydning.

Gjennom våre analyser har vi kommet frem til at de økte kostnadene enten må veltes over på investorene eller kundene i form av redusert avkastning eller økte utlånsrenter. Her må bankene gjøre en avveining mellom hvem som skal ta kostnadene og eventuelt hvor mye hver av dem skal ta. I analysene ble det avdekket at mindre banker ønsker å overføre størsteparten av kostnaden til kundene. Dette kommer frem i intervjuet med SpareBank 1 Oslo Akershus (2012) ved at de «...vil prøve å velte økte kostnader over på kunden gjennom økt utlånsmargin». Dette fordi mindre banker har en lokal og lojal kundebase, i motsetning til de store bankene. En renteøkning vil ikke påvirke deres kundebase i like stor grad som en større bank, med en mer fragmentert kundebase med basis i deres lojalitet. Et annet element som kom frem, var at mindre bankers valg om økte renter til kundene, er deres avhengighet til eksisterende aksjonærer. Dette med bakgrunn i at de ikke like lett, kan tilegne seg nye aksjonærer som en større bank, som for eksempel de som er på børs. Dersom banken skulle ta kostnaden

selv vil lønnsomheten svekkes. En investor vil investere der hvor de får god avkastning på deres investering. Denne problemstilling ble også stadfestet av representanten fra SpareBank 1 Oslo og Akershus (2012):

Hvis eierne ikke får god nok avkastning på kapitalen sin av å investere i banken, vil det være en risiko for at eierne velger å bruke kapitalen sin et annet sted.

DnB ASA har i de siste årene tapt markedsandel på utlån til privatmarkedet, til tross for at de søker å øke sin markedsandel. Privatmarkedet i Norge er forbundet med stor konkurranse, fordi om lag alle de 140 norske bankene konkurrerer om dette markedet. Ut i fra analysene er det rimelig å anta, med bakgrunn i en stor aktørs ønske om større markedsandel og antall aktører som opererer i markedet, at kostnadsøkningen som følge av Basel III vil bli tatt av aktørene selv. Denne antagelsen ble bekreftet, under intervjuet med DnB ASA, hvor de understreket at de ønsker å gi kundene en god utlånsrente og dermed ta noe av kostnaden selv:

Jeg tror generelt at man må legge til grunn at privatmarkedet vil for mange være veldig konkurranse intensivt og der vil det være mindre utslag (Representant DnB ASA 2012).

Analysene viser at hvis de tar kostnaden selv, vil deres lønnsomhet svekkes, men de håper på å kunne ta igjen noe av tapet ved at kundene benytter seg av andre tjenester som banken tilbyr. Når det kommer til storkundemarkedet er bildet et helt annet, enn i privatmarkedet. Årsaken er at det er få store banker i det norske markedet som har mulighet og forvaltningskapital til å utstede store lån. Selv om dette er tilfelle, har vi funnet ut at bankene ikke bare kan lempe kostnadsøkningen over på storkundene, fordi mange av disse kundene har en alternativ mulighet til å hente penger i obligasjonsmarkedet. Bankene må derfor her ta noen av kostnadene selv, i fare for å tape viktige markedsandeler. Det som står igjen er mellommarkedet, dette er kunder som hverken er i markedet, hvor det er stor konkurranse som privatmarkedet, eller har mulighet til å gå i obligasjonsmarkedet. Disse er kunder som bankene kan ta igjen det tapte på og som de vet ikke har andre finansierings-muligheter. Vi ser derfor gjennom analysene, at det er mest sannsynlig er dette markedet bankene vil overføre store deler av kostnadsøkningen og som vil gi utslag i økt utlånsrente. Hele analysen viser at norske banker, vil bli påvirket av Basel III, og som igjen kan gi utslag på utlånsrenten.

6 Konklusjon

6.1 Innledning

Vi vil med dette kapittelet presentere våre hovedfunn som svarer på problemstillingen: «*Hvordan vil Basel III påvirke norske banker med tanke på ulike størrelser og/eller modeller?* » og vår underproblemstilling: «*Vil innføringen av Basel III ha effekt på utlånsrenten for norske banker og hvordan vil den slå ut i det enkelte marked?* ». Avslutningsvis vil vi presentere begrensinger på oppgaven samt forslag til videre forskning.

6.2 Hovedfunn

Finanskrisen som oppsto i 2007-2008 avdekket store svakheter i styringen og reguleringene av bankene og behovet for et tredjegerasjons regelverk var nødvendig. Basel III er regelverket som skal styrke bankene og unngå lignende kriser slik som finanskrisen.

Som følge av god oppfølging fra tilsynet og strengere regulering, har norske banker vært godt kapitalisert i en lengre periode, noe som reduserer implikasjonene Basel III medfører rundt egenkapitalen. Analysen har vist en solid norsk banksektor, men usikkerheten rundt bufferkravene og det systemviktige tillegget, kan medføre et økt antall emisjoner i tiden som kommer. Sparebankene vil få en spesiell utfordring, hvis analysen vår viser seg å være feil, når det kommer til inkluderingen av egenkapitalbevis i Tier 1.

Egenkapitalsituasjonen virker tilstrekkelig på nåværende tidspunkt, med noen unntak, den største utfordringen ligger i innføringen av nye likviditetskrav. Innskuddene fra kunder gis en god vektning i indikatorene, dette medfører at Sparebankene har en fordel, fremfor Forretningsbankene i oppfyllelsen av LCR og NSFR. Det forutsetter at bankene kan sikre innskuddene og gi forutsigbarhet. Som en direkte konsekvens av indikatorene vil bankene opprette flere spareprodukter, som gir banken mer forutsigbarhet enn hva en vanlig sparekonto har. Større banker virker til å innrette seg etter en linear tilnærming, noe som har medført at bankene har måtte hente inn en større andel finansiering med god kvalitet og med lengre løpetid for å følge denne tilnærmingen. Mindre banker velger ikke en slik

strategi og unngår den dyre finansieringen, de unngår innhenting av lang finansiering. De må hente denne finansieringen når implementeringen av de ulike indikatorene nærmer seg.

Innføringen av Basel III er kostnadskrevende ved, at den regulatoriske endringen vil kreve veldig mye tid, resurser og ny kompetanse. Når man ser på denne sammenhengen viser det seg at det ikke spiller noen rolle hvilken størrelse banken er eller hvilken bankmodell de praktiserer. Norske banker må etterleve det samme regelverket fra og med 1.1.2013, det vil koste penger uansett størrelse på forvaltningskapital. Generelt i den norske banknæringen vil Basel III føre til redusering av lønnsomheten og de vil oppleve økte finansieringskostnader. Som følge av dette vil kundene se en økt rente på sine lån, i tiden som kommer. Ut ifra vår vurdering, vil kunder som anses for å være mellomstore se det største utslaget på renten.

Avslutningsvis vil vi si at hovedfunnene i oppgaven vår viser at påvirkningene av Basel III medfører både likheter og ulikheter ved en sammenligning av norske banker med ulik størrelse og bankmodell og at kravene ser ut til å ha en effekt på utlånsrenta i årene fremover.

6.3 Begrensninger ved oppgaven

Vi vil bruke denne delen til å vise tre begrensninger i oppgaven. For det første er analysene og konklusjonene våre basert på et regelverk som først inntreer i 2013. Dette er basert på meninger og forventinger på hva banker og Finanstilsynet tror vil komme til å skje. Når Basel III faktisk er implementert, kan påvirkningene på banksektoren var annerledes enn, hva vi har kommet frem til nå. Selv om det er riktig å anta at konklusjonene er innenfor det vi forventer, kan det komme uforutsette hendelser som kan ha en annen påvirkning, enn det vi ser i dag.

Siden vi har hatt et individuelt intervju med hver av bankene, har vi vært nødt til å være kritiske til informasjonen vi har fått. Vi har vært klar over at de ville komme med en subjektiv oppfatning på svarene. Som for eksempel at svarene kunne gi oss et bedre inntrykk av bankens finansielle stilling ved implementer av Basel III, enn det som faktisk er tilfelle. For å kunne forsikre oss om at informasjonen var

pålitelig, burde vi ha foretatt en ekstern ekspertvurdering. Dette har ikke latt seg gjøre, siden kompetansen i stor grad ligger hos bankene, som alle vil ha en subjektiv vinkling. Vi har derfor etter beste evne, forsøkt å fremstille virkningene av Basel III på en nøytral måte, med viten om at antagelser om påvirkningene alltid vil være forbundet av kildenes oppfatninger på hva de tror kommer til å skje.

Den siste begrensningen, er vår kunnskap om banksektoren og Basel-regelverket. Regelverkene er kompliserte og oppgaven er blitt begrenset ned til den kunnskapen vi har tilegnet oss. Selv om Basel-regelverket er mye mer omfattende enn det vi har presentert i denne oppgaven, har vi vært nødt til å prioritere de mest sentrale elementene i Basel III og bygd oppgaven rundt dette. Med mer tid kunne vi ha gått dypere inn i alle elementene og gitt en mer grundigere analyse.

6.4 Forslag til videre forskning

Mange av detaljene i Basel III-regelverket er ennå ikke avklart, og vil av den grunn være spennende å forske på videre, i tiden som kommer. Den endelige utformingen av Basel III-regelverket vil påvirke bankene og deres kunder i stor grad. For eksempel kan videre analyse rundt den endelige utformingen av likviditetsindikatorerne og innvirkningen den vil få på bankenes styring av kort- og langsiktig finansiering være interessant.

Forordningen fra EU, som vil være mer detaljert enn Basel III, vil kunne gi mer svar på noen av problemstillingene som Basel III ikke gir svar på. Forskning på hvordan forordningen vil påvirke norske banker og deres kunder i forhold til Basel III, vil kunne gi flere svar, enn det vår oppgave har hatt muligheten til.

Videre kunne det også vært spennende å analysere innvirkningene av strengere krav for systemviktige banker. Forslaget fra Basel-komiteen viser at slike banker vil bli pålagt strengere krav, enn banker som faller utenfor denne definisjonen. Blant annet har tilsynsmyndigheter fra Norge, Sveits og Sverige vært positive til et slikt tilleggskrav og problemstillinger rundt dette kan være aktuelt.

7 Litteraturliste

- Aamo, Bjørn Skogstad. 2010. "Rammer og regelverk for finans- næringen i årene som kommer". Finanstilsynet Hentet 26.04, 2012.
http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Foredrag_vedlegg/2010/Finansforbundet_Skogstad_Aamo_11_mars_2010.pdf.
- Altinn. 2011. "Etablering av forretningsbank ". Altinn - Brønnøysundregistra Hentet 20.02. 2012. <https://www.altinn.no/nn/Skjema-og-tenester/Etater/Finanstilsynet/Etablering-av-forretningsbank/>.
- Balin, Bryan J. 2008. "Basel I, Basel II, and Emerging Markets: A Nontechnical Analysis". The Johns Hopkins University School of Advanced International Studie Hentet 03.04. 2012.
<http://www.policyarchive.org/handle/10207/bitstreams/11484.pdf>.
- Basel. 1996. "Overview of the amendment to the capital accord to incorporate markets risks". Basel Committee on Banking Supervisio Hentet 05.03. 2012. <http://www.bis.org/publ/bcbs23.htm>.
- Basel. 1998. "Operational Risk Management". Basle Committee on Banking Supervisio Hentet 27.03. 2012. <http://www.bis.org/publ/bcbs42.pdf>.
- Basel. 2010. "Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system". Bank for International Settlements Communications Hentet 17.03. 2012. <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.
- Baselkomiteen. 2010. " Strengthening the Resilience of the Banking Sector". Baselkomiteen Hentet 27.03 2012. <http://www.bis.org/publ/bcbs164.pdf>.
- BIS. 2008. "Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision - final document". Bank for International Settlements Hentet 28.03. 2012. <http://www.bis.org/publ/bcbs144.htm>.
- BIS. 2010a. "Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring". BIS Hentet 29.03. 2012. <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>.
- BIS. 2010b. "History of the Basel Committee and its Membership". Bank for International Settlements Hentet 08.03. 2012. <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>.
- BIS. 2012. "About BIS". Bank for International Settlements Hentet 08.03. 2012. <http://www.bis.org/about/index.htm>.
- Bjerke, Rune og Bjørn Erik Næss. 2011. Result DnB NOR Group Third quarter 2011. Oslo, Norge DnB Nor Group.
- Brander, Anna Sandvig. 2011. "Nye fundingregler vil strupe tilgangen på kreditt." *E24*.
- DnB-Konsernet. 2011. Årsrapport 2011. Oslo.
- DnB-Konsernet. 2012a. "Rapport for 1. kvartal 2012". DnB ASA Hentet 28.06. 2012. https://www.dnb.no/portalfront/nedlast/no/om-oss/resultater/2012/1_kvartal/dnb-konsern-1q2012-458923672.pdf?popup=true.
- DnB-Konsernet. 2012b. "Superspar". DnB ASA Hentet 03.07. 2012. https://www.dnb.no/privat/sparing-og-investering/sparekonto/superspar.html?WT.ac=TSR_forside_nikp_supersp_ar_u20_uk1.
- DnBNor. 2010a. "Endringer i rammebetingelser". DnB Nor Hentet 13.05. 2012. <https://www.dnb.no/portalfront/aarsrapport/2010/article-rammebetingelser.php>.
- DnBNor. 2010b. Årsrapport 2010. Oslo, Norge: Dnb Nor.

-
- Finansdepartementet. 2001. "Finansforetakenes virksomhet" Hentet 14.02. 2012.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2001/nou_2001-23/7.html?id=117818.
- Finansdepartementet. 2005-2006. "Om lov om endringer i finansieringsvirksomhets- loven, verdipapirhandelloven og i enkelte andre lover (nytt kapitaldekningsregelverk)". Finansdepartementet Hentet 21.02. 2012.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/otprp/20052006/otprp-nr-66-2005-2006-/7/3.html?id=132956>.
- Finansdepartementet. 2008. "Om lov om endringer i finansieringsvirksomhetsloven og enkelte andre lover (kapital- og organisasjonsformer i sparebanksektoren mv.)". Finansdepartementet Hentet 17.03. 2012.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/otprp/2008-2009/otprp-nr-75-2008-2009-/4/4.html?id=556971>.
- Finansdepartementet. 2010. "Finansmarknadsmeldinga 2010". Finansdepartementet Hentet 21.02. 2012.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/Dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/2010-2011/meld-st-21-20102011/2/3/2.html?id=640708>.
- Finansdepartementet. 2011. "Bedre rustet mot finanskriser og utlån". Finansdepartementet Hentet 09.02 2012.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2011/nou-2011-1/9/3/2.html?id=631218>.
- FinansnæringsFellesorganisasjon. 2011. "NIBOR - Norwegian Interbank Offered Rate". FinansnæringsFellesorganisasjon Hentet 17.03. 2012.
<http://www.fno.no/no/Hoved/Fakta/Verdipapirer-og-kapitalforvaltning/Faktaark-verdipapirer-og-kapitalforvaltning-A---A/Pengemarkedsrenter/NIBOR/>.
- Gjedre, Svein. 2004. "Norske finansmarkeder – pengepolitikk og finansiell stabilitet". 34: 110.
- Greuning, Hennie van og Sonja Brajovic Bratanovic. 2009. *Analyzing banking risk: a framework for assessing corporate governance and risk management*. Washington, D.C.: World Bank.
- Gripsrud, Geir, Ulf Henning Olsson og Ragnhild Silkoset. 2004. *Metode og dataanalyse: med fokus på beslutninger i bedrifter*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Grønmo, Sigmund. 2012. Datakvalitet, reliabilitet og validitet. Norge: Sigmund Grønmo.
- Haugan, Finn. 2012. Sparebank 1 SMN Hentet 01.07. 212.
http://www.swedbank.no/idc/groups/public/@i/@sbg/@ib/documents/presentation/cid_501697.pdf.
- Hoff, Erna. 2011a. "Aktuell kommentar". Norges Bank Hentet 14.02. 2012.
http://www.norges-bank.no/pages/87398/Aktuell_kommentar_2011_5.pdf.
- Hoff, Erna. 2011b. "Bankers likviditet og finansiering". Norges Bank Hentet 17.03. 2012. http://www.norges-bank.no/pages/87618/Bankers_likviditet_og_finansiering.pdf.
- Investopedia. 2012. "Basel Accord". Investopedia ULC Hentet 19.03. 2012.
http://www.investopedia.com/terms/b/basel_accord.asp#axzz1iaCgmDsj.
- Isachsen, Arne Jon. 2010. "Hva er QE2 og hva er vitsen?".

-
- Iversen, Erik Lind. 2005. "BASEL II – REGELVERK". Kredittilsynet.
<http://www.bankenessikringsfond.no/PageFiles/2255/Seniorrådgiver%20Erik%20Lind%20Iversen,%20Kredittilsynet.ppt>.
- Jansrud, Are. 2010. "Nye kapital- og likviditetsstandarder for banken". KPMG.
http://www.kpmg.no/arch/_img/9669734.pdf.
- Jansrud, Are. 2011. "Basel III: Konsekvenser for markeder og produkter". KPMG Hentet 11.04. 2012. http://www.kpmg.no/arch/_img/9715738.pdf.
- Johansen, Erik. 2006. Hva er Basel II og mulige virkninger i bankmarkedet. I *Sparebank Foreningen: Sparebank Foreningen*.
- Karlsen, Harald og Frode Øverli. 2011. "Nye kapitaldekningsregler: Mulige virkninger av « Basel II » for banker, myndigheter og det finansielle systemet". Norges Bank Hentet 05.03. 2012. http://www.norges-bank.no/upload/import/publikasjoner/penger_og_kreditt/2001-03/regler.pdf.
- Meinich, Per. 2004. "Sparebank". Det Store Norske Leksikon Hentet 08.02 2012. <http://snl.no/sparebank>.
- Meinich, Per og Preben Munthe. 2011. "Forretningsbank". Oslo Hentet 09.02 2012. <http://snl.no/forretningsbank>.
- Mishkin, Frederic S. og Stanley G. Eakins. 2012. *Financial markets and institutions*. Harlow: Pearson.
- Miu, Peter, Bogie Ozdemir og Michael Giesinger. 2010. "Can Basel III work? - Examining the new Capital Stability Rules by the Basel Committee – A Theoretical and Empirical Study of Capital Buffers". BMO Financial Group, 28.03.2012. <http://ssrn.com/abstract=1556446>.
- NorgesBank. 2010. "Likviditetsrisiko". Norges Bank Hentet 21.02. 2012. <http://www.norges-bank.no/no/finansiell-stabilitet/overvaking/likviditetsrisiko/>.
- NorgesBank. 2011. "Finansiell Stabilitet". Norges Bank Hentet 14.02. 2012. http://www.norges-bank.no/pages/85815/Finansiell_stabilitet_1_11_rapport.pdf.
- Orol, Ronald D. 2009. "FASB approves more mark-to-market flexibility". MarketWatch Hentet 18.02. 2012. http://articles.marketwatch.com/2009-04-02/news/30761323_1_fasb-chairman-robert-herz-illiquid-securities-financial-accounting-standards-board.
- Pietersz, Graeme. 2005-2012. "SPV (SPE)". Moneyterms Hentet 20.03. 2012. <http://moneyterms.co.uk/spvspe/>.
- Sander, Kjetil. 2004. "Deskriptivt design". Kunnskapscenteret Hentet 06.05. 2012. <http://www.kunnskapscenteret.com/articles/2516/1/Deskriptivt-design/Deskriptivt-design.html>.
- Sjåberg, Jon Ivar. 2007. "Kapitaldekningsregelverket – En oversikt og en oppdatering". Kredittilsynet.
http://www.finanstilsynet.no/archive/markedsavd_pdf/01/05/Hst20036.ppt.
- Skaug, Ole Martin. 2011. "«Too big to fail»-banker møterknallharde kapitalkrav." *E24*.
- SpareBank1. 2008. "Hvilke faktorer påvirker utlånsrenten?". Sparebank1 Hallingdal Hentet 21.02. 2012.
https://www2.sparebank1.no/portal/2329/3_privat?_nfpb=true&_pageLabel=page_privat_innhold&aId=1220975676380.
- SpareBank1. 2011. Årsrapport 2011. Oslo: Sparebank1 Oslo Akershus AS.

-
- SpareBank1Gruppen. 2010. "Årsrapport 2010". SpareBank 1 Gruppen AS Hentet 04.04. 2012. <http://investor.sparebank1.no/wp-content/uploads/2011/05/Aarsrapport-2010-SpareBank1-Gruppen1.pdf>
- SpareBank1GruppenAS. 2010. "Årsrapport 2010". Sparebank 1 Gruppen AS Hentet 28.04. 2012. <http://www.slideshare.net/SpareBank1/rsrapport-2010-for-sparebank-1-gruppen-as>.
- Sparebank1SMN. 2011. Årsrapport 2011. Norge.
- SparebankenVest. 2010. Årsrapport 2010. Bergen, Norge: Sparebank Vest Boligkreditt Vest.
- Sparebankforeningen. 2012. "Sparebankgrupperinger". Oslo Hentet 08.02 2012. <http://www.sparebankforeningen.no/id/1493>.
- StatistiskSentralbyrå. 2012. "Forvaltningskapital og utlån til publikum fra finansinstitusjonene. ". Statistisk Sentralbyrå Hentet 17.08. 2012. <http://www.ssb.no/emner/10/13/10/finansinst/ttab-2012-02-28-01.html>.
- Statoil. 2011. "Kapitalkravsforskriften (Basel II) pilar 3 ". Statoil Kapitalforvaltning ASA Hentet 18.02. 2012. [http://www.statoil.com/no/NewsAndMedia/Reports/Downloads/Kapitalkravsforskriften%20\(Basel%20II\)%20pilar%203%20311209.pdf](http://www.statoil.com/no/NewsAndMedia/Reports/Downloads/Kapitalkravsforskriften%20(Basel%20II)%20pilar%203%20311209.pdf).
- Torsvik, Rolf Marius. 1999. "Bankkrisen". Statistisk sentralbyrå Hentet 18.06. 2012. <http://www.ssb.no/aar2000/art-1999-11-10-01.html>.
- Valebrokk, Per. 2012. "Lehman Brothers' konkursregning: 9 milliarder." *E24*.
- Wiig, Ole. 2010. "Finanskrisen". Fritt Norden Hentet 26.04. 2012. <http://www.frittnorden.no/leserinnlegg/141-finanskrisen.html>.
- Windheim, Ingvar. 2008. "En finanskrisen i emning". Nupi Hentet 27.03. 2012. http://hvorhenderdet.nupi.no/content/download/8023/80818/version/14/file/HHD09_8finanskrisen.pdf.
- Zaher, Fadi. 2007. "How Basel 1 Affected Banks". Investopedia ULC Hentet 21.03. 2012. <http://www.investopedia.com/articles/07/BaselCapitalAccord.asp#axzz1iaCgmDsj>.

Vedlegg

Vedlegg 1

Intervjuguide – DnB ASA og SpareBank 1 Oslo Akershus

Intervjuprosess:

- Presentasjon av oss
- Presentasjon av vår oppgave
 - Vi ønsker i vår oppgave å se på om Basel III vil påvirke norske banker med tanke på ulike størrelser og/eller bankmodell. Vi ønsker også se på om det nye regelverket vil ha en påvirkning på utlånsrenten. I dette intervjuet vil vi i stor grad legge vekt på selve Basel III og regelverkets viktigste elementer
- Godkjenning av bruk av diktafon
 - Vil vi gjerne bruke diktafon slik at vi kan sikre oss mest mulig riktig gjengivelse av intervjuet
 - Intervjuet vil skrives ut på bakgrunn av egne notater og diktafon. Referatet vil sendes til deg etter intervjuet slik at du kan lese igjennom referatet og har mulighet for redigering og eventuelle utfyllelser, samt at vi ønsker en godkjenning av deg.
- I løpet av intervjuet vil vi gå igjennom følgende temaer:
 - Generelt om Basel III
 - Egenkapital
 - Likviditet
 - Utlånsrente
 - Konkurransen i banksektoren
- Intervjuets form
 - Intervjuet vil bestå av en toveis samtale og vil vare i ca. 45 min
- Anonymitet
 - Hvis ønskelig kan intervjuet være anonymt i vår oppgave

Innledning:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen spørsmål på et generelt grunnlag rundt Basel III regelverket.

- 1) *I hvilken grad anser dere de nye Basel kravene som nødvendige for en velfungerende banksektor?*
- 2) *Mener dere at de nye Basel III kravene er for strenge/milde for å kunne drive en god og effektiv bank?*
- 3) *I hvilken grad vil de nye kravene påvirke deres lønnsomhet? Forklar.*
- 4) *Hva er det største tiltaket dere har gjort med tanke på å forberede dere mot implementeringen av Basel III?*
- 5) *I hvilken grad tror dere at kravene i Basel III vil ha forskjellig konsekvens for forretningsbanker og sparebanker?*

Egenkapital:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen spørsmål rundt egenkapitalkravene din bank stilles overfor med de nye kravene.

- 1) *Har deres bank behov for å hente inn kapital for å oppfylle kapitalkravet?*
 - a) *Eventuelt, hvilke tiltak?*
- 2) *Hvordan har deres bank tenkt å møte de nye kapitalkravene?*
- 3) *Hvordan tenker dere å møte kravet rundt CVA-tillegget for kapitalberegning av markedsrisiko og motpartsrisiko?*
- 4) *Hvor sannsynlig er det at dere vil ta i bruk de nye reglene om oppbygging av kapitalbuffere?*
- 5) *Vil de nye egenkapitalkravene føre til press på utlånsrenten da man kan anta at bankene må holde en større andel egenkapital?*

Likviditet:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen spørsmål rundt likviditetskravene din bank stilles overfor med de nye kravene.

- 1) *I hvilken grad forventer dere at dere vil måtte øke/reducere den langsiktige finansieringen de neste årene (løpetid lengre enn et år) som følge av de nye likviditetskravene?*
- 2) *I hvor stor grad vil de nye kravene til likviditet, LCR og NSFR, føre til problemer rundt deres finansieringssituasjon?*
- 3) *Vil dere per dags dato greie å oppfylle de respektive likviditetskravene?*
 - a. *Hvis nei, hvilke tiltak må dere benytte?*
 - b. *Hvis ja, hva har dere gjort for å oppfylle disse?*
- 4) *Vil regelverksendringen redusere deres utlånskapasitet?*
 - a) *Hvis ja, vil dette påvirke utlånsrenten i vesentlig grad? (samfunnsøkonomisk, lavere tilbud → høyere pris)*
 - b) *Vil LCR og NSFR strupe deres kreditt ved at dere må holde igjen på utlånene?*
 - a. *Hvis ja, hvilke av regelverksendringen vil ha størst påvirkning på utlånskapasiteten utover de to overnevnte?*

Utlånsrente:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen litt mer spesifikke spørsmål rundt utlånsrenten.

- 1) *Hva vil konsekvensen av at verdipapirer utstedt av andre banker ikke vil kunne inngå i likviditetsbufferen kunne påvirke deres utlånskapasitet og dermed kunne påvirke utlånsrenten?*
- 2) *Innskudd fra kunder er i Basel III kravene å anses for ikke å være like stabile som tidligere. Hvordan vil dette kunne ha påvirkning på utlånsrenten, da man kan anta at innskudd fra kunder nå anses som mer risikable?*

- 3) *Hvordan forventer dere at eventuelle økte kostnader med de nye likviditets- og kapitalkravene vil fordeles mellom deres bank og deres kunder?*
- a. *Hvorfor velger dere denne fordelingen?*

Konkurransen:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen litt mer spesifikke spørsmål rundt konkurransen bankene stilles overfor.

- 1) *Etter din oppfatning, hvilke innvirkning mener du at innføringen av Basel III vil ha på konkurransesituasjonen deres bank er i?*

Avslutning av intervjuet

- 1) *Gitt de temaer vi har berørt i dette intervjuet, slik du ser det, er det andre temaer mht, likviditets- og egenkapital og ellers rundt det nye Basel-regelverket som kan påvirke deres virksomhet med tanke på drift, utlånsrente og konkurransesituasjon?*

Vi vil gjerne takke deg for at du ville stille til et intervju. Som vi har nevnt tidligere, vil vi sende deg et referat med intervjuet slik at du har mulighet for å redigere eventuelle feil og godkjenne at det vi har skrevet stemmer med det du har fortalt oss. Som en takk for at du ville sett av din tid til å hjelpe oss med å få data til vår oppgaven vil vi gjerne sende deg oppgaven når den er ferdig.

Vedlegg 2**Intervjuguide – Finanstilsynet****Intervjuprosess:**

- Presentasjon av oss
- Presentasjon av vår oppgave
 - Vi ønsker i vår oppgave å se på om Basel III vil påvirke norske banker med tanke på ulike størrelser og/eller bankmodell. Vi ønsker også se på om det nye regelverket vil ha en påvirkning på utlånsrenten. I dette intervjuet vil vi i stor grad legge vekt på selve Basel III og regelverkets viktigste elementer
- Godkjenning av bruk av diktafon
 - Vil vi gjerne bruke diktafon slik at vi kan sikre oss mest mulig riktig gjengivelse av intervjuet
 - Intervjuet vil skrives ut på bakgrunn av egne notater og diktafon. Referatet vil sendes til deg etter intervjuet slik at du kan lese igjennom referatet og har mulighet for redigering og eventuelle utfyllelser, samt at vi ønsker en godkjenning av deg.
- I løpet av intervjuet vil vi gå igjennom følgende temaer:
 - Generelt om Basel III
 - Egenkapital
 - Likviditet
 - Utlånsrente
 - Konkurransen i banksektoren
- Intervjuets form
 - Intervjuet vil bestå av en toveis samtale og vil vare i ca. 45 min
- Anonymitet
 - Hvis ønskelig kan intervjuet være anonymt i vår oppgave

Innledning:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen spørsmål på et generelt grunnlag rundt Basel III regelverket.

- 6) *Anser dere de nye Basel kravene som nødvendige for en velfungerende banksektor?*
- 7) *Mener dere at de nye Basel III kravene er for strenge/milde? Hvorfor?*
- 8) *Kan Basel III kravene føre til endringer i hvordan bankene drives?*
 - a) *Hvis ja, hvilke elementer har størst innvirkning?*
- 9) *Vil de nye kravene påvirke bankenes lønnsomhet? Forklar?*
- 10) *Hva er det største tiltaket dere har gjort med tanke på å forberede dere mot implementeringen av Basel III?*
- 11) *Vil innføringen av Basel III føre til store forskjeller mellom sparebanker og forretningsbanker? Og i så fall hva disse være?*

Egenkapital:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen spørsmål rundt egenkapitalkravene bankene stilles overfor.

- 6) *Med implementeringen av Basel III kravene, hvilket egenkapitalkrav krever dere at bankene holder? Hvorfor har dere satt dette nivået på kravet?*
- 7) *Vil bankene kunne greie å oppfylle egenkapitalkravene dere har satt?*
- 8) *Vil Finanstilsynet gjennomgå kvaliteten på bankenes ansvarlige kapital og hva mener dere er høykvalitets kapital?*
- 9) *Hvilke tiltak vil dere benytte dersom egenkapitalkravene ikke blir oppfylt av bankene?*
- 10) *Er incentivene rundt oppbygging av kapitalbufferene tilstrekkelige for å kunne få bankene til å bygge opp en slik buffer?*
- 11) *Vil de nye egenkapitalkravene føre til press på utlånsrenten da man kan anta at bankene må holde en større andel egenkapital?*

Likviditet:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen spørsmål rundt likviditetskravene bankene stilles overfor.

- 5) *I hvilken grad forventer dere at bankene vil måtte øke/ redusere den langsiktige finansieringen de neste årene (løpetid lengre enn et år)?*
- 6) *Vil de nye kravene til likviditet LCR og NSFR føre til problemer rundt bankenes finansieringssituasjon?*
- 7) *Noe av kritikken til NSFR er at dette måltallet vil strupe tilgangen på kreditt. Har finanstilsynet et lignende syn på dette måltallet?*

Utlånsrente:

I denne delen av intervjuet vil vi gjerne stille noen litt mer spesifikke spørsmål rundt utlånsrenten bankene stilles overfor.

- 1) *Har dere noen formening om Basel III vil kunne ha påvirkning på utlånsrenten?*
- 2) *Vil innlån- og utlånsmarginene bli presset som følge av de nye egenkapital- og likviditetskravene?*

Konkurransen:

- 1) *Vil konkurransesituasjonen endres som følge av Basel III?*

Avslutning av intervjuet

- 2) *Gitt de temaer vi har berørt i dette intervjuet, slik du ser det, er det andre temaer mht, likviditets- og egenkapital og ellers rundt det nye Basel-regelverket finansstilsynet mener er viktig å få frem?*

Vi vil gjerne takke deg for at du ville stille til et intervju. Som vi har nevnt tidligere, vil vi sende deg et referat med intervjuet slik at du har mulighet for å redigere eventuelle feil og godkjenne at det vi har skrevet stemmer med det du har fortalt oss. Som en takk for at du ville sett av din tid til å hjelpe oss med å få data til vår oppgaven vil vi gjerne sende deg oppgaven når den er ferdig.

Preliminary Thesis Report
ved Handelshøyskolen BI

- Basel III -

Veileder:
Janicke Rasmussen

Av:
Kenneth Løbø Aaker
Mariann Dingtorp

Eksamenskode og navn:
GRA 19003 – Master Thesis

Innleveringsdato:
16.01.2012

Stuedsted:
Handelshøyskolen BI Oslo

Studieprogram:
Master of Science in Business and Economics – Business Law, Tax &
Accounting

Innholdsfortegnelse

INNHOLDSFORTEGNELSE.....	I
SAMMENDRAG.....	II
BASEL III	1
LITTERATUR.....	2
HISTORIKK.....	2
BASEL I.....	2
BASEL II.....	4
BASEL III.....	6
METODEBRUK.....	9
INTORODUKSJON TIL INTERVJUPROSESSEN.....	10
INTERVJUGUIDE.....	11
TIDSPLAN.....	12
REFERANSER.....	13

Sammendrag

Hensiktene med denne oppgaven er å få en oversikt over temaet vi skal skrive om. Vi har gått gjennom litteraturen og historikken bak Basel III, der vi har tatt for oss Basel I og II. Dette har vi gjort for å se gangen i utviklingen av Basel rammeverket.

Vi har også introdusert problemstillingen vår og begrunnet hvorfor vi mener denne problemstillingen er dagsaktuell og interessant. Videre har vi jobbet oss gjennom metodebruken vi har tenkt til å bruke for å innhente data, samt at vi har startet med å lage intervjuguide som vi har tenkt til å bruke i intervjuprosessen.

Vi har avsluttet denne oppgaven med å introdusere en foreløpig tidsplan. Denne er noe generell og justering og endringer kan forekomme. Vi vil bruke denne planen til som en guide, slik at vi har noe å jobbe etter.

1 Basel III

I lys av finanskrisen som utspant seg i slutten av 2007 og som akkumulerte i Lehman Brothers kollapsen, satte G20 lederne seg ned for og komme frem til en felles løsning på problemene de sto ovenfor (FinansnæringsFellesorganisasjon 2011). Det hele startet med at kunder som ikke var betalingsdyktige fikk boliglån, såkalte "sub-prime" lån. Disse kundene klarte tilslutt ikke å betjene lånene og bankene begynte å tape store beløp på utlånene de hadde gitt. Mange av de ugunstige lånene som hadde en svært høy risiko, ble gjemt i datterselskaper for å vise en lavere risikoprofil enn det den i realiteten var. Krisen utviklet seg til hele banksystemet da bankene mistet tillit til hverandre. Dette førte til at bankene ble mindre villige til å låne ut penger seg imellom (intrabankmarkedet), som igjen resulterte i at bankene fikk mindre midler til å gi ut lån. Etter flere møter innså lederne behovet for strengere internasjonale krav for banknæringen som sto sentralt i krisen som utspant seg. Utfallet av dette ble introduksjonen av Basel III som er ment å bli implementert i 2012. Utarbeidelsen av Basel III ble gjort av Baselkomiteen som er komiteen for banktilsyn og har hovedkontor i Sveits.

Det at implementeringen starter i 2012 og gjeldskrisen vi nå ser gjør dette til et høyaktuelt tema og veldig interessant. Etter en gjennomgang var litteraturen og dypere kunnskap om teamet har vi bestemt oss for følgende problemstilling:

"I hvilken grad vil innføringen av Basel III påvirke utlånsrenten for norske Forretningsbanker og Sparebanker? "

2 Litteratur og historikk

2.1 Basel I

Baselkomiteen står bak de standarder som ligger til grunn for reguleringen av banker og øvrige kredittinstitusjoner verden over. Denne komiteen er en underkomité av Bank for International Settlements (BIS) som er sentralbankenes egen oppgjørsbank. Den første utgaven av kapitaldekningsregelverk (Basel I capital accord) ble innført i 1988, på bakgrunn av en serie bankkonkurser i perioden 1965 til 1981 (Zaher 2007). Hovedmålet med Basel I var todelt, det første delmålet var å styrke det internasjonale banksystemet som viste seg å være for svakt i tiden før innføringen av Basel I. I tillegg ønsket komiteen å redusere ulikheter mellom internasjonale bankers konkurransevne, med disse to kravene ønsket komiteen og styrke banksektoren til å kunne tåle svingninger i realøkonomien.

Basel I er delt opp i fire pilarer (Balin 2008), hvorav den første pilaren omhandler ulike typer ansvarlig kapital. Den første inndelingen kalles kjernekapital (tier 1), her inngår aksjekapital og ulike fond, også kjent som fri egenkapital. Den andre inndelingen benevnes som tilleggskapital som består av reserver for å dekke potensielle tap på utlån, hybridgjeld osv. Denne pilaren omhandler risikovekting av eiendeler, den blir i Basel I delt inn i fem ulike risikoklasser hvor klassifiseringen går fra risikofri til høy risiko. Den laveste vektete klassen (risikofri) vektetes med 0 % i beregningen i pilar, mens den høyeste vektete klassen (høy risiko) vektetes med 100 %.

Risikovekt	Eiendelsklasse
0 %	Kontanter, statsobligasjonen innenfor OECD land holdt i innlands valuta
20 %	Krav til OECD banker, verdipapirer utstedt av Amerikanske myndigheter
50 %	Hushodnings lån
100 %	Alle andre krav slik som, selskapsobligasjoner osv.

Tabell: Oversikt over ulike eiendelsklassers vektning (Zaher 2007)

Den tredje pilaren er en sammenslåing av de to foregående pilarene. Denne pilaren gir en universell standard der tier 1 og tier 2 skal dekke bankenes risiko

vektede eiendeler. Ifølge Basel I bør den samlede kapitalen dekke 8 % av risiko vektete eiendeler (kreditrisiko).

$$\frac{\text{Ansvarlig kapital}}{\text{beregningsgrunnlag (kreditrisiko og markedsrisiko)}} \geq 8\%$$

Den fjerde og siste pilaren går på gjennomføringen og håndhevelsen av implementering av Basel I kravene, der sentralbankene står for implementering og overvåking disse.

Balin (2008) nevner fire former for kritikk mot Basel I:

1. Den første formen for kritikk var at den i for stor grad var snevret inn mot G10 landene og ikke var godt egnet til å stabilisere det internasjonale bankvesenet.
2. Måten Basel I ble publisert på førte til problemer når nasjonale myndigheter skulle overføre kravene til nasjonale lover, og ønske om rask implementering ledete til stor grad av generalisering. Dette førte til misoppfatning av at Basel I var den første og siste reguleringen som trengtes for å stabilisere bank sektoren.
3. Feiljusterte insentiver var en av formene for kritikk som ble rettet mot Basel I. På grunn av lite muligheten til justering av risiko fant banker måter og "flytte rundt" på risikoen de hadde i sin låneportefølje noe som ikke var tiltenkt fra Baselkomiteen sin side.
4. Den fjerde og siste typen av kritikk som er rettet mot Basel I var dens påvirkning mot fremvoksende økonomier. Selv om Basel I ikke var ment for fremvoksende økonomier fikk den innvirkning på deres banksektor på grunn av en globalisert økonomi som igjen førte til skjevheter i den internasjonale banksektoren.

Grunnet kritikken som var mot Basel I og bankkrisen som utspant seg på 90-tallet bestemte Baselkomiteen seg for å komme med et nytt forslag til et mer omfattende

kapitaldekningskrav. Dette forslaget ble kjent som Basel II og implementeringen startet i 2004 og skulle være fullt implementert innen 2015. Basel II kan ses på som en oppdatert versjon av Basel I hvor man beholdt oppbyggingen med tanke på ulike pilarer. Basel II reduserte antall pilarer fra fire til tre.

2.2 Basel II

I respons til Basel I's kritikk skaper Basel II en mer sensitiv måling av bankenes risiko vektete eiendeler gjennom den første pilaren, dette er en utvidelse av Basel I. Man ønsket med denne utvidelsen og eliminere svakhetene som ble oppdaget i ettertid i Basel I og den økende teknologiske utviklingen man så innenfor banknæringen (Balin 2007). Utvidelsen ble gjort gjennom en innføring av operasjonell risiko i beregningsgrunnlaget av minstekrav til kapital. Dette førte til krav om kapitaldekning for operasjonell risiko og markedsrisiko for bankene (Basel 1996).

$$\frac{\text{Ansvarligkapital}}{\text{creditrisiko} + \text{markedsrisiko} + \text{operasjonell risiko}} \geq 8\%$$

Bankene har ulike måter for å kunne beregne deres risiko på. En av metodene som kan benyttes er ved bruk av rangering fra autoriserte rangeringsbyråer slik som, Fitch, Standard & Poors og Moody's. Deres rangering går fra topprangering (AAA og AAA-) som gir den laveste vektningen i beregningen til bunnrangering (B-) som gir en høy vektning. Denne metoden kalles "den standardiserte metoden" grunnet en ekstern aktørs vurdering av gjelden.

Bankene kan, som en alternativ tilnærming til beregning av risiko, opprette interne modeller. Bankene selv kan gjennom disse modellene beregne sannsynlighet for mislighold med/uten godkjenning av regulatorer.

De to påfølgende pilarene er mindre komplekse og omfattende enn den foregående, men er likeledes av stor viktighet. Pilar II har ifølge seniorrådgiver Erik Lind Iversen (Iversen 2005) fire hovedprinsipper:

1. Internal capital assesment process (ICAP): for at banker skal kunne opprettholde sitt kapital nivå, kreves det at alle har en strategi og en prosess for å vurdere sitt kapitalbehov i forhold til risikoprofilen.

2. Supervisory review evaluation process (SREP): tilsynsmyndighetene har i oppgave og kontrollere og vurdere bankenes prosesser, ved mulige svakheter/mangler skal tilsynsmyndighetene iverksette tiltak for utbedring.
3. Myndighetene har som oppgave å påse at banker opprettholder minstekapitalkravet og de har hjemmel til å pålegge individuelle kapitaldekningskrav.
4. Ved eventuelle svakheter/mangler krever det at myndighetene griper inn på et tidlig tidspunkt, dette for å unngå finansielle kriser og raskt redusere konsekvensene.

Pilar II forutsetter at tilsynsmyndighetene kan bruke finanstillsynets fem ulike virkemidler hvis bankene ikke oppfyller disse fire hovedprinsipper. Disse virkemidlene er ifølge finanstillsynet (Bunæs og Kleven 2007):

1. Høyere kapitalkrav som følge av institusjonens tapsavsetningspraksis eller behandling av eiendeler.
2. Endring eller begrensninger i virksomhet.
3. Reduksjon av risiko knyttet til virksomheten, herunder produkter og systemer.
4. Krav til høyere ansvarlig kapital enn de lovbestemte minstekrav.

Den siste pilaren i Basel II går ut på større åpenhet rundt bankers finansielle posisjon med hensyn på minstekapitalkravet i pilar I. Pilar III som kalles for markedsdisiplin praktiserer pilar I og II, der både kapitalkrav og tilsyn virkeliggjøres overfor markedet (Sjåberg 2007). Gjennom offentliggjøring bidrar pilar III til økt åpenhet rundt bankers finansielle stilling, dette vil komme markedet til gode da den offentlige informasjonen vil gjøre det lettere for markedet å vurdere bankens kapitalisering og risikoprofil.

Basel II rettet opp en del av svakhetene som ble klargjort i Basel I, slikt som bankenes vurdering av kredit og skjevhet i markedet. Derimot ble ikke kritikken som var rettet mot Basel I angående skjevhetene den skapte i forhold til fremvoksende økonomier rettet opp i. Med skjevhet mens at hovedfokuset ligger på de store internasjonale bankene i G10 landene. Ifølge Balin (2008) er det et fåtall av bankene i de landene hvor Basel II er implementert som er i den størrelse og kapasitet med tanke på resurser til å opprette interne risiko vurderingsenheter. Dette fører til stor bruk av standardiserte kredit rangerings vurderinger, men som igjen hadde sin bakside ved stor grad av generalisering.

2.3 Basel III

Basel II var ment til å være fullt implementert i 2015, i midlertidig viste Basel II seg utilstrekkelig til å avverge finanskrisen vi opplevde i slutten av 2007. G20 lederne ble under flere møter enige om en skjerpelse av kravene rettet mot bankene for å unngå lignende kriser. Løsningen ble Basel III som har virkning fra og med 2013. Formålet med reformen var å øke bankenes evne til å absorbere støt som hadde sitt utspring fra finansielt og økonomisk stress og dermed redusere smitteeffekten over til realøkonomien (Basel 2010).

Baselkomiteen ønsket ytterligere å øke robustheten til bankene ved en videreføring av de tre pilarene som Basel II var bygget opp under. Reformene styrket både kvaliteten og kvantiteten av kapitalgrunnlaget og å øke risikodekningen i kapital rammeverket. Et av svakhetene som ble oppdaget under finanskrisen var at tap og nedskrivninger ble dekket av opptjent egenkapitalen, dette er å anse som bankenes varige egenkapitalbase (Tier 1). Løsningen på dette ble at Basel III krevet en høyere grad av ren kjernekapital som økes fra minst 2 % til 4% og total kjernekapital økes fra 4% til 6% (Jansrud 2010) (Jansrud 2010). Det ble og avdekket ulik måte å definere kapital på tvers av lands lovgivere noe som gjorde det vanskelig for markedet og vurdere å sammenligne kvaliteten på kapital. Det nye rammeverket ønsket å eliminere denne uklarheten ved å definere de to ulike formene for kapital (Tier 1 og Tier 2) ennå tydeligere enn i sin forgjenger.

Et annet element som ble tillagt i Basel III's kapital rammeverk i forhold til sin forgjenger var en rekke makrojusterende elementer, som skulle begrense

systematisk risiko som oppstår under prosyklisitet og fra avhengighet mellom finansielle institusjoner. For å motvirke prosyklisitet kom Baselkomiteen med to buffere, bevarings- og motsyklisk buffer. Kravet til kapital bevaringsbuffer ble satt til 2,5% ren kjernekapital. Dersom denne ikke oppfylles vil bankene måtte forholde seg til restriksjoner som begrenser bankenes mulighet til og fritt kunne disponere sitt resultat, som omhandler utdeling av utbytte og bonuser.

Myndigheter i hvert enkelt land kan i tillegg bestemme seg for om bankene, i tider med sterk kredittvekst, måtte opparbeide seg en motsyklisk buffer. I likhet med bevaringsbufferen skal denne oppfylles med 2,5% ren kjernekapital.

Som nevnt i introduksjonen ble tilliten bankene imellom svekket på grunn av stor usikkerhet rundt soliditeten til hver enkelt bank og i hvor stor grad de hadde skjult usikre lån. Baselkomiteen utvidet beregningsgrunnlaget når det gjelder kapitalkravet til motpartsrisiko for å være bedre rustet eventuelle.

Svekket soliditet og usikkerhet rundt mislighold og kollaps av flere banker enn Lehman Brothers var en stor del av krisen vi så i slutten av 2007. All denne usikkerheten førte til et svekket intrabankmarkedet. Intrabankmarkedet er et internt marked hvor banker seg imellom og som gir likviditet til banker når det trengs, når så dette markedet "skrumpet inn" ble og likviditeten i banker verden over svekket.

For å unngå lignende problemer fremover krever Basel III høyere minimumskrav til likviditet, som er delt opp i to deler, Liquidity Coverage Ratio (LCR) og Net Stable Funding Ratio (NSFR). Begge disse to skal henholdsvis implementeres 01.01.2015 og 01.01.2018 (Jansrud 2010) (Jansrud 2010) og må være større eller er lik 100%.

$$LCR = \frac{\text{Beholdning av likvide aktiva med høy}}{\text{netto kontantstrøm over 30 dager}}$$

Formålet med denne standarden er ment for å kunne gi banker tilstrekkelig med likviditet i en stressperiode på 30 dager. Under slike perioder vil kun de eiendelene med best kvalitet være omsettelige i markedet, slikt som amerikanske statspapirer, aksjer mm, disse vil kunne tilføre bankene nødvendig likviditet ved forfall på kortsiktige forpliktelser.

Den neste standarden Basel nevner er NFSR og ut ifra formelen under ser vi at for denne skal oppfylle kravet om å være større eller er lik 100% må tilgjengelig stabil finansiering være større enn den nødvendige stabile finansieringen.

$$\text{NFSR} = \frac{\text{Tilgjengelig stabil finansiering}}{\text{Nødvendig stabil finansiering}}$$

Baselkomiteen ønsket gjennom denne standarden at bankene hadde tilstrekkelig tilgjengelig finansiering gjennom et år i en stressperiode. Noe av kritikken som har blitt rettet mot denne standarden er at den vil strupe tilgangen til kreditt, ved at bankene må holde mer tilbake på sitt utlån (Brander 2011).

Litteraturen rundt Basel I og II er veldig omfattende og det foreligger mye informasjon på dette området, derimot så er det betydelig mindre informasjon rundt Basel III. I vår hovedoppgave vil vi gå noe mer i dybden på de to første rammeverkene og en betydelig grundigere gjennomgang av den siste. Grunnet implementering av Basel III først skjer i 2012 og vår problemstilling, blir vår datainnsamling begrenset dette mot primærinnsamling, dette vil vi bruke for å kunne besvare vår problemstilling.

3 Metode

Metoden vi ønsker å bruke og som vi anser som den beste egnede for å kunne besvare vår problemstilling er kvalitativ forskningsdesign. Denne metoden brukes i hovedsak når problemstillingen er vanskelig å tallfeste noe vår problemstilling blir. Denne typen design er deles inn i tre ulike design hvor vi i vår oppgave skal bruke deskriptive design også kalt beskrivende design. Her ønsker man å få svar på hva, hvem, hvilke, hvordan og/eller hvorfor (Sander 2004) og hvor man ønsker å finne svar på sammenhenger mellom en eller flere variabler. Begrunnelsen for vår bruk av et deskriptivt design bygger på det som har vært nevnt litt tidligere ang vanskelig tilgang til sekundær data og at det foreligger svært lite om i det hele tatt noe data som er aktuelt for vår problemstilling.

Da vi er svært avhengig av innhenting av primærdata for å kunne besvare vår problemstilling, har vi bestemt oss for å benytte et dybdeintervju. For vårt formål ser vi et semi-strukturert intervju som det mest egnede for å kunne utføre en analyse da man har like spørsmål hvor det blir lettere å sammenligne svar. I et semi-strukturert intervju har man på forhånd fastlagt både tema og spørsmål. Vi tar utgangspunkt i intervjuguiden hvor tema og spørsmål er gitt, men at vi lar informanten avgjøre i hvilken rekkefølge spørsmålene blir besvart. Alle spørsmålene er faste og skal besvares, men rekkefølgen kan variere fra intervjuobjekt til intervjuobjekt.

Som nevnt i problemstillingen ønsker vi å sammenligne konsekvensene av Basel III for forretningsbanker og sparebanker med hensyn til utlånsrenten. Vi anser to av hvert to bankmodellene, dette gjør vi pga arbeidsmengden vil bli veldig stor ved å øke dette antallet. Baksiden ved å begrense mengden vil føre til lavere representativitet i forhold til hver av bankmodellene, men dette er en trade-off man må gjøre med tanke på tidsbegrensninger. I tillegg til disse 4 intervjuene ønsker vi å intervju Finanstilsynet. De har en samfunnsmessig vinkling på problemstillingen, hvor de ønsker så strenge krav som mulig for å beskytte real økonomien mot bank kollapser. Bankene selv ønsker så lave krav, til en hvis grad da de er avhengig av at hele banksektoren er velfungerende, for å kunne drive mest mulig økonomisk og gi høyest mulig avkastning til aksjonærene. Som en plan B vil vi ha Sparebank Foreningen, Finansnæringens fellesorganisasjon og Forbrukerådet som intervjuobjekter dersom det viser seg at det blir vanskelig å få intervju med bankene og eventuelt utfyllelse av informasjon.

3.1 Introduksjon til intervjuprosess

Vi ser for oss at vi kontrakter potensielle intervjuobjekter over telefon. Og vil introdusere oss på følgende vis:

«Hei, våres navn er Mariann og Kenneth. Vi går 5. året på Master of Science business and economics på BI Nydalen, i løpet av høsten skal vi levere vår master oppgave som omhandler Basel III. Siden Basel III er et stort tema har vi valgt å avgrense problemstillingen vår til å se på hvordan Basel III påvirker utlånsrenten. Vi har valgt å se på forskjellen Basel III vil medføre for

forretningsbanker og sparebanker, derfor har vi valgt å intervju personene innenfor forretningsbanker, sparebanker og finanstilsynet.

I den senere tid har dette temaet vært høyaktuelt både på grunn av implementerings start dette året og gjeldsproblemene vi nå opplever i eurosonen. I forbindelse med dette håper vi at du/dere har mulighet for et intervju. Da dette er et høyaktuelt tema ser vil vi tro at dette kan være av interesse for dere. Om det skulle være ønskelig så kan vi sende den endelige utgaven av master oppgaven når den er ferdig gjennomført og analysert.»

Når vi da har fått et ”ja” om et intervju, vil vi sende en mail til intervjuobjektet slik at personen har mulighet til å forberede seg og være klar over spørsmålene som vil bli stilt. Så langt har vi ikke kommet til noen konkrete spørsmål, men dette er noe som vil bli prioritert i de påfølgende ukene.

3.2 Intervjuguide

Under viser vi hvordan intervjuprosessen vår vil bli seende ut:

- Introduksjon av oss
- Presentasjon av vårt tema.
 - Vi ønsker å fordype oss i Basel III og igjennom dette intervjuet å se på hvordan Basel III vil påvirke utlånsrenta vil påvirkes i forhold til Sparebanker og Forretningsbanker.
- Bruk av diktafon
 - Vi vil bruke diktafon for å kunne gi en mest konkret gjengivelse av intervjuet.
 - I tillegg til diktafon vil det noters. Kopi vil sendes til deg i løpet av en uke etter intervjuet, slike at du har får muligheten til å gjennomlese og redigering av eventuelle feil.
- I løpet av samtalen vil vi stille spørsmål under følgende tema:
 - Generelt om Basel III
 - Utlånsrenta og faktorer som påvirke denne utlånsrenta gjennom Basel III.
- Intervjuets form
 - Tidsperspektivet for intervjuet vil vare i ca. en time
- Anonymitet

-
- Da oppgaven vår vil i stor grad på svar fra intervju er vi nødt til å dokumentere kildene vi har brukt.

4 Tidsplan

- Januar
 - 4. januar - Fremføring av masteroppgave på Thesis Seminar
 - 4. -16. januar – Preliminary Thesis
 - Arbeide med intervju spørsmål og veiledning
- Februar
 - Kontakte intervjuobjekter
 - Bli ferdig med intervjuguiden
 - Sende intervjuguiden til intervjuobjektene
 - Utfyllelse av historikken rundt Basel I, II og III rammeverkene, dypere gjennomgang litteraturen med utgangspunkt i Preliminary Thesis
 - Veiledning
- Mars
 - Gjennomføring av intervjuene
 - Bearbeiding og analyse av intervjuene
 - Veiledning
- April – Mai
 - Sette innhentet data i en større helhet samme med litteratur
 - Veiledning
- Juni
 - Begynne med konklusjon/funnene
 - Være ferdig med 1.utkast
 - Veiledning
- Juli – August
 - Finpussing av 1.utkast
 - Retning av eventuelle feil, korrigeringer og korrekturlesning

På dette tidspunkt er tidsplanen veldig overordnet, da det er mye usikkerhet rundt når vi får tak i intervjuobjekter, når de har mulighet til å møtes og gjennomføring av intervju. Men vi forventer å være klare til å ha intervju i slutten av februar og vil fortløpende analysere ferdige intervjuer. Tidsplanen er til for å legge press på og selv slik at vi har en guide å følge og at vi hele tiden jobber med oppgaven.

5 Litteraturliste

- Balin, Bryan J. 2008. "Basel I, Basel II, and Emerging Markets: A Nontechnical Analysis". The Johns Hopkins University School of Advanced International Studie Hentet 03.01. 2012.
- Basel. 1996. "Overview of the amendment to the capital accord to incorporate markets risks". Basel Committee on Banking Supervisio Hentet 03.01. 2012.
<http://www.bis.org/publ/bcbs23.htm>.
- Basel. 2010. "Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system". Bank for International Settlements Communications Hentet 03.01. 2012. <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.
- Brander, Anna Sandvig. 2011. "Nye fundingregler vil strupe tilgangen på kreditt." *E24*.
- Bunæs, Eirik og Eyestein Kleven. 2007. "Pilar 2 i nytt kapitaldekningsregelverk - retningslinjer for vurdering av risikonivå og beregning av kapitalbehov i verdipapirinstitusjoner".
- FinansnæringensFellesorganisasjon. 2011. "Basel III". Finansnæringens Fellesorganisasjon Hentet 03.01. 2012.
<http://www.fno.no/no/Hoved/Fakta/Bank/Bank-A-A/Kapitaldekning/Faste-sider/Basel-III/>.
- Iversen, Erik Lind. 2005. "BASEL II – REGELVERK". Kredittilsynet. Hentet 08.01.2012
<http://www.bankenessikringsfond.no/PageFiles/2255/Seniorrådgiver%20Erik%20Lind%20Iversen,%20Kredittilsynet.ppt>.
- Jansrud, Are. 2010. "Nye kapital- og likviditetsstandarder for banken". KPMG. Hentet 06.01.2012. http://www.kpmg.no/arch/_img/9669734.pdf.
- Sander, Kjetil. 2004. "Deskriptivt design". Kunnskapssenteret Hentet 06.01. 2012.
<http://www.kunnskapssenteret.com/articles/2516/1/Deskriptivt-design/Deskriptivt-design.html>.
- Sjåberg, Jon Ivar. 2007. "Kapitaldekningsregelverket – En oversikt og en oppdatering". Kredittilsynet. Hentet 09.01.2012.
http://www.finanstilsynet.no/archive/markedsavd_pdf/01/05/Hst20036.ppt
- Zaher, Fadi. 2007. "How Basel 1 Affected Banks". Investopedia ULC. Hentet 21.03. 2012.
<http://www.investopedia.com/articles/07/BaselCapitalAccord.asp#axzz1iaCgmDsj>.